

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Teodora Svejková

ZÁVĚŤ

-

SROVNÁNÍ ČESKÉ A NĚMECKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. 3. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Teodora Svejková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala váženému panu prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné rady, užitečné připomínky a odborné vedení při zpracování této diplomové práce.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ	3
2.1. Obecná charakteristika závěti	3
2.2. Exkurs do římského práva	4
2.3. Vývoj dědického práva na českém území ve 20. století	8
2.4. Úprava závěti v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.	8
3. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ZÁVĚTI V ČESKÉM PRÁVU	11
3.1. Charakteristika občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	11
3.2. Úprava dědického práva	12
3.3. Pořízení pro případ smrti	16
3.4. Případnutí pozůstalosti dědicům.....	16
3.5. Pořizovací způsobilost.....	17
3.6. Forma závěti	18
3.6.1. Závěť pořízená soukromou listinou – holografní závěť	18
3.6.2. Závěť pořízená soukromou listinou - alografní závěť	18
3.6.3. Závěť pořízená veřejnou listinou.....	19
3.7. Náhradnictví (substituce).....	20
3.7.1. Obecné náhradnictví (vulgární substituce)	20
3.7.2. Svěřenské náhradnictví (fideikomisární substituce)	22
3.8. Omyl.....	25
3.9. Uvolněný podíl	26
3.10. Svědkové závěti.....	27
3.11. Úlevy při pořizování závěti	27
3.12. Výklad závěti.....	30
3.13. Vedlejší doložky závěti	30
3.13.1. Vykonavatel závěti	31
3.13.2. Správce pozůstalosti	32
3.13.3. Podmínky.....	34
3.13.4. Doložení času	34
3.13.5. Zvláštní ustanovení.....	35
3.13.6. Příkaz	35
3.14. Zrušení závěti	37
3.14.1. Odvolání závěti.....	37

3.14.2. Pořízení závěti nové.....	38
3.14.3. Neúčinná zrušovací doložka	38
4. ÚPRAVA ZÁVĚTI V NĚMECKÉM PRÁVU.....	38
4.1. Charakteristika německého občanského zákoníku (BGB)	38
4.2. Systematika, historie a charakteristika dědického práva a souvisejících pojmů	39
4.3. Systematika a charakteristika závěti	41
4.4. Testovací svoboda	42
4.5. Pořizovací způsobilost.....	43
4.6. Formy závěti	45
4.6.1. Závěť pořízená veřejnou listinou	45
4.6.2. Závěť pořízená vlastnoručně	46
4.6.3. Mimořádné formy závěti	47
4.7. Stanovení dědice a vydědění	48
4.8. Náhradnictví	49
4.9. Svěřenské nástupnictví (Vor- und Nacherbschaft)	50
4.10. Výklad závěti.....	52
4.11. Vady závěti	54
4.11.1. Neplatnost a neúčinnost.....	54
4.11.2. Porušení zákona o pečovatelských domech (Heimgesetz)	54
4.11.4. Porušení dobrých mravů	55
4.12. Napadení závěti	55
4.12.1. Důvody	56
4.12.2. Oprávněná osoba	56
4.12.3. Postup	56
4.12.4. Právní účinky a důkazní břemeno.....	57
4.13. Vedlejší doložky	57
4.13.1. Podmínky	57
4.13.2. Vykonavatel závěti	57
4.13.3. Správa pozůstalosti (Nachlasspflegeschaft).....	59
4.13.4. Příkaz zůstavitele k rozdělení pozůstalosti (Teilungsanordnung)	60
4.13.5. Příkaz (Auflage).....	61
4.14. Ztracená závěť	61
4.15. Společný testament manželů.....	62
4.15.1. Pojem a význam.....	62

4.15.2. Druhy	62
4.15.3. Forma a ustanovení dědice	63
4.15.4. Rozvod.....	63
4.15.5. Vzájemné pořízení.....	64
4.15.6. Napadení.....	65
4.15.7. Nová svatba přeživšího manžela.....	65
4.16. Zrušení závěti	65
4.16.1. Výslovné odvolání závěti	66
4.16.2. Zničení závěti	66
4.16.3. Vzetí závěti ve formě notářského zápisu z úřední úschovy.....	66
4.16.4. Zřízení pozdější závěti.....	67
4.16.5. Společná závěť manželů	67
5. SROVNÁNÍ ČESKÉ A NĚMECKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ZÁVĚTI	68
6. ZÁVĚŘ.....	70
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	70
8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	71
8.1. Odborná literatura.....	71
8.2. Internetové zdroje	72
8.3. Právní předpisy	72
8.4. Soudní rozhodnutí.....	72
9. ABSTRACT	73
9.1. Abstract v českém jazyce.....	73
9.2. Abstract v anglickém jazyce	73
10. KLÍČOVÁ SLOVA	74

1. ÚVOD

O žádné právní skutečnosti se nedá říci s takovou jistotou, že nastane, jako o smrti. Jedná se o důležitou právní událost, se kterou je spojen vznik, změna a zánik mnoha práv a povinností. Zůstavitel může přechod některých práv a povinností sám ovlivnit a to tak, že pořídí o svém majetku pro případ smrti. V případě, že zůstavitel tak neučiní, nastupuje zákonná, intestátní posloupnost, a není-li žádného dědice, případně majetek státu. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se snaží odúmrt' využít jako krajní možnost, a tak rozšířil v zákonné posloupnosti dědické třídy. A to z důvodu, že i když zůstavitel nepořídil závěť ani jiným způsobem neurčil své dědice, přikláněl by se s největší pravděpodobností k variantě, aby zanechaný majetek zůstal v rodině, než aby přešel na stát. Zůstavitel však může své dědice sama stanovit a rozhodnout tak, na koho přejde vlastnické právo k zanechanému majetku. Zákon zná jednostranná i dvoustranná pořízení pro případ smrti. Jedním z nejdůležitějších jednostranných pořízení pro případ smrti je závěť, o které pojednává následující diplomová práce.

Závěť je významnou součástí dědického práva. Představuje jednostranné odvolatelné právní jednání, kterým zůstavitel svobodně určí, komu v případě jeho smrti případně pozůstalost či podíl na ní. Zřídit závěť je osobním právem zůstavitele. Závěť je významným právním jednáním, neboť jejím prostřednictvím pořizuje zůstavitel o svém majetku, který může dosahovat vysoké hodnoty či na kterém mohou váznout velké dluhy. Vzhledem k důležitosti testamentu klade zákon na pořízení závěti formální požadavky, ze kterých lze ustoupit pouze za mimořádných okolností a při splnění zákonných podmínek. Ne vždy je obsah závěti jednoznačný. Snahou výkladu závěti je, aby zachytil vůli zůstavitele a dědictví bylo vypořádáno přesně tak, jak zůstavitel projevil svoji poslední vůli. Hlavním účelem závěti je naplnit vůli zůstavitele a rozdělit majetek mezi obmyšlené osoby.

Obecné pojetí závěti je ve všech právních řádech podobné. Odlišnosti však mohou spočívat ve formálních požadavcích kladených na testament, ve způsobech pořízení závěti, v úpravě konkrétní problematiky týkající se závěti. Cílem této práce je srovnat dvě právní úpravy, konkrétně právní úpravu závěti v České republice a ve Spolkové republice Německo. Do českého právního systému byl v nedávné době přijat občanský zákoník č. 89/2012 Sb., který je ve velké míře inspirován právě německým právem.

Východiskem pro psaní diplomové práce jsou zejména jednotlivé právní předpisy, odborné publikace, komentáře k zákonům, soudní rozhodnutí a odborné články. Práce je členěna na kapitoly, které se dále dělí na oddíly a v některých případech se, zejména z důvodu větší přehlednosti, člení na pododdíly.

První kapitola je věnována obecné charakteristice závěti. Kromě obecného pojetí se v první kapitole soustředí pozornost také na historický vývoj závěti, zejména na pojetí závěti v právu římském, neboť právní úprava v římském právu měla velký vliv na současnou právní úpravu závěti v německém i českém občanském zákoníku. Zběžně je zmíněn právní vývoj dědického práva na českém území ve 20. století, přičemž je

zaostřeno na právní úpravu závěti v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.

Druhá kapitola pojednává o současné úpravě závěti v českém právu, tj. o právní úpravě závěti v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Před samotným zpracováním závěti je obecně charakterizován občanský zákoník a úprava dědického právu v OZ. Poté je již pozornost věnována komplexní úpravě závěti a souvisejících pojmů v současném českém právním řádu.

Třetí kapitola se zabývá současnou právní úpravou závěti v německém právu. Nejprve je krátce zmíněn vývoj a charakteristika německého občanského zákoníku BGB a zběžně se také úprava dědického práva, která by mělo posloužit k lepšímu pochopení a orientaci v německé právní úpravě závěti. Poté se již pozornost soustředí komplexní úpravu závěti a souvisejících pojmů v současném znění německého občanského zákoníku BGB.

Ve čtvrté kapitole se nachází srovnání závěti v České republice a ve Spolkové republice Německo. Zdůrazněny jsou zejména jejich společné znaky a vzájemné rozdíly.

V závěru je shrnuta diplomová práce a vyzdvihnuty nejdůležitější shody a rozdíly v české a německé právní úpravě závěti.

2. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ

2.1. Obecná charakteristika závěti

Závěť neboli poslední pořízení, poslední vůle či testament je formální, jednostranný, kdykoli odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě pořizovatelovy smrti připadnout pozůstalost. V občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. je závěť charakterizována jako *odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz* (§1494). Vůle, kterou zůstavitel povolává své dědice, musí být vážná, pravá, prostá omylu, projevená určitě a srozumitelně. V praxi se tyto požadavky mohou jevit problematické, neboť soud, dědici i odkazovníci se s obsahem poslední vůle budou seznamovat zpravidla až po smrti zůstavitele. Zůstavitel by tak neměl odkládat sepsání závěti na poslední chvíli, ale sepsat ji s rozvahou a možností se přesvědčit, zda odpovídá zákonným požadavkům.

Při výkladu závěti je třeba dbát vůle zůstavitele, která může být upřesněna odkazem na další listiny. Zůstavitel se musí svobodně rozhodnout, koho určí za své dědice, příp. k jakým částem majetku, ale na rozdíl od dědické smlouvy může svoji vůli kdykoliv odvolat. Závěť sepisuje zůstavitel osobně.

Podstatnou náležitostí závěti je zůstavit jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, který zůstavitel určí zlomkem či procentem z celé pozůstalosti, anebo dědicům přidělí jednotlivé věci ze svého majetku a podíl se pak určí poměrem hodnot přidělených věcí.

V závěti nemusí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla sepsána. Tyto údaje je však lepší uvádět a vyhnout se tak případným sporům o platnost závěti. V případě, že zůstavitel pořídí více závětí bez data, budou všechny neplatné. V okamžiku, kdy budou splněny všechny náležitosti, které zákon pro danou formu závěti požaduje, lze závěť považovat za pořízenou.¹

Důležitá při výkladu závěti je vůle zůstavitele, která je, jak vyplývá z mnoha ustanovení občanského zákoníku, závazná. Dědici si tak mohou pozůstalost rozdělit pouze tehdy, pokud to neodporuje vůli zůstavitele (§1694 odst. 1, §1696 odst. 1, §1697 odst. 1, §1697 odst. 2). Závěť může pořídít i ten, kdo byl omezen ve svéprávnosti pořizovat závěť, pokud se uzdravil tak, že je schopen projevit vlastní vůli.

Snahou současného občanského zákoníku je zachovat závěť v platnosti, i přesto, že se zůstavitel přepočtl při výpočtu dědických podílů, jeho vůle se zakládá jen na mylné pohnutce či osoba nebo věc byla jen mylně popsána, anebo se zůstavitel při určení času jenom zmýlil.

Je-li více stejnopisů závěti a zůstavitel zničí jeden, neznamená to nutně její odvolání. Zruší-li zůstavitel závěť novější, ale dřívější uchová, hledí se na ni jako by

¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 73-75

nepozbyla platnosti, a nebyla tak zrušena. Rozhodující slovo o zděděném majetku, tak bude mít dle současné české právní úpravy zůstavitel.² Zůstavitel má možnost poukázat v závěti na obsah jiné listiny, což zdůrazňuje testovací svobodu zůstavitele a snahu o zachování jeho vůle. Taková listina pak bude také předmětem řízení o dědictví. V případě, že splňuje náležitosti závěti, bude za ni považována, v opačném případě může pomoci dokreslit obsah závěti a vysvětlit přesně zůstavitelovu vůli.

Osobní charakter testovacího práva se projevuje tím, že závěť jakožto právní jednání může zůstavitel učinit pouze osobně, nemůže tedy povolání dědice svěřit někomu jinému, například prostřednictvím plné moci. Jedna z mnoha odlišností závěti od ostatních právních jednání je nemožnost aplikace ustanovení o zastoupení. Nadále je zakázáno pořizovat závěť společnou. Výjimku z této zásady představuje dědická smlouva, kterou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice či odkazovníka a druhá strana to přijímá (§1582 odst. 1). V případě dědické smlouvy zákon myslí i na manžele, kterým umožňuje povolat se za dědice nebo odkazovníky navzájem (§1592 odst. 1).³

Zákon dále zmiňuje, že každý, kdo působil při pořízení závěti či jiném právním jednání, pro které jsou dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. vyžadovány stejné náležitosti jako pro závěť (např. vydědění některého z nepominutelných dědiců, odvolání již pořízené závěti aj.), zachová o obsahu zůstavitelovy vůle mlčenlivost, ledaže ze zůstavitelovy vůle vyplývá zřejmě odlišné stanovisko. Výslovně jsou vyjmenovány osoby, které plnily při pořízení závěti či obdobného právního jednání, funkci pisatele, svědka, předčitatele, tlumočnicka, schovatele nebo úřední osoby. Důvodem této zákonné povinnosti mlčenlivosti je fakt, že projev vůle zůstavitele je jeho soukromou záležitostí a zůstavitel si nepřeje, neprojeví-li svoji vůli výslovně jinak, aby se veřejnost o obsahu jeho poslední vůle dozvěděla. Pokud osoba působící při pořízení závěti zákonnou povinnost mlčenlivosti poruší, bude povinna odčinit zůstaviteli újmu, kterou mu tím způsobí (§1550).⁴ Názorným příkladem je situace, kdy se osoba dozví o výši pozůstalosti, které se jí zůstavitel rozhodl přenechat, a na základě této znalosti změní své chování k zůstaviteli tak, že mu vznikne újma. V takovém případě je ten, kdo porušil zákonnou povinnost mlčenlivosti a vyradil obsah závěti, povinen vzniklou újmu zůstaviteli nahradit.

2.2. Exkurs do římského práva

Významný mezník historického vývoje závěti a obecně dědického práva představuje právo římské. Zejména německé, ale i české právo, má v mnoha ustanoveních týkající se závěti své kořeny právě v právu římském.

Důležitým rysem testamentu byl projev vůle zůstavitele, který byl spojen s požadavkem jisté a přesně stanovené formy, ve které musela být zůstavitelova vůle

² Op. Cit., s. 75

³ Op. Cit., s. 78

⁴ Op. Cit., s. 155

projevena. Historický vývoj římského testamentu je poměrně složitý a znaky, které ho charakterizují, jsou zejména ustanovení dědice neboli dědická instituce a forma testamentu. Testamentární posloupnost se ve své nejstarší době ustálila v zákoně 12 desek. Svoboda pořizovat majetek pro případ smrti měla jasně určené hranice. Zůstavitel mohl jako dědice buď určit pouze někoho z těch, kdo přicházeli v úvahu jako dědicové intestátní, nebo osobu, která stála zcela mimo okruh zákonných dědiců.⁵

Nejstarší testament byl ten, který pořizoval zůstavitel, který sám žádné intestátní dědice neměl. Jednalo se o tzv. adopci pro případ smrti. Tento testament se nazýval komiciální a zůstavitel musel po formální stránce projevit svoji vůli před lidovým shromážděním, které bylo svoláno jen pro tuto příležitost. Dalším druhem byl testament odkazový, který neměl ohrozit zůstavitelovy univerzální sukcesory, ale pouze určit, komu případnou jednotlivé věci ze zůstavitelova majetku. Dle pozdější právní terminologie se v tomto případě jednalo o singulární sukcesi. Dalším druhem testamentu je testament mancipační, který zprvu spočíval v tom, že zůstavitel určil osobu, které mohl důvěřovat tzv. kupce, který odevzdal věci ze zůstavitelova majetku dle jeho přání, jednalo se tak o tzv. vykonavatele závěti.⁶

Rozlišováno bylo mezi testamentem civilním a praetorským. Rozdíly byly také mezi testamenty, které zůstavitel sepsal vlastní rukou, tzv. testament holografní a testament, který sepsal někdo jiný než zůstavitel, tzv. testament alografní. Ačkoliv ani justiniánská úprava neodstranila zcela rozdíly mezi praetorským a civilním testamentem, alespoň ustálila dělení testamentu na soukromý a veřejný. Soukromý testament byl dále dělen na řádný a mimořádný. Řádný testament mohl mít formu ústní či písemnou. Při ústním testamentu prohlašoval zůstavitel svoji poslední vůli před svědky ústně a dodatečné zachycení této vůle bylo jen jejím zápisem, který mohl mít pouze funkci důkazní. Při písemném testamentu předkládal zůstavitel před svědky listinu, která obsahovala jeho poslední vůli, a výslovně před svědky prohlásil, že právě tato listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědkové pak listinu opatřili svými podpisy a pečeti. Zůstavitel se na listinu nemusel podepisovat, šlo-li o testament holografní, v případě alografního testamentu byl jeho podpis třeba.

Mimořádné formy testamentu se vyznačovaly tím, že náležitosti k pořízení testamentu byly buď zpřísněny, nebo bylo od nich ulehčeno. Mimořádný testament se ztíženými podmínkami byl testament slepcův, u kterého byla vyžadovaná přítomnost osmi svědků, a jeden z nich musel testament přečíst. Mezi mimořádné testamenty, u nichž byly některé náležitosti vypuštěny, patřil testament pořizovaný na venkově, kde stačilo pět svědků, za negramotné se podepsal svědek, který znal obsah listiny. Dalším byl testament pořizovaný v době epidemie nakažlivých nemocí, u kterého nebyla nutná přítomnost všech svědků najednou. Dále testament, který pořizovali rodiče ve prospěch dětí, kdy nebyla vůbec potřeba přítomnosti svědků. Stačila listina sepsaná rukou zůstavitele, ve které byla uvedena doba sepsání, jména potomků, podíly určené slovy.

⁵ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo: Právnícké učebnice. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, s.r.o., 1997, s. 275

⁶ Op. Cit., s. 278

Ustanovení ve prospěch osob, které nebyly potomky zůstavitele, bylo neplatné. Platné bylo pouze v případě, že zůstavitel před svědky prohlásil, že vše sepsané v testamentární listině má platit a je jím vlastnoručně sepsáno. Pak však tento testament ztrácel svoji privilegovanou povahu. Dalším mimořádným testamentem byl testament vojenský, který zprvu platil jen pro vojáky v době vojenské služby, později v době válečného tažení i pro osoby nevojenské, které vojska doprovázely. Vojenský testament byl specifický tím, že byl zcela neformální a nemusel obsahovat dědickou instituci, ale nevylučoval ani souběžnou testamentární a intestátní posloupnost. Vedle testamentů soukromých existovaly testamety veřejné, které spadají zejména do doby poklasické. Skutečné veřejné testamety souvisí až s rozvojem doby byrokratických úředních orgánů doby císařské. Šlo zejména o testamety pořízené zápisem do úředního protokolu buď před soudem, nebo před obecním, municipálním úřadem; jindy byl testament zasílán císařské kanceláři s žádostí o uložení.⁷

Důležitou roli hrál vedle formy testamentu také jeho obsah. Zprvu musela být dědická instituce vyjádřena rozkazovacím způsobem latinským jazykem, od čehož bylo za císaře Teodosia II. opuštěno. Dědic měl být v testamentu určen jednoznačně a určitě. Mohl být však ustanoven i tak, že zůstavitel určil v testamentu další listinu, která obsahovala dědicovo jméno. V tomto případě se jednalo o tzv. mystický neboli tajemný testament. Sepisoval-li testamentární listinu někdo jiný než zůstavitel, testament nesměl obsahovat žádné ustanovení ve prospěch pisatele. Zůstavitel mohl za dědice ustanovit jednu či více osob. V případě ustanovení více dědiců je bylo třeba chápat jako dědice ustanovené k určitému podílu z celé pozůstalosti, nikoliv jako dědice ustanovené pouze k určitým věcem z pozůstalosti. Podíly musely pokrývat celou pozůstalost, takže bylo vyloučeno, aby dědicové ze závěti dědili jen část pozůstalosti a zbytek připadl dědicům ze zákona. V opačném případě se uplatnilo interpretační umění římských právníků. V případě, že velikost podílů nebyla u jednotlivých dědiců stanovena, mělo se za to, že podíly všech dědiců jsou stejné. Pokud určené podíly pozůstalost nepokrývaly nebo ji naopak převyšovaly, byly poměrně zmenšeny či zvětšeny. Byl-li povolán pouze jeden dědic, i přesto, že jen k určité věci nebo souboru z pozůstalosti, náležela mu pozůstalost celá. Byl-li dědic povolán jen k určité věci nebo souboru z pozůstalosti, bylo toto ustanovení původně považováno za neplatné, neboť odporovalo principu univerzální sukcese. Později se na dědice hledělo jako na univerzálního dědice, byl-li jeden, náležela mu celá pozůstalost, bylo-li jich více, hledělo se na ně, jakoby byli ustanoveni bez podílů. V případě, že byl jeden dědic povolán k celku a druhý k určitému podílu, dostal nejprve svůj podíl dědic s určeným podílem a poté až dědic, který byl povolán k celé pozůstalosti. Ustanovení za dědice mohlo být vázáno podmínkou. Při odkládací podmínce byla delace odložena až na dobu splnění podmínky. Držba dědictví však mohla být povolánému dědici poskytnuta i dříve. Splněním podmínky byla poskytnuta záruka těm, kteří by přicházeli v úvahu jako dědicové, pokud by se podmínka zmařila nebo pokud by povoláný dědic zemřel ještě před jejím splněním. Rozvazovací

⁷ Op. Cit., s. 280

podmínky se oproti odkládacím považovaly v testamentu za nedoložené, neboť odporovaly zásadě římského práva, že kdo se dědicem jednou stal, je dědicem navždy. Rozvazovací podmínky se připouštěly pouze tam, kde na nich byla závislá delace ještě před nabytím dědictví. Rozvazovací podmínka byla připuštěna u vojenského testamentu, u kterého platily zcela jiné podmínky než u běžného římského testamentu. Ke lhůtám nebylo v testamentu přihlíženo.

Římské právo pracovalo i s pojmem dědické substituce a obvykle se rozeznávalo mezi třemi druhy. Obecná substituce přicházela v úvahu, pokud by se původně povolaný dědicem nestal, dědictví by nenabyl. K tomu docházelo v případě, že dědic ustanovený na prvním místě zemřel dřív, než dědictví nabyt, aniž by došlo k přesunu pozůstalosti na jeho dědice, nebo dědic ustanovený na prvním místě byl neschopný stát se dědicem, byl impotentní nabyt dědictví nebo dědictví odmítl. Náhradního dědice bylo možné určit různě buď rozšířením pořadí náhradníků, nebo jedna osoba za více dědiců povolaných v prvním pořadí, či recipročně substituovat dědice. Velikost podílu náhradníka se řídila zpravidla velikostí podílu původního dědice, ale i zde mohlo být použito interpretační umění tak, aby byla co nejvíce chráněna vůle zůstavitele. Smyslem dědické substituce bylo, aby podíl jednoho ze spoludědiců nepřirůstal jako uprázdněný k podílům ostatních spoludědiců. K takové akrescenci či přirůstání uprázdněného podílu k podílům ostatních spoludědiců mohlo dojít teprve tehdy, jestliže ho nenabyl žádný z ustanovených náhradníků. Dalším druhem byla substituce pupilární, kterou určoval otec dědice svému dítěti v případě, že by zemřelo po něm, ale před tím, než by dosáhlo dospělosti.⁸

Jedním z předpokladů platného testamentu a testamentární posloupnosti byla testamentární způsobilost. Testamentární způsobilost se týkala nejen osob, které se zúčastnily zřízení testamentu, ale i osob, kterých se obsah testamentu týkal. Aktivní testamentární způsobilost, která byla nutná pro testátora, neměli například osoby cizího práva, kleštěnci, otroci, duševně choří, nedospělci, němí, hluchí, odpadlíci od víry a jiní. Aktivní testamentární způsobilost se vyžadovala u zůstavitele v době zřízení testamentu a pak nepřetržitě až do jeho smrti. Pasivní testamentární způsobilost být dědicem nebo odkazovníkem neměli zejména ti, kteří neměli aktivní testamentární způsobilost.⁹

Další zajímavosti římského práva dědického je zrušení testamentu, ke kterému mohlo dojít podle vůle zůstavitele nebo na základě jiných, objektivně působících skutečností. Počáteční neplatnost testamentu zapříčinilo nedodržení požadavků testamentární formy anebo nespravedlivý testament. Zůstavitel mohl testament kdykoliv zrušit či odvolat, a to i tehdy, prohlásil-li v testamentu, že pozdější změna jeho vůle nemá mít platnost.¹⁰

⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo: Právnícké učebnice. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, s.r.o., 1997, s. 285

⁹ Op. Cit., s. 286

¹⁰ Op. Cit., s. 289

2.3. Vývoj dědického práva na českém území ve 20. století

Vzhledem k proměnlivému postavení naší republiky ve 20. století, platilo na našem území několik občanských zákoníků.

V době, kdy česká země spadala ještě pod Rakousko-Uhersko, bylo dědické právo upraveno v ABGB, tj. v obecném zákoníku občanském, který byl vyhlášen 1. 6. 1811. I po odtržení od Rakousko-Uherska a vzniku samostatné Československé republiky platil na našem území obecný zákoník občanský a to až do 31. 12. 1950. Pozůstalost dle tohoto právního předpisu tvořil souhrn práv a závazků zůstavitele, vyjma těch, které se zakládaly pouze na jeho osobních poměrech. Hovořilo se také o tzv. ležící pozůstalosti, na kterou se hledělo, jakoby stále byla v držení zůstavitele. O to, komu pozůstalost připadne, se však nestaral stát, nýbrž osoba, která chtěla dědit, se musela k pozůstalosti přihlásit, a zároveň uvést titul, ze kterého jí plyne dědické právo, tj. dědickou smlouvu, závět nebo zákon. Dále dědic uvedl, zda se přihlašuje s výhradou dobrodiní soupisu či bezvýjimečně, dle toho se řídila jeho odpovědnost za dluhy. Soud dědické přihlášky přijal a přezkoumal. Dědic byl povinen splnit nařízení zůstavitele obsažená v pozůstalosti a podat o tom soudu výkaz. Pokud byly dle rozhodnutí soudu všechny podmínky splněny či alespoň jejich splnění zajištěno a zaplacený dědické poplatky, vydal soud dědici dědickou listinu, jejímž doručením se dědic stal vlastníkem pozůstalosti.¹¹

Výše zmíněné pojetí dědění prolomil občanský zákoník č. 141/1950 Sb., dle kterého k nabytí dědictví docházelo již dnem smrti zůstavitele. Zákoník snížil počet ustanovení, která se věnovala dědickému právu, vypustil dědickou smlouvu a rozšířil pojetí dědice i na osoby, kterým připadla pouze jednotlivá věc či právo. Za závazky odpovídal dědic jen do výše nabytého dědictví. Za neplatná byla považována ustanovení obsažená v závěti, která se přičila veřejnému zájmu. Byla stanovena lhůta pro odmítnutí dědictví, ve které, pokud nebylo neznámými či nepřítomnými dědici učiněno prohlášení, se mělo za to, že zůstavitel žádné takové dědice nezanechal. Dědicem se mohla stát osoba, která žila se zůstavitelem ve společné domácnosti po dobu jednoho roku před jeho smrtí a o společnou domácnost pečovala nebo byla odkázána na výživu zůstavitele. Také bylo možné ustanovit náhradního dědice. Neplatné bylo ustanovení, které omezovalo dědice podmínkou, doložením času, svěřenským nástupnictvím či příkazem. Povinný díl byl stanoven nejen pro potomky zůstavitele, ale za určitých podmínek i pro rodiče a staré rodiče. Občanský zákoník z roku 1950 znal dále instituty vydědění, zajištění dědictví, ochrany prvního dědice a platil na našem území do 31. 3. 1964.

2.4. Úprava závěti v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.

Dědické právo je v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. upraveno v §460- §487. Dědění se závěti se věnují §476- §480. Jako jeden z předpokladů nabytí dědictví zákon

¹¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 19

definuje v §460 smrt. Občanský zákoník vyjmenovává v §461 odst. 1 jako delační důvody pouze závěť, zákon či oba zároveň. Dědění ze závěti je vůči intestátní posloupnosti upřednostněno, jak plyne z §462 (1), 1. věty, kde je výslovně řečeno, že *pokud nenabyde dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědicové ze zákona*. Snahou zákona je vypořádat dědictví mezi dědice, a tak *v případě, že dědicové ze závěti nabydou pouze část dědictví, připadne zbývající část dědictví dědicům ze zákona*, jak je stanoveno v §462 (2), druhá věta.

Zákon nejprve vyjmenovává formy závěti, a to závěť, kterou zůstavitel sepíše vlastní rukou, dále závěť, která je zřízena v jiné písemné formě před účasti svědků, a závěť ve formě notářského zápisu. Každá z forem závěti musí obsahovat den, měsíc a rok, kdy byla sepsána, jinak je neplatná. Stejně tak neplatná je i závěť, kterou sepsalo více zůstavitelů společně.

Holografní, vlastnoruční závěť je potřeba vlastní rukou sepsat a podepsat, jinak je neplatná. Závěť alografní, tedy nesepsaná vlastní rukou zůstavitele, musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsána a před dvěma současně přítomnými svědky musí zůstavitel projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci se zároveň musí na listinu podepsat. Pokud zůstavitel neumí číst a psát, projeví svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom musí zůstavitel před svědky potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědky může zastávat funkci pisatele i předčítatele, jeden svědek však nemůže zastávat obě funkce zároveň. Listina musí obsahovat ustanovení o tom, že zůstavitel neumí číst ani psát. Dále musí listina obsahovat údaje o tom, kdo ji napsal, kdo ji předčítal a vymezení způsobu, kterým zůstavitel potvrdil, že listina skutečně obsahuje jeho poslední vůli. Taková listina musí být podepsána svědky. Další z forem, kterou dává občanský zákoník z roku 1964 zůstaviteli na výběr, je závěť ve formě notářského zápisu. Zvláštní zákon stanoví, kdy úkon musí být učiněn před svědky a kdy musí mít formu notářského zápisu. V §476d (2) občanský zákoník však nedává zůstaviteli formu závěti na výběr, ale naopak přikazuje, aby nezletilý, který dovršil patnáct let věku, projevil poslední vůli pouze ve formě notářského zápisu.¹²

V následujících odstavcích pak zákon vyjmenovává osoby, které trpí určitým hendikepem, a dává jim na výběr, jakou formou by mohly projevit svoji poslední vůli. Osoby nevidomé mohou projevit svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena (§476d odst. 3). Osoby neslyšící a hluchoslepé, které nemohou číst nebo psát, mohou projevit poslední vůli ve formě notářského zápisu nebo před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími touto osobou zvolený komunikační systém neslyšících a hluchoslepých osob, a to v listině, která musí být tlumočena do zvoleného komunikačního systému (§476d odst. 4). Mezi náležitosti obsahu listiny patří údaj o tom, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal, kdo ji nahlas přečetl a vymezení způsobu, kterým zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Poté, co bude listina sepsána, musí být její obsah přetlumočen do

¹² BEDNÁŘ V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 74-83

zvoleného komunikačního systému neslyšících a hluchoslepých osob, což musí být v listině uvedeno. Je také potřeba, aby svědci listinu podepsali (§476d odst. 5). Jedním z požadavků, který je kladený na svědky, je způsobilost k právním úkonům (dle terminologie nového občanského zákoníku se jedná o způsobilost k právnímu jednání). Zákon dále vyjmenovává osoby, které nemohou být svědky. Patří mezi ně osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit (§476e). Negativně zákon vymezuje osoby, které nemohou při pořizování závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci či předčitatelé, jsou jimi závěti povolání či zákonní dědicové nebo osoby jim blízké. (§476f).

Mezi náležitosti obsahu závěti patří určení dědiců, případně i velikosti jejich podílu či vymezení konkrétního předmětu nebo věci, která má dědicovi připadnout. V případě, že velikost podílu není v závěti určena, má se za to, že podíly jsou pro všechny dědice stejné.¹³ Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. umožňuje zřídit závěti také nadaci či nadační fond.(§477 odst. 2).¹⁴

Zákon o nadacích a nadačních fondech č. 227/1997 Sb., klade na obsah a formu závěti přísné náležitosti. Závěť je potřeba sepsat ve formě notářského zápisu. Závěť musí poté obsahovat název nadace, jehož součástí je označení „nadace“, vymezení jejího účelu, který je ve shodě s obecně prospěšným cílem, výši, popřípadě předmět a hodnotu majetkového vkladu, který je poskytován nadaci, stanovení pravidel pro omezení nákladů nadace, vymezení podmínek pro poskytování nadačních příspěvků, určení vykonavatele závěti (§3 odst. 3). Závěť musí dále obsahovat status nově vznikající nadace. Tyto podmínky platí i pro nadační fondy a v případě, že nejsou splněny, je závěť absolutně neplatná. Jsou-li k závěti připojeny podmínky, nedává jim zákon žádné právní účinky, což by mělo zabránit zůstaviteli, aby ovlivňoval do budoucna osobní poměry dědice, aby neomezoval dědicovi volnou dispozici se zděděným majetkem, a dědictvím vytvořené vztahy byly tak jasné a přehledné. Jedná se tedy o výjimku z §36 odst. 1 občanského zákoníku č. 41/ 1964 Sb. a to, že změn, vznik a zánik práva či povinnosti lze vázat na splnění podmínky. Z dalších ustanovení vyplývá ochrana potomků zůstavitele, přičemž je kladen důraz zejména na potomky nezletilé, kterým se má dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona. Zatímco zletilým potomkům je potřeba přisoudit alespoň jednu polovina jejich zákonného podílu. Odporuje-li závěť těmto požadavkům, je v takové části neplatná. V případě, že zůstavitel však takové potomky vydědil, nelze o neplatnosti závěti hovořit. Závěť lze dle občanského zákoníku také zrušit, a to buď pořízením nové závěti, či jejím odvoláním. V případě, že je závěť odvolána, jsou kladeny na listinu, kterou se závěť odvolává, požadavky stejné formy jako na závěť samotnou. Další možností,

¹³ Rozsudek Krajského soudu v Brně z 14. 2. 1994, č. j. 18 Co 218/93-32-AN č. 2/1995

¹⁴ MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. *Dědické právo. 2. Aktualizované vydání*. Linde Praha a.s., 2005, s. 69

kteřou lze zrušit dle zákona závěť, je zničení listiny, ve které je závěť sepsána (§480 odst. 2).¹⁵

3. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ZÁVĚTI V ČESKÉM PRÁVU

3.1. Charakteristika občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. vstoupil v účinnost 1. 1. 2014 a nahradil tak občanský zákoník č. 40/1964 Sb. OZ přinesl mnoho změn nejen do občanského práva, ale i do práva soukromého, a proto se souhrnně nazývá jako rekodifikace soukromého práva. Tento právní předpis obsahuje více než 3000 paragrafů, což je obrovská změna vůči 880 paragrafům, které obsahoval občanský zákoník č. 40/1964 Sb. Množství paragrafů je dáno zejména rozsáhlou problematikou, kterou se OZ zabývá. S účinností tohoto zákona bylo zrušeno velké množství zákonů či jejich částí, a ustanovení, které zrušené zákony upravovaly, se přesunula do občanského zákoníku. Tento občanský zákoník se inspiroval mnoha právními řády evropských zemí, zejména právem německým, rakouským, švýcarským, italským a francouzským. Vliv na rekodifikaci soukromého práva měl také vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 v bývalém Československu, který nebyl kvůli událostem souvisejícím s Mnichovskou dohodou přijat.

Občanský zákoník je rozdělen do pěti částí. První část obsahuje obecná ustanovení, druhá část se zabývá rodinným právem, třetí část se věnuje absolutním majetkovým právům, čtvrtá část relativním majetkovým právům a část pátá obsahuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Soukromé právo je ovládáno mnoha zásadami, které jsou důležité pro všechny soukromoprávní vztahy, tedy i pro právo dědické a institut závěti. Tyto zásady se uplatní i přesto, že nejsou vyjádřeny v občanském zákoníku výslovně. Zásady soukromého práva vyplývají zejména ze stěžejních hodnot pluralitní demokracie, tržního hospodářství, právního státu a ochrany lidských a občanských práv.¹⁶ Tyto společenské hodnoty jsou upraveny v ústavním pořádku ČR, zejména v Listině základních práv a svobod a v mezinárodních smlouvách o lidských právech, kterými je Česká republika vázána. Hlavní funkce soukromého práva je obsažena v §3 odst. 1 OZ, podle které *chrání soukromé právo důstojnost a svobodu člověka, i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým*. Zásady, na kterých soukromé právo zejména spočívá, jsou pak upraveny zejména v §3 odst. 2. Jedná se o autonomii vůle osob soukromého práva, rovné postavení osob soukromého práva, zákaz nikoho

¹⁵ BEDNÁŘ V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 88-95

¹⁶ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 48

nepoškodit, resp. nikomu neškodit (neminem laedere). Dále je zakázáno, aby někdo pro nedostatek věku, rozumu nebo závislosti svého postavení utrpěl nedůvodnou újmu; nikdo nesmí zároveň bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě a tíži druhých. Mezi další zásady patří závaznost slibu a uzavřené smlouvy (pacta sunt servanda), zásada prevence, poctivosti a dobré víry (bona fidae), ochrana slabší strany, ochrana soukromých subjektivních práv nabytých v minulosti (iura quaesita), přípustnost analogie legis a analogie iuris. Také se uplatní zásada, že právo patří bdělým (vigilantibus iura), kdo vykonává své soukromé subjektivní právo, ten nikomu neškodí (neminem laedit, qui iure suo utitur), včetně zákazu zjevného zneužití práva (abusus iuris)¹⁷. Dále se má za to, že *každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnosti užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku očekávat* (§4 odst. 1 OZ). Občanský zákoník č.89/2012 Sb. opouští od přílišných formalismů, klade důraz na autonomii vůle, dobré mravy, ochranu soukromých práv. Na druhou stranu obsahuje některé příliš abstraktní pojmy, jejichž význam bude nutný upřesnit judikaturou soudů.¹⁸

3.2. Úprava dědického práva

Dědické právo v OZ má specifický charakter, který spočívá zejména v tom, že je ve srovnání s občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. upraveno mnohem rozsáhleji a tvoří ho přibližně 250 ustanovení, zatímco předcházející právní úprava jich obsahovala pouze 27. Důvodem rozsáhlé úpravy jsou především nové instituty, které občanský zákoník zavádí. Jedná se o další druhy právních jednání, kterými zůstavitel může ovlivnit to, jak bude vypadat po jeho smrti vypořádání jeho majetku a splněny jeho příkazy či případná přání. Mezi tyto druhy právního jednání patří dědická smlouva (§1582 a n.), dovětek (§1498), prohlášení o tom, že dědic, kterému svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalost nenabude (tzv. negativní závěť, §1649 odst. 2), přikázání započtení na dědický podíl (§1663), smlouva o zřeknutí se dědického práva (§1484), povolání vykonavatele závěti (§1553 a n.), manželská smlouva o majetkovém režimu, kterou lze zároveň uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí; taková smlouva se v této části považuje za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti (§718).¹⁹

Dědické právo, tak jak je upravené v OZ, vychází zejména z obecného občanského zákoníku, tj. z rakouského Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, a z osnovy československého občanského zákoníku.²⁰ Dědické právo sice vychází z podobných zásad jako v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., přesto jsou některé principy zdůrazněny či jinak formulovány, jako například zásada zachování hodnot pro

¹⁷ Op. Cit., s. 49

¹⁸ Op. Cit., s. 54

¹⁹ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. XXI

²⁰ Op. Cit., s. XVII

budoucí generace, která souvisí s rozšířením dědických tříd a snaze zabránit, aby dědictví připadlo státu. Mezi obecné zásady soukromého práva patří autonomie vůle, na kterou je v OZ kladen velký důraz. Zatímco dle dřívější úpravy měl rozhodující slovo o zděděném majetku dědic, dle OZ dochází k posílení vůle zůstavitele, což lze vyložit např. z §1494 odst. 2, dle kterého je třeba závěť vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno poslední vůli zůstavitele. Vůle zůstavitele je rozhodná nejen při výkladu závěti, ale všech právních jednání zůstavitele pro případ smrti.²¹

Nelze opomenout ani základní zásadu, dle které je na právní jednání třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné (§574). Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl (§1494 odst. 2). Chyby v psaní nebo v počtech nejsou na újmu právnímu jednání, je-li jejich význam nepochybný (§578). Právní jednání zůstavitele lze vyložit též pomocí dalších listin, na které zůstavitel poukázal v závěti (§1495), případně za pomoci jiných listin zůstavitele. K této problematice se vztahuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR 4 Cz 61/1986: „*K posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečností existující vně vlastního projevu, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.*“²²

V případě, že jsou všem povolaným dědicům určeny podíly, ale pozůstalost tím není vyčerpána, mají na zbylou část pozůstalosti právo zákonní dědicové (§1500 odst. 2). Pokud však zůstavitel povolal dědice k celé pozůstalosti, ale při výčtu podílů či věci něco přehlédl, nemají zákonní dědicové právo na nevypočtené podíly nebo věci, ale provede se dělení mezi povolané dědice tak, aby nejlépe odpovídalo vůli zůstavitele (§1502). Důraz na vůli zůstavitele kladou i následující ustanovení, dle kterých závěť zůstává platná, pokud věc v ní stanovená byla jen nesprávně popsána (§1530 odst. 2), anebo mylná pohnutka v závěti způsobuje neplatnost jen toho ustanovení závěti, kterého se týká (§1531). Závaznost zůstavitelovy vůle zdůrazňují i další ustanovení. Zůstaví-li zůstavitel někomu něco s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako rozvazovací podmínka, takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli (§1569 odst. 1), anebo směřuje-li podmínka k jednání dědice či odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele (§1561). Také rozdělení pozůstalosti je vázáno na to, zda bylo zůstavitelem povoleno. Občanský zákoník posiluje postavení věřitele, neboť dědic, který neuplatní výhradu soupisu, odpovídá za dluhy bez omezení. Zákon umožňuje věřitelům odloučit pozůstalost, prokáže-li obavu z předlužení dědice (§1709). Věřitelé budou mít také právo na úplné uspokojení svých pohledávek, pokud se dědic ujme plné správy

²¹ Op. Cit., s. XX

²² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. XXXIII

pozůstalosti, aniž je k tomu oprávněn. V takovém případě se mu ruší účinky výhrady soupisu od počátku. To platí i tehdy, prokáže-li se, že dědic pozůstalostní majetek úmyslně zatajil nebo části pozůstalosti smísil s částmi svého majetku, aniž lze rozlišit, co komu patří, pokud tomu tak nebylo již před smrtí zůstavitele (§1688). Obdobně je tomu v případě, pokud se prokáže, že prohlášení nebo seznam dle §1687 neodpovídá skutečnosti v rozsahu nikoli nepodstatném (§1688). Věřitelé mají dále právo navrhnout zajištění majetku v pozůstalosti, soupis pozůstalosti, kterého se mohou zúčastnit a vyjadřovat se k němu.²³

Dědické právo souvisí zejména s přechodem práv a závazků zůstavitele na pravého dědice a přitom se řídí zásadami, které jsou upraveny v OZ. Mezi základní zásady dědického práva patří zásada zachování hodnot vytvořených zůstavitelem pro další generace, zásada zajištění přechodu majetku na jednotlivce, zásada absolutní povahy dědického práva (právo na pozůstalost, právo dědice s nejlepším dědickým právem stát se dědicem §1690 odst. 1, čemuž odpovídá závazek všech nerušit nabytí dědického práva, nežadat pozůstalost pro sebe. Jedná se o právo děditelné §1488, právo zcizitelné §1714 odst. 1), zásada univerzální sukcese (dědic vstupují zpravidla smrtí zůstavitele do všech práv a závazků zemřelého, u kterých mu to umožňuje zákon, aniž by musel každou věc či právo nabyt zvláštním způsobem), pořizovací svoboda zůstavitele (zůstavitel sám rozhodne o své pozůstalosti a určí své dědice. Omezena je právem nepominutelného dědice na povinný díl, ale jedná se o pouhou pohledávku, kterou lze přednostně uspokojit v penězích), zásada závaznosti vůle zůstavitele (viz výklad výše a zejména §1494 odst. 2), zásada volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout (§1485), zásada rovnosti (nikdo nemá přednost v dědění z důvodu pohlaví či původu a dědicům v jednotlivých dědických třídách náleží stejné dědické podíly; výjimka se dle §1636 odst. 2 týká pouze manžela), zásada dědění podle pokrevního příbuzenství (při zákonné dědické posloupnosti se dědí od bližší třídy příbuzných ke vzdálenějším §1634- §1641), zásada ochrany věřitelů (viz výše), princip ingerence veřejné moci při nabytí dědictví (§1690, cílem je nalézt dědice s nejlepším dědickým právem, zajistit splnění zůstavitelovy vůle, ochránit práva osob uvedených v §1685 odst. 2 písm. a), urovnat případné spory mezi dědici aj.).²⁴

Základními předpoklady dědění jsou smrt zůstavitele, dědický titul, způsobil dědic, který se dožil nápadu dědictví a existence majetku tvořícího pozůstalost. Smrt se dokládá veřejnou listinou po prohlédnutí těla zemřelého, v případě, že tělo prohlédnout nelze, prohlásí soud člověka za mrtvého, byl-li účasten události, ze které se jeho smrt jeví jako jistá a soud určí den smrt (§26). Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není jisté, kdo zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně (§27). Pro dědické právo je tato zásada důležitá, neboť ten, kdo zemřel před zůstavitelem či současně s ním, nedědí (§1479). Ukázalo-li by se po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti, že zůstavitel žije, soud by zrušil rozhodnutí o pozůstalosti, řízení zastavil a po právní moci usnesení by učinil opatření

²³ Op. Cit., s. XXIV

²⁴ Op. Cit., s. XXV-XXVII

k obnovení zůstavitelových práv a povinností (§191 z. ř. s.).²⁵

Dědickými tituly jsou závět' (§1494 až §1581), zákonná dědická posloupnost (§1635 až §1641) a dědická smlouva (§1582 až §1593). Nedědí-li žádný dědic ani dle zákonné posloupnosti, případně dědictví státu (§1634). Předtím, než pozůstalost v takovém případě nabyde stát, stávají se dědici odkazovníci, jejichž podíly na celé pozůstalosti budou stanoveny dle poměru hodnoty jim připadajících odkazů (§1633 odst. 1).²⁶

Způsobilý je dědic, který se dožil nápadu dědictví, netýká se ho některý z důvodů dědické nezpůsobilosti (§1481 až §1483), dědictví se předem nezřekl smlouvou se zůstavitelem (§1484), nebyl platně vyděděn (§1646 až §1649, §1651 odst. 2), neodmítl dědictví (§1485 až §1489), ani se dědictví nevzdal (§1490), a svědčí mu dědický titul, tj. má nejlepší dědické právo dle průběhu řízení o dědictví (§1690 odst. 1). Dědicem může být i právnická osoba, která má teprve vzniknout, stane-li se tak do jednoho roku od smrti zůstavitele (§1478).

Den smrti zůstavitele může být současně dnem nápadu dědictví, ale může jim být i den odlišný, odsunul-li zůstavitel dědické právo dědice doložením času či den, kdy dědic splnil odkládací podmínku či jiný případ svěřenského nástupnictví (§1512 odst. 1, §1513).

Posledním předpokladem dědění je existence majetku zůstavitele alespoň v takovém rozsahu, který přesahuje náklady na opatření pohřebiště a náklady pohřbu. Nezanechal-li zůstavitel žádný majetek, soud řízení zastaví (§153 z. ř. s.). Je-li zanechaný majetek bez hodnoty či nepatrné hodnoty, soud vydá zůstavitelův majetek tomu, kdo se postaral o pohřeb (§154 z. ř. s.). V těchto případech skončí řízení o pozůstalosti bez dědiců. Jsou-li v pozůstalosti nezanedbatelná aktiva, která nezanikají smrtí zůstavitele, je potřeba dědictví projednat i přesto, že by pasiva přesahovala aktiva.

Pozůstalost tvoří celé jmění (aktiva i pasiva) zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže by byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci (§1475 odst. 2). Pozůstalost se tak nemůže skládat pouze z dluhů. Řízení o pozůstalosti je skončeno právní mocí rozhodnutí o zastavení řízení (§153, §154 z. ř. s.), poté nelze uspokojovat pohledávky věřitelů, plnit povinné díly nepominutelným dědicům, plnit odkazy a jiná nařízení zůstavitele obsažená v jeho pořízení pro případ smrti. Dědictvím se rozumí ta část pozůstalosti, která skutečně přejde na zůstavitelovy dědice.²⁷

²⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3: páte, jubilejní aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009, s. 261

²⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1-13

²⁷ Portál Ministerstva spravedlnosti. Obecně o dědickém právu.

URL: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/obecne/>> [cit. 2014-10-22].

3.3. Pořízení pro případ smrti

Pořízení pro případ smrti představuje právní jednání zůstavitele, kterým přenechává jedné či více osobám své jmění nebo jeho část. Jedná se buď o jednostranné právní jednání (závěť, dovětek) nebo o dvoustranné právní jednání (dědická smlouva). Přestože je při těchto právních jednání důležitá autonomie vůle zůstavitele, nelze pořízením pro případ smrti zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl, ani nebyl vyděděn.

Občanský zákoník se zabývá také problematikou pořizování pro případ smrti v pečovatelském zařízení. Ustanoví-li v takovém případě zůstavitel za dědice či odkazovníka osobu, která zdravotnické zařízení spravuje, je v něm zaměstnána či jinak působí, je povolání těchto osob neplatné, ledaže bylo učiněno závětí ve formě veřejné listiny. To neplatí, pokud zůstavitel mohl bez obtíží pořídit ve formě veřejné listiny po ukončení péče ve zdravotnickém zařízení či uplynutí doby, ve které by jinak přijímal služby. Bez obtíží v takovém případě znamená, že zůstavitel mohl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu po opuštění pečovatelského zařízení pořídit ve formě veřejné listiny, ale přesto tak neučinil. Formu veřejné listiny má také notářský zápis, který by měl odrážet přesný projev vůle zůstavitele a být v souladu se zákonem. Povinností notáře je zabývat se tím, že pořízení učiněné ve prospěch osoby, která poskytuje zůstaviteli péči, není vyvoláno nátlakem na zůstavitele.²⁸

3.4. Případnutí pozůstalosti dědicům

Při rozdělování pozůstalosti mezi dědice hraje hlavní roli vůle zůstavitele vyjádřená v závěti, příp. jiném pořízení pro případ smrti. Ustanovil-li zůstavitel pouze jednoho dědice bez dalšího, připadne tomuto jedinému dědici celá pozůstalost. Pokud však ustanoví zůstavitel sice jediného dědice, ale určí mu pouze určitý podíl z pozůstalosti, platí, že zůstavitelem vyměřená část připadne povolánému dědici a zbytek pozůstalosti se rozdělí mezi dědice ze zákona. Obdobně se postupuje v případě, že zůstavitel povolá dědiců více. Pokud žádnému z nich nestanoví podíl, platí, že podíly každého z ustanovených dědiců jsou stejně velké, aby byla celá pozůstalost vyčerpána.

Zůstaví-li pořizovatel závěti dědicům podíly přesně, ale tak, že nepokrývají ve svém součtu celou pozůstalost, připadne zbylá část pozůstalosti opět dědicům ze zákona, neboť se vychází ze zůstavitelovy vůle, která je v tomto případě taková, že více závětním dědicům ponechat nechtěl. Pokud však zůstavitel povolává dědiců více a výslovně v závěti stanoví, aby jim připadla pozůstalost celá, ale při vyměření podílů, např. při výčtu jednotlivých věcí, se zmýlí tak, že celá pozůstalost nebude vyčerpána, platí, že dle vůle zůstavitele má být celá pozůstalost mezi závětní dědice rozdělena, a jejich podíly se tak přiměřeně zvýší.²⁹

²⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 67-72

²⁹ Op. Cit., s. 81-82

Zůstavitel může v závěti určit výši dědického podílu, ale zároveň nemusí, nebo může tyto způsoby kombinovat. V případě, že zůstavitel některým dědicům určí velikost dědického podílu a zbytku dědiců nikoliv, platí, že dědicům s určeným dědickým podílem připadne podíl dle projevované zůstavitelovy vůle a mezi dědice bez vyměřeného podílu se rozdělí zbytek pozůstalosti rovným dílem.

Problém může nastat, pokud zůstavitel části dědiců určí dědické podíly v takové výši, že vyčerpají celou pozůstalost a na zbytek povolaných dědiců se již nedostane. V takovém případě by bylo vhodné, aby se podíly dědiců s určením dědických podílů přiměřeně zkrátily, a část pozůstalost tak mohla připadnout i dědicům, kterým zůstavitel velikost podílu neurčil. Pokud je ze závěti zřejmé, že se zůstavitel při stanovení výše podílů pouze přepočítal, provede se dělení tak, aby byla co nejlépe naplněna jeho vůle (§1502).³⁰

3.5. Pořizovací způsobilost

Způsobilost pořádit závěť závisí na způsobilosti nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem. Jedním z právních jednání je také pořízení testamentu. Pořízení pro případ smrti nemůže vyhotovit osoba, která je nesvéprávná. Zákon zná však několik výjimek z tohoto pravidla.

První výjimka se vztahuje na osoby, které dovršily 15 let věku. Do doby, než se dané osoby stanou svéprávné, čehož docílí dosažením zletilosti nebo přiznáním svéprávnosti uzavřením manželství, mohou pořizovat pro případ smrti pouze ve formě veřejné listiny.

Druhým případem jsou osoby omezené ve svéprávnosti, které se uzdraví do té míry, že jsou schopny projevit vlastní vůli. Takové osoby mohou platně pořádit v jakékoliv formě (§1527). Jedná se o osoby, o jejichž omezené svéprávnosti bylo rozhodnuto soudním výrokem, soudním výrokem je jim svéprávnost také případně obnovena. Nenabyl-li právní moci či nebyl-li vydán soudní výrok, který by omezoval svéprávnost osoby, platí, že platnost právních jednání učiněných před rozhodnutím o zbavení či omezení svéprávnosti následným soudním výrokem dotčena není, ledaže vůle jednajících osob vůbec chybí.³¹

Obecně ti, kteří jsou ve svéprávnosti omezeni, mohou pořizovat pouze ve formě veřejné listiny (§1528 odst. 1). K tomuto pravidlu je speciální ustanovení, které chrání zejména zákonné dědice a dle kterého osoby omezené ve svéprávnosti z důvodu závislosti na alkoholu, psychotropních látkách, podobných přípravcích či jidech, anebo z důvodu chorobné závislosti na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, mohou pořádit o svém majetku v jakékoliv formě, ale jejich testovací volnost je omezena na nejvýše polovinu hodnoty majetku, aby alespoň polovina pozůstalosti připadla dědicům ze zákona.³² Pořádí-li takový zůstavitel o větší části pozůstalosti, může

³⁰ Op. Cit., s. 83-85

³¹ Op. Cit., s. 118-119

³² Op. Cit., s. 119-121

vznést chráněný dědic ze zákona námitku a dovolat se neplatnosti právního jednání, v opačném případě je však jednání zůstavitele platné.

3.6. Forma závěti

Vzhledem k významu závěti je potřeba dodržet zákonem stanovené formální požadavky na její formu. Dle občanského zákoníku musí být závěť pořízena v písemné formě s výjimkou pořízení závěti s úlevami (§1532). Závěť může být pořízena ve formě soukromé či veřejné listiny. Nejvyšší soud československé republiky však ve svém rozhodnutí z 12. 12. 1926 konstatoval, že „*i posledního pořízení, postrádajícímu formálních náležitostí, lze zjednatí platnost uznánímúčastněných osob; tj. při uznání těch, kdož o tomto formálním nedostatku ví, směřuje jejich vůle k tomu, by poslední pořízení zůstavitelovo, jak se stalo, bylo zachováno v platnosti, a ježto veřejné zájmy nejsou při tom nijak dotčeny, lze poslední pořízení i formálně neplatné vzít za základ projednání.*“ Právní věta tohoto rozhodnutí by měla platit stále, nejen pro právní jednání v právu dědickém, ale i v ostatních oblastech občanského práva.³³

3.6.1. Závěť pořízená soukromou listinou – holografní závěť

Závěť holografní je forma závěti sepsaná vlastní rukou zůstavitele. Taková závěť musí být vlastní rukou zůstavitele sepsána a podepsána. Není potřeba připojovat datum, lze však jeho pořízení doporučit a předejít tak případným nejasnostem a sporům. V závěti musí být dostatečně identifikována osoba dědice, které může pořizovatel závěti zůstavit pozůstalost či její část, ale nemusí, v takovém případě platí, že podíly všech povolaných dědiců jsou stejné. Není-li v závěti povolán dědic, nýbrž zůstavitel pouze nařídí odkaz, stanoví dědici podmínku, doloží čas, uloží příkaz apod., bude se jednat pouze o dovětek (§1498), který však může být i součástí závěti.³⁴

3.6.2. Závěť pořízená soukromou listinou - alografní závěť

Alografní je forma závěti, kterou zůstavitel nechal sepsat jinou osobou. Takovou závěť však musí zůstavitel vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§1534). Úprava alografní závěti se téměř v každém občanském zákoníku lišila a občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. byla dokonce vyloučena zcela, dokud ji nepovolila novela zákona č. 509/1991 Sb.

V případě, že zůstavitel trpí smyslovým postižením, jsou požadavky kladené na alografní formu závěti zpřísněny. Zákon výslovně zmiňuje zůstavitele, který je nevidomý. Aby závěť byla platná, je potřeba, aby zůstavitel stížený touto vadou projevil poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky. Svědek, který závěť nepsal, pak

³³ Op. Cit., s. 127

³⁴ Op. Cit., s. 129

přečte nahlas listinu obsahující poslední vůli zůstavitele. Zůstavitel před svědky následně prohlásí, že listina obsahuje jeho vůli. Zůstavitel nemůže učinit pouze konkludentní projev, ale musí užít libovolná slova, ze kterých bude toto potvrzení vyplývat. Zůstavitel listinu poté také podepíše. Pokud není schopen psát, vytvoří na listině rukou či jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno jednajícího. Není-li zůstavitel schopen učinit na listině obsahující jeho poslední vůli žádné znamení, vyžaduje se forma veřejné listiny (§563). Dále se na listinu podepíší svědci. K podpisu zpravidla připojí také doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, na základě kterých ho lze identifikovat (§1539 odst. 1).

Kromě specifikace zůstavitele nevidomého se zákon zabývá obecně zůstaviteli, kteří jsou stíženy smyslovým postižením, nemůžou číst nebo psát a obsah listiny jim je potřeba přetlumočit zvláštním způsobem dorozumívání, jehož volba závisí na zůstaviteli. Počet svědků, před kterými musí zůstavitel projevit poslední vůli, je stejný jako ve výše uvedeném případě. Obsah listiny pak musí zůstaviteli tlumočit jeden ze svědků, který závěť nepsal, a to zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, a zároveň tento způsob dorozumívání musí všichni svědci ovládat. Zůstavitel následně před svědky zvoleným způsobem dorozumívání potvrdí, že sepsaná listina obsahuje jeho poslední vůli. Závěť musí obsahovat údaj o tom, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť sepsal, kdo ji tlumočil, jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli a že byl obsah listiny tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil. Listinu obsahující závěť a tyto údaje pak zůstavitel podepíše. Není-li schopen ji podepsat, postupuje se obdobně jako ve shora uvedeném případě, tj. zůstavitel učiní namísto podpisu na listině rukou či jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno jednajícího; není-li s to se podepsat ani učinit namísto podpisu rukou nebo jinak vlastní znamení, vyžaduje se k jednání osoby forma veřejné listiny (§563). Na listinu se nakonec podepíší i svědci, přičemž každý ke svému podpisu připojí doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, podle nichž ho lze zjistit (§1539 odst. 1).³⁵

3.6.3. Závěť pořizená veřejnou listinou

Závisí na vůli zůstavitele, pokud mu zákon v některých případech nezakládá povinnost, zda závěť sepiše ve formě veřejné listiny. Formě veřejné listiny odpovídá notářský zápis, který pro zůstavitele přináší nemalé výhody. Výhody této formy závěti jsou nezávislost a nestrannost notáře a jeho odpovědnost za případné nesprávnosti, které by se v textu poslední vůle zůstavitele mohly vyskytnout. Ani vyhledání závěti a zjištění jejího stavu a obsahu by při projednání dědictví nemělo být problematické, neboť notář zakládá závěť do Evidence právních jednání pro případ smrti. Notář, resp. osoba, která sepisuje veřejnou listinu o závěti (tj. i osoby, které pořídily záznam o pořízení závěti s úlevami), je při sepisování poslední vůle zůstavitele, povinen se přesvědčit, zda

³⁵ Op. Cit., s. 133

zůstavitel projevil poslední vůli s rozvahou, vážně a bez donucení, čímž zaručí platnost závěti a převede tak případným sporům.³⁶

Zákon však vyjmenovává případy, ve kterých je obligatorní pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Závěť ve formě veřejné listiny je potřeba sepsat tehdy, pokud zůstavitel nemůže číst a psát a není s to se podepsat, ani učinit namísto podpisu na listině rukou nebo jinak vlastní znamení (§563); dovršil-li zůstavitel patnácti let věku a dosud nenabyl plné svéprávnosti (§1526); či je zůstavitel omezen v pořizovací způsobilosti (§1528 odst. 1).

3.7. Náhradnictví (substitute)

Zákon stanoví, kdo získá uvolněný podíl závětního dědice. Pokud určí zůstavitel závětním dědicům přesné podíly, přičemž se některý z nich uvolní, pak nastupují dědicové ze zákona. V případě, že zůstavitel dědické podíl nevyměří, rozdělí se uvolněný podíl mezi závětní dědice. Snahou občanského zákoníku je však respektovat zejména vůli zůstavitele, a proto není třeba postupovat dle zákonné úpravy, pokud zůstavitel v závěti povolá osobu, která má v případě, že původní závětní dědic nedědí, vstoupit do jeho dědických práv a povinností. Řeč je o institutu náhradnictví neboli sukcese. Náhradnictví se rozděluje na obecné a svěřenské.

3.7.1. Obecné náhradnictví (vulgární substitute)

Prostřednictvím obecného náhradnictví neboli vulgární substitute zůstavitel stanoví osobu, která bude dědit v případě, že se původní závětní dědic nedožije zůstavitelovy smrti, dědictví odmítne, zřekne se dědictví nebo bude nezpůsobilý dědit. Počet náhradníků závisí na vůli zůstavitele, tj. zůstavitel může povolát náhradníka jediného či náhradníků několik, kteří budou dědit v případě, že původně povoláný závětní dědic ani žádný z jemu předcházejících náhradníků nebude dědit. Dědické právo připadne v den dědického nápadu tomu, kdo byl jako dědic závěti povolán nebo tomu náhradníkovi, který je určen v pořízení pro případ smrti nejbližší závěti původně povolánému dědicovi. To, zda bude vůbec aplikován institut náhradníků, závisí zcela na vůli zůstavitele, a je také zcela na jeho rozhodnutí, zda případné náhradníky povolá pro všechny v úvahu přicházející situace či pouze pro některé. Z čehož vyplývá, že zůstavitel může například povolát náhradníky pouze tehdy, pokud se povoláný dědic nedožije zůstavitelovy smrti, ale náhradník nenastupuje v případě zřeknutí se dědictví, odmítnutí dědictví či dědické nezpůsobilosti povoláného dědice. Zůstavitel může tyto důvody libovolně kombinovat, stejně jako vybrat pouze jeden či všechny, a určit tak, v jakých případech náhradník nastoupí a v jakých nikoliv. Ne vždy jsou zcela rozpoznatelné důvody, pro které zůstavitel zřizuje náhradnictví, a proto občanský zákoník uvádí vykládací pravidlo, že *zřídí-li zůstavitel náhradnictví pro případ, že by povoláná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla, má se za to, že*

³⁶ Op. Cit., s. 135- 137

náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy (§1508). Jedná se například o situaci, kdy zůstavitel v pořízení pro případ smrti uvede, že náhradník nastupuje tehdy, pokud dědic odmítne dědictví, tj. nechce dědit. Anebo náhradník má na místo původního dědice nastoupit vždy, když povoláný dědic dědictví nenabyde, tj. dědického nápadu se nedožije, dědictví odmítne, zřekne se ho či se stane dědicky nezpůsobilým. V tomto zákonném ustanovení je obsažena vyvratitelná domněnka, dle které se má za to, že náhradnictví bylo stanoveno pro oba tyto případy. Určí-li tak zůstavitel v závěti, že náhradník má nastoupit pouze tehdy, pokud povoláný dědic nebude dědit z důvodu dědické nezpůsobilosti, pak se v případě, že dědic nedědí z jiného důvodu než určeného zůstavitelem, například se dědictví zřekne, nepostupuje podle ustanovení o náhradnictví, nýbrž dle ustanovení o uvolněném dědickém podílu. V tomto případě se na závětního dědice hledí, jakoby ustanoveného náhradníka vůbec neměl. Nastupuje-li náhradník na místo osoby, které uložil zůstavitel určité povinnosti či omezení, postihují tyto i náhradníka, ledaže z vůle zůstavitele vyplývá, že se daná omezení vztahují jen k osobě dědice, anebo to plyne z povahy věci, tj. náhradník nemá schopnost dané povinnosti vykonat apod. Dané ustanovení vyplývá z toho, že náhradník nastupuje do dědického práva osoby, která byla původně závětí povolána. Na to, co bylo závětnímu dědici stanoveno od smrti zůstavitele, má nyní právo zůstavitel, ale s právem náhradníka souvisí i povinnosti, a tak na něj dopadají i opatření, kterými zůstavitel omezil původně povoláného závětního dědice. Ustanovení o omezení se však neuplatní tehdy, pokud zůstavitel výslovně projeví, že omezení se vztahují pouze na osobu zůstavitele či je náhradník z povahy věci nemůže splnit, tj. jedná se o povinnosti osobního charakteru.

Je zcela na vůli zůstavitele, koho a v jakém počtu, příp. i pořadí, stanoví jako náhradníky, a tak může jako náhradníky povolat i spoludědice. V případě, že jako náhradníci budou určeni závětní dědicové, má se za to, že zůstavitel chtěl náhradníky podělit v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Jsou-li všichni náhradníci zároveň spoludědicové ze závěti, uplatní se toto zákonné ustanovení bez dalšího, problém však nastane tehdy, pokud jako náhradníka určil zůstavitel vedle spoludědice ještě někoho jiného. Za takové situací je rozhodující opět vůle zůstavitele, dle které může určit, v jaké výši a poměry se případně podíl mezi náhradníky rozdělí. Neprojevili-li zůstavitel ohledně výše podílu žádnou vůli, platí, že se uvolněný podíl závětního dědice rozdělí mezi náhradníky povolané v téže řadě rovným dílem.

V okamžiku, kdy povolánému dědici vznikne právo na dědictví, zaniká obecné náhradnictví. Zároveň platí, že pokud náhradník napadlé dědictví neodmítne, zanikne tím náhradnictví dalších náhradníků, kteří následují v řadě za ním.³⁷ Dalším případem zániku náhradnictví je situace, kdy zůstavitel zřídí náhradnictví svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, pokud toto dítě zanechá potomky způsobilé dědit. Toto ustanovení se použije i tehdy, pokud zůstavitel zřídí náhradnictví jinému svému potomkovi v době, kdy ten potomky nemá (§1511 odst. 2). Snahou právní úpravy je,

³⁷ Op. Cit., s. 95

aby pozůstalost či její část přešla do rukou potomků zůstavitele, o jejichž dědické způsobilosti zůstavitel v době zřízení náhradnictví nevěděl. Vychází se opět ze zůstavitelovy vůle, dle které se předpokládá, že zůstavitel chtěl pozůstalost či její část zanechat svým potomkům a náhradníky stanovit pouze pro případ, že jeho potomci ani jejich potomci nebudou způsobilí dědit.

3.7.2. Svěřenské náhradnictví (fideikomisární substitute)

Institut svěřenského nástupnictví byl upraven již v Obecném zákoníku občanském, který na českém území platil do 31. 12. 1950. V občanském zákoníku č. 141/1950 Sb. bylo ustanovení svěřenského nástupnictví, zemřel-li zůstavitel po 31. 12. 1950, považováno za neplatné.³⁸ K institutu svěřenského nástupnictví se vrátil opět občanský zákoník č. 40/1964. Tato problematika je upravena i v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

Svěřenské nástupnictví neboli fideikomisární substitute zavazuje dědice, který dědictví přijal, aby v případě, že nastane událost určená v pořízení pro případ smrti, přenechal pozůstalost svěřenskému nástupci, tj. osobě, kterou zůstavitel určí jako dalšího dědice.³⁹ Svěřenskému nástupci se dostane pouze to, co zanechal zůstavitel přednímu dědicovi. V praxi je svěřenské nástupnictví použitelné zejména tehdy, nemá-li přední dědic způsobilost pořizovat o svém majetku, tj. je omezen ve svéprávnosti např. z důvodu nedostatečného věku. V takovém případě vylučuje zůstavitel nařízením fideikomisární substitute odúmrtí, a určená část pozůstalosti bude ponechána v soukromé sféře. Povolání svěřenského nástupce je projevem vůle zůstavitele, aby se přední dědic stal pouze dočasným vlastníkem na dobu vymezenou v závěti. Projev vůle zůstavitele musí být určitý, tj. musí být patrné, zda se jedná o náhradnictví či svěřenské nástupnictví.

Případy, ve kterých dochází ke svěřenskému nástupnictví, jsou uvedeny v §1512 a §1513 OZ. Jedná se o situace, ve kterých zůstavitel nařídí, že dědictví má přejít po smrti dědice na následného dědice; povolá svému dědici dědice; zakáže dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval; povolá za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není; povolá dědice s podmínkou; povolá dědice na určitou dobu. Řízení o pozůstalosti bude v případě svěřenského nástupnictví dvojí. Nejprve bude projednávána pozůstalost po zůstaviteli, včetně otázky svěřenského nástupnictví. Nastane-li skutečnost, kterou pominulo odsunutí dědického práva následného dědice, dojde zpravidla na návrh následného dědice k druhému projednání pozůstalosti, ve kterém bude potvrzeno nabytí pozůstalosti svěřenskému nástupci. Ke dni, kterým pominulo odsunutí dědického práva, se vztahují účinky rozhodnutí o pozůstalosti, tj. nabytí

³⁸ Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. §550: „*Neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstává, má dědic nabyt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.*“

³⁹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 91

vlastnického práva následného dědice k majetku, který zůstavitel následnému dědici zanechal. Do řízení o pozůstalosti je žádoucí přizvat i následného dědice a zjistit, jestli má o dědictví vůbec zájem. Pokud je následný dědic zároveň nepominutelným dědicem (§1643 odst. 1), může odmítnout svěřenské nástupnictví s výhradou povinného dílu (§1485 odst. 1). Následný dědic obdrží také poučení o jeho dědickém právu, stejně jako poučení o právu výhrady soupisu (§1674- §1676, §1706, §1707). Omezení stanovená zůstavitelem, jeho závazky či výplatu povinného dílu nepominutelnému dědici plní přední dědic. Majetek předního dědice, který není zatížen svěřenským nástupnictvím, případně jeho dědicům, pokud ho přijmou, a majetek, který je předmětem svěřenského nástupnictví, převezme svěřenský nástupce.⁴⁰ I přesto, že přední dědic nemá právo s nabytým majetkem volně nakládat, neboť je omezen svěřenským nástupnictvím, hovoří se o vlastnickém právu dědice (§1521). Svěřenský nástupce plní zároveň funkci náhradníka v případě, že přední dědic ustanovený zůstavitelem dědictví nenabyde.

Není-li možné z vůle zůstavitele poznat, zda povolal osobu jako náhradníka či svěřenského nástupce, má přednost náhradnictví. Ačkoliv v ustanovení o svěřenském nástupnictví není řeč o přechodu omezení, která zůstavitel stanovil přednímu dědici, bude následný dědic povinen převzít nejen tyto závazky, pokud přecházejí na další osobu, ale o závazky vážnoucí na majetku již za života zůstavitele, příp. i závazky, které převzal přední dědic se souhlasem svěřenského nástupce (§1522). Svěřenskému nástupci lze uložit také podmínku či příkaz, a to na základě svobody vůle zůstavitele a §1, dle kterého *lze ujednat vše, co není zákonem zakázáno, neporušuje-li to dobré mravy, veřejný pořádek nebo práva týkající se osob, včetně práva na ochranu osobnosti*.⁴¹

Svěřenské nástupnictví lze nařídit výslovně i mlčky. Mlčky znamená povolání dědice pod odkládací podmínkou či bez výslovného opatření, ve kterém by zůstavitel stanovil, že povolává předního dědice jen na určitou dobu, anebo zakáže přednímu dědici pořídit o zanechaném dědictví. Platí, že v tomto případě byli za svěřenské nástupce povoláni zákonní dědicové. S rozvazovací podmínkou je dědic v právním postavení předního dědice do doby, než nastanou účinky rozvazovací podmínky.

Zůstavitel může i u svěřenského nástupnictví stanovit více následných dědiců, kteří mohou nastoupit buď vedle sebe, anebo po sobě. Pokud jsou při sukcesivním svěřenském nástupnictví povoláni jeho současníky, záleží pouze na zůstaviteli, v jakém pořadí svěřenské nástupce povolá. V případě, že však zůstavitel povolá jako svěřenské nástupce ty, kteří v době zůstavitelovy smrti jako osoby ještě neexistují, je omezen dosah svěřenského nástupnictví. Tímto ustanovením se zákon snaží vyloučit, aby se pozůstalost přeměnila v rodinné svěřenství.⁴²

Občanský zákoník vyjmenovává několik případů zániku svěřenského nástupnictví. První dva jsou závislé na plynutí času. Je-li povoláno více svěřenských nástupců, z nichž někteří nejsou zůstavitelovými současníky, zaniká svěřenské

⁴⁰ Op. Cit., s. 98-100

⁴¹ Op. Cit., s. 101

⁴² Op. Cit., s. 102

nástupnictví okamžikem, kdy jmění nabyde první svěřenský nástupce (§1515 odst. 1). Svěřenské nástupnictví také zanikne uplynutím sto let od zůstavitelovy smrti, i když ho zůstavitel nařídil na delší dobu (§1515 odst. 2). Přesáhne-li osoba, která žije v době úmrtí zůstavitele a které byl ustanoven svěřenský nástupce, hranici sta let od smrti zůstavitele, může se po uplynutí těchto sta let ujmout dědictví ještě jeden svěřenský nástupce. V jiných případech se však po uplynutí této lhůty nemůže dědictví ujmout další svěřenský nástupce. Svěřenské nástupnictví zanikne také tehdy, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, tj. ke svěřenskému nástupnictví nedojde, pokud se následný dědic nedožije nápadu dědictví, všichni svěřenští nástupci dědictví odmítnou, nechtějí se stát následnými dědici, nebo dědictví odmítnou všichni svěřenství nástupci následující po svěřenském nástupci, který dědictví přijal, anebo následný dědic se nestane dědicem z důvodu dědické nezpůsobilosti atd. Svěřenské nástupnictví zanikne také tehdy, pokud nenastane případ, pro který bylo zřízeno, např. bude-li následný dědic povolán s nemožnou odkládací podmínkou (§1563 odst. 2) nebo nenarodí-li se ten, kdo měl být následným dědicem. *V rozsahu povinného dílu zaniká svěřenské nástupnictví i tehdy, pokud zůstavitel povolal svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti nezpůsobilému pořizovat a dítě poté nabylo pořizovací způsobilosti (§1517).* Pořizovací způsobilost nabyde nezletilé dítě např. dosažením zletilosti. V případě, že takové dítě zanechá potomky způsobilé dědit a zůstavitel mu zřídil svěřenské nástupnictví v době, kdy potomky nemělo a není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, svěřenské nástupnictví zanikne. Cílem této úpravy je zachovat dědické nároky těch zůstavitelových potomků, kteří jsou způsobilí dědit. Zánik svěřenského nástupnictví má za následek, že pozůstalost bude projednána s dědici na základě zákonné posloupnosti, tj. s dětmi zůstavitele, příp. jejich dalšími potomky. Svěřenské nástupnictví může zůstavitel zřídit dle libosti každému ze svých dědiců, tedy i osobě, která je omezeně svéprávná. Jedná se o zletilé osoby, kterým byla na základě rozhodnutí soudu omezena svéprávnost, včetně pořizovací způsobilosti (§1525 a n.). Pokud však tato osoba znovu získá pořizovací způsobilost a zůstavitel posledním pořízením nestanovil výslovně něco jiného, svěřenské nástupnictví zaniká navždy, tj. svěřenské nástupnictví se neobnoví ani tehdy, ztratí-li daná osoba opět pořizovací způsobilost.⁴³

Na ochranu svěřenského nástupce zavádí občanský zákoník inventář, který sestavuje dědic na žádost svěřenského nástupce, a stanoví v něm vše, co dědictvím nabyl. Inventář je sepsán písemně. Na požádání svěřenského nástupce může být vyhotoven i ve formě veřejné listiny, tj. notářským zápisem. Inventář ve formě notářského zápisu lze použít jako důkaz o tom, které věci se v době jeho sepsání v pozůstalosti nacházely, tj. důkazní břemeno nese ten, kdo tvrdí, že daná věc v době jeho vyhotovení do pozůstalosti nepatřila. Náklady spojené se sestavením inventáře jdou k tíži dědictví, představují tedy závazek váznoucí na pozůstalosti a za jejich úhradu bude pravděpodobně odpovědný přední dědic, jelikož má zákonem stanovenou

⁴³ Op. Cit., s. 106-107

povinnost tento inventář vyhotovit.⁴⁴

Dědic se sice stává vlastníkem zděděného majetku, který je zatížen svěřenským nástupnictvím, ale nedisponuje všemi právy s vlastnictvím spojenými, nýbrž jeho práva a povinnosti jsou omezena na poživatele. Takový majetek může pouze držet, užívat a brát z něj plody, avšak nesmí ho zcizit, a dědictví tak musí zachovat pro svěřenského nástupce. Výjimka ze zákazu zcizení platí pouze tehdy, má-li přední dědic vyrovnat zůstavitelovy dluhy. Opět závisí na vůli zůstavitele, zda v závěti přednímu dědici umožní disponovat s dědictvím plně kromě pořízení pro případ smrti. V takovém případě je svěřenský nástupce ustanoven pouze pro tu část pozůstalosti, která zbyde, až nastane svěřenské nástupnictví. V opačném případě, tj. pokud zůstavitel v závěti nedovolí přednímu dědici plně nakládat s vlastnickým právem k dědictví, může dědic i přesto zcizit či zatížit věc z toho, co děděním nabyt, avšak pouze po obdržení souhlasu ze strany svěřenského nástupce, který musí být ve formě veřejné listiny. Souhlas svěřenského nástupce však může nahradit na návrh dědice soud, je-li vzhledem k péči řádného hospodáře potřebné věc zatížit či zcizit. Protože souhlas svěřenského nástupce může soud nahradit i proti jeho vůli, musí pak přihlídnout k jeho oprávněným zájmům, např. při naložení s výtěžkem, bude-li věc zatížena či zcizena za úplatu.

Svěřenský nástupce má zájem na zachování hodnoty dědictví a to alespoň v takovém stavu, v jakém ho nabyt přední dědic po zůstaviteli s přihlídnutím k případnému běžnému opotřebení. A proto zákon svěřenskému nástupci umožňuje podat soudu návrh, aby stanovil, jakým způsobem a v jakém rozsahu bude dědic s věcí hospodařit či ji požívat.⁴⁵ K ochraně svěřenského nástupce a třetích osob slouží i následující ustanovení občanského zákoníku, dle kterých se svěřenské nástupnictví zapisuje do veřejného seznamu vždy, pokud se do něj zapisuje věc nabytá dědictvím a její vlastník (§1524 odst. 1). Příkladem veřejného seznamu je katastr nemovitostí a věci do něj zapsané představují nemovitosti uvedené v §3 odst. 1 katastrálního zákona. Nakládá-li přední dědic v takovém případě s věcí způsobem, který zkracuje práva svěřenského nástupce ve vztahu k zapsané věci (např. přední dědic převede vlastnické právo na jiné osoby, zatíží věc z pozůstalosti zástavním právem atd.), jsou tato právní jednání ve vztahu ke svěřenskému nástupci ze zákona neúčinná. Neúčinnost právního jednání předního dědice se zakládá rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě následného dědice. Jsou-li tato právní jednání učiněna ve vztahu k věci nezapsané do veřejného seznamu, má svěřenský nástupce právo dovolat se relativní neúčinnosti dědicova právního jednání.

3.8. Omyl

Rozhodujícím při posouzení platnosti závěti je zejména hledisko zůstavitele a je pro to nezbytné vždy vykládat jeho vůli tak, jak ji on sám zamýšlel. Jednal-li zůstavitel v podstatném omylu, tj. při pořizování pozůstalosti či její části vycházel z mylných

⁴⁴ Op. Cit., s. 109

⁴⁵ Op. Cit., s. 113

představ, které, kdyby byly správné, by měly za následek zcela jiné pořízení zůstavitele. Původ omylu ani jeho příčiny nejsou rozhodující pro následek podstatného omylu, který je neplatný v těch ustanoveních závěti, kterých se týká, příp. způsobuje neplatnost celé závěti. Neplatnost závěti je relativní a právo dědice se neplatnosti dovolat je časově omezeno dle obecných ustanovení občanského zákoníku o neplatnosti. Od podstatného omylu je třeba rozlišovat vady projevu, kterými je např. přeřeknutí, přepsání, nesprávné pojmenování či popsání apod. O podstatný omyl se jedná např. tehdy, pokud zůstavitel ustanovil jako dědice osobu, kterou ustanovit nechtěl, neboť si ji spletl s osobou jinou. Dalším příkladem podstatného omylu je omyl v podílu, např. chybná představa zůstavitele o tom, kolik, kdo dědí v určitých dědických třídách, tj. dle zůstavitele dědí v první dědické třídě manželka polovinu, proto ji zanechal polovinu, dvěma dětem zanechal druhou polovinu. Přitom kdyby věděl, že všichni dědí stejným dílem, zanechal by každému z těchto dědiců stejný díl. Omyl v podstatných náležitostech věci se může vztahovat na část pozůstalosti, např. výtvarné dílo, které má dle zůstavitele obrovskou hodnotu, avšak ukáže se, že je to jen kopie zanedbatelné hodnoty. Prokázat, že pořízení zůstavitele je stíženo podstatným omylem, musí ten, kdo tvrdí, že k němu došlo a vyplývá z něj proto určité právo. Mylná pohnutka zůstavitele, která je vyjádřena přímo v závěti zůstavitele či je-li zřejmá z jiných listin zůstavitele, kterými může být vysvětlena jeho vůle, má za následek neplatnost toho ustanovení závěti, kterého se týká. Řeč může být například o situaci, kdy zůstavitel ustanoví jako dědice osobu mimo okruh zákonných dědiců a v závěti uvede, že tak činí proto, že dědice ze zákona nemá, ale při projednání pozůstalosti se ukáže, že měl potomky, o jejichž existenci nevěděl.⁴⁶

3.9. Uvolněný podíl

O uvolněný dědický podíl se jedná tehdy, pokud některý z dědiců nebude dědit, a zároveň nemá náhradníka. Uvolněný podíl může přirůst závětním dědicům pouze v případě, že zůstavitel povolává v závěti více dědiců a přeje si, aby jim připadla pozůstalost celá. Pokud však povolá dědiců několik, ale každému z nich vyměří určitý podíl, nemůže dojít k přirůstání uvolněného podílu, neboť zůstavitel projevil v závěti vůli, aby povolaným dědicům připadly pouze jím vyměřené podíly, uvolněný podíl se tak rozdělí mezi dědice za zákona.

Povolává-li zůstavitel některé dědice s určením podílů a jiné bez, pak uvolněný podíl přiroste závětním dědicům bez vyměřeného podílu. Právo dědice, kterému přirostl podíl, je totožné s právem původně povolaného dědice. Původně povolaný dědic jako dědic vůbec nenastoupil, a tak ten, komu přirostl jeho uvolněný podíl, má právo od smrti zůstavitele na vše, k čemu byl původní dědic povolán, stejně tak na něj dopadají i zůstavitelem projevená omezení, ledaže se jedná o osobní povinnosti původně povolaného dědice, které nelze přenést.

Další výjimkou z pravidla, že s přechodem uvolněného dědického podílu přecházejí i omezení, která stanovil zůstavitel dědicovi, který dědictví nenabyl, je

⁴⁶ Op. Cit., s. 123-125

situace, ve které dědic, kterému připadl uvolněný podíl, nemůže stanovenou povinností objektivně splnit, např. není schopen namalovat určený obraz atd. Význam pojmu omezení je širší, znamená zpravidla závazek splnit odkaz, podmínku či příkaz, který zůstavitel povolanému dědicovi uložil.

Ustanovení o uvolněném podílu se týká situace, kdy dědic nedědí, což je v případě, že zemře dříve než zůstavitel, dědictví se zřekne, dědictví odmítne, stane se dědicky nezpůsobilým, a v závěti nemá ustanoveného náhradníka. Úprava se snaží posílit vůli zůstavitele, a zamezit tak přirůstání dědického podílu dědicům ze zákona. Respektování vůle zůstavitele vyplývá i z ustanovení, aby uvolněný podíl nepřirůstal závětním dědicům s pevně stanovenými podíly.⁴⁷

3.10. Svědkové závěti

Svědka hraje důležitou roli při sepisování závěti ve formě, kde je jeho přítomnost nutná (viz výše). Jeho hlavní úkol spočívá v tom, aby dosvědčil, že zůstavitel a pořizovatel závěti jsou jedna a táž osoba. Kromě tohoto úkolu, může svědek poskytnout i informace týkající se obsahu závěti, okolností jejího sepsání, stavu, chování a sdělení pořizovatele závěti, místu sepsání aj. Do funkce svědka může být povolána pouze osoba, která je způsobilá svědčit, tj. nesmí se jednat o osobu omezenou ve svéprávnosti, s výjimkou pořizování závěti s úlevami, kdy mohou být svědkem i osoby, které dosáhly patnáctého roku věku, a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti (§1548 odst. 1). Svědkem dále není způsobilá osoba, která neovládá jazyk, jímž zůstavitel činí projev vůle, neboť nemůže přečíst obsah listiny obsahující závěť, a dosvědčit tak svým podpisem skutečnosti v této listině uvedené. Nezpůsobilá být svědkem je také osoba, která nezná způsob dorozumívání, ve kterém činí projev vůle zůstavitel se smyslovým postižením, který nemůže číst ani psát. Nezpůsobilé svědčit jsou další osoby uvedené v §1540 občanského zákoníku. Jedná se o dědice ze závěti o tom, co je mu v závěti zůstaveno; odkazovníka, o odkazu, který má obdržet ze sepsované závěti či dovětku; osobu dědici či odkazovníkovi blízkou o tom, co bylo dědici či odkazovníkovi zůstaveno; zaměstnance dědice či odkazovníka o tom, co bylo dědici či odkazovníkovi zůstaveno; vykonavatele závěti; pisatele závěti; předčitatele závěti; tlumočnicka působícího při tlumočení obsahu závěti; úřední osobu sepisující závěť. Není žádoucí, aby svědky byly osoby nevidomé, neslyšící či němé, a osoby, které nemohou číst ani psát, stejně tak pracovníci úřední osoby, která zápis sepisuje.⁴⁸

3.11. Úlevy při pořizování závěti

Jelikož závěť zasahuje výrazně do majetkových vztahů nejen zůstavitele a promítá jeho poslední vůli, předpokládá zákon, že si zůstavitel před pořízením závěti

⁴⁷ Op. Cit., s. 88-91

⁴⁸ Op. Cit., s. 140-141

vše řádně rozmyslí a nebude jednat ukvapeně. Aby zákon zdůraznil význam závěti, je potřeba, aby zůstavitel splnil náležitosti, které zákon předepisuje. Přesto mohou nastat situace, ve kterých bude muset zůstavitel pořídit svoji poslední vůli bez některých zákonem vyžadovaných náležitostí. Jedná se zejména o situace nenadále vzniklé, ve kterých se zůstavitel nachází v ohrožení života. Ohrožení života musí být bezprostřední, tj. hrozí zůstaviteli přímo, a z události musí být patrné, že se zůstavitel v tomto nebezpečí nachází. Příkladem takové situace je autonehoda, úraz v horách aj.⁴⁹ Je těžko představitelné, že by zůstavitel mohl za takové situace v klidu a s rozmyslem sepsat závěť, proto mu zákon umožňuje pořídit v takovém případě závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Stejná práva přiznává zákon i tomu, kdo se nachází v situaci, ve které je příčinou mimořádné události, tj. události, která vznikla v určitém prostředí v důsledku živelné pohromy, havárie, nezákonné činnosti, náказы, ohrožení vnitřní bezpečnosti a ekonomiky aj., ve které je narušen běžný společenský styk, a po takovém člověku nelze rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě. Aby bylo možné zjistit vůli zůstavitele, kterou před svědky ústně projevil, je potřeba, aby tito svědci pořídili o poslední vůli zůstavitele záznam. Zákon jim však pořízení záznamu neukládá jako povinnost. Obsah vůle zůstavitele je však nutný zjistit, a tak v případě, že svědci záznam nepořídili, budou u soudu při jednání v řízení o pozůstalosti vyslechnuti. Na základě protokolu o výslechu svědků se určí dědická posloupnost.

Další ze situací, ve kterých zákon poskytuje zůstaviteli úlevy při pořizování závěti, nastává tehdy, pokud existuje důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve (např. v důsledku živelné pohromy, zdravotní indispozice apod.), než bude schopen pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Za těchto okolností může poslední vůli zůstavitele zaznamenat starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, za přítomnosti dvou svědků. Výše zmíněnou funkci starosti je oprávněn vykonat i ten, komu dle právního předpisu přísluší výkon jeho pravomoci. Nesplnění předepsaných náležitostí nepůsobí neplatnost závěti, ale závěť se nepovažuje za sepsanou ve formě veřejné listiny (§1547 odst. 2). Takto sepsaná závěť pozbývá platnosti uplynutím 3 měsíců od jejího pořízení. Tato doba však neběží ani běžet nezačne, pokud zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§1549). Při běhu doby rozhodné pro pozbytí platnosti závěti je určující nejen objektivní hledisko, tj. situace, která opravňovala zůstavitele sepsat závěť s úlevami, musí pominout, ale i subjektivní hledisko, tj. zůstavitel může nechat závěť sepsat českým notářem.⁵⁰

Závěť s úlevami může zůstavitel pořídit také tehdy, pluje-li na palubě námořního plavidla registrovaného pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice, a má-li proto vážný důvod. Velitel námořního plavidla nebo letadla, popřípadě jeho zástupce, pokud mu v tom nebrání péče o bezpečnost plavby nebo letu, zaznamená zůstavitelovu poslední vůli za přítomnosti dvou svědků (§1544 odst. 1). Je-li závěť sepsána, nelze poté popřít její platnost z důvodu, že při jejím pořízení chyběl na straně zůstavitele závažný důvod. Závěť je

⁴⁹ Op. Cit., s. 146

⁵⁰ Op. Cit., s. 155

důležitým právním jednáním i tehdy, je-li pořízena s úlevami, pro zdůraznění jejího významu je tak vyžadováno po sepsání poslední vůle zůstavitele splnění následujících zákonných požadavků. Pořízení závěti na námořním plavidle zaznamená velitel v lodním deníku a závěť bez zbytečného odkladu předá zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší přístavu, do něhož námořní plavidlo připluje, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je námořní plavidlo zapsáno v námořním rejstříku (§1544 odst. 2 písm. a) OZ). Obdobně se postupuje i tehdy, je-li závěť pořízena na palubě letadla, což zaznamená velitel v palubním deníku a závěť předá bez zbytečného odkladu zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší místu, kde letadlo přistálo v zahraničí, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je letadlo zapsáno v leteckém rejstříku (§1544 odst. 2 písm. b) OZ). Nejsou-li opět splněny předepsané náležitosti, závěť zůstává platná, ale listina obsahující poslední vůli zůstavitele se nepovažuje za veřejnou listinu (§1547 odst. 2). Závěť pozbývá stejně jako v předchozí situaci platnosti po uplynutí 3 měsíců ode dne jejího pořízení, přičemž tato doba neběží ani běžet nepočne, nemůže-li zůstavitel pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§1549).⁵¹

Je-li zůstavitel vojákem či náleží-li k ozbrojeným silám a z této funkce se účastní ozbrojeného konfliktu a vojenských operací, je oprávněn zaznamenat jeho poslední vůli za přítomnosti dvou svědků velitel vojenské jednotky, nebo jiný voják v hodnosti důstojníka či vyšší. Je-li závěť tímto způsobem pořízena, nelze popřít její platnost (§1545 odst. 1). Takto pořízenou závěť pak odevzdá velitel bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství, odkud se bez zbytečného odkladu předá Ministerstvu obrany České republiky (§1545 odst. 2). Závěť je v tomto případě opět považována za veřejnou listinu a pro pozbytí její platnosti platí opět ustanovení §1549. Koná-li se mise v zahraničí, lze mít za to, že doba 3 měsíců určující pozbytí platnosti závěti počne běžet až po návratu vojáka ze zahraniční mise, neboť teprve tehdy má možnost pořídit ve formě veřejné listiny, tj. notářského zápisu sepsaného českým notářem.⁵²

Ve všech výše uvedených případech je vyžadována úschova závěti u notáře, který ji zakládá do Evidence právních jednání pro případ smrti. Byla-li závěť zaznamenána starostou obce, je jeho povinností zařídit úschovu u notáře. Ve zbývajících případech plní tuto funkci úřad, kterému byla závěť předána.

Proto, aby bylo možné pořídit závěť s úlevami ve formě veřejné listiny, je potřeba splnit další zákonem stanovené náležitosti. Osoba, která zaznamenala poslední vůli zůstavitele, musí tento záznam také s oběma svědky podepsat. Podepsaný záznam poté zůstaviteli za přítomnosti obou svědků přečte a zůstavitel potvrdí, že se jedná o projev jeho poslední vůle. Veřejná listina pak slouží jako důkaz dle §568, dokud není prokázán opak, přičemž důkazní břemeno nese ten, kdo tvrdí něco jiného, než listina uvádí §568. Záznam podepisuje také zůstavitel (§1548 odst. 2), příp. se v listině uvede, že zůstavitel záznam podepsat nemohl, neboť neumí psát či z důvodu jiné závažné překážky.

Na svědky závěti s úlevami klade zákon mírnější požadavky, a tak jimi mohou

⁵¹ Op. Cit., s. 150

⁵² Op. Cit., s. 151

být i osoby, které dosáhly patnácti let věku, a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, jsou-li způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti (§1548 odst. 1). Nemůže-li zůstavitel či svědek psát, a z tohoto důvodu či pro jinou závažnou překážku se na listině obsahující zůstavitelovu poslední vůli nepodepíše, nemá to na platnost závěti s úlevami vliv (§1548 odst. 2).

3.12. Výklad závěti

Závěť je potřeba vykládat tak, aby byla co nejvíce respektována a zachována vůle pořizovatele závěti. Občanský zákoník se zabývá výkladem závěti v neobvyklých případech, zpravidla tehdy, pokud zůstavitel povolává jako dědice neurčitou skupinu osob či dědice pokládané společně za jednu osobu. Zákonná ustanovení by měla usnadnit výklad vůle zůstavitele.

Určí-li zůstavitel v závěti dědiců více a na některé z nich se pro účely dědění ze zákona hledí jako na jedinou osobu, pak mají stejné postavení i při dědění ze závěti, pokud z vůle zůstavitele nevyplývá něco jiného. Dané ustanovení se týká zákonné posloupnosti v rámci první a třetí třídy dědiců, tj. nedědí-li potomek či sourozenec zůstavitele, případně dědictví jeho potomkovi. Příkladem může být, pokud zůstavitel určí v závěti jako své dědice všechny své děti a některé z nich v době nápadu dědictví již nežije, nastoupí na jeho místo jeho děti, stejně jakoby tomu bylo při zákonné dědické posloupnosti.

Pokud zůstavitel povolává jako dědice určitou skupinu osob, má se za to, že se jedná o osoby, které do této skupiny patřily v době zůstavitelovy smrti. Řeč může být například o zaměstnancích zůstavitele, jeho spoluhráčích, členech stejného klubu apod. Nejsou-li těmto dědicům určeny podíly, platí dle výše zmíněného ustanovení, že mají právo na pozůstalost rovným dílem. Zůstavitel však může pověřit jinou osobu, aby určila, jaké mají být podíly jednotlivých členů skupiny či jaké jednotlivé věci jim mají připadnout. Další skupinou, kterou se občanský zákoník zabývá, jsou chudí či obdobně určená skupina osob povolána zůstavitelem bez bližšího výčtu jednotlivých osob. V takovém případě se má za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, a ta dědictví použije ve prospěch určené skupiny (§1503 odst. 3).⁵³

3.13. Vedlejší doložky závěti

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. klade v duchu evropských tradic velký důraz na projev zůstavitelovy poslední vůle, a proto mu umožňuje připojit k závěti ustanovení, tzv. vedlejší doložky, kterými může zůstavitel uvést podmínku, doložení času nebo příkaz, po jejichž splnění se dědic stane vlastníkem pozůstalosti či její části, která mu dle poslední vůle zůstavitele náleží. Kromě závěti může zůstavitel stanovit tyto vedlejší doložky také v dovětku (§1498). Zákon sice dává zůstaviteli právo sepsat v závěti tyto

⁵³ Op. Cit., s. 85-87

vedlejší doložky, zároveň však zůstavitel musí respektovat omezení týkající se jejich obsahu. Nepřihlíží se tak k vedlejším doložkám, které směřují ke zřejmému obtěžování dědice či odkazovníka (např. vystudování další vysoké školy); které zjevně odporují veřejnému pořádku (např. návod k trestnému činu, vstoupení do politické strany apod.); které jsou nesrozumitelné; které ukládají dědici či odkazovníkovi povinnost, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popř. aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil (dle §3020 platí i pro registrované partnerství), nemělo by být přihlíženo ani k podmínce, která ukládá dědicovi, aby se rozešel s osobou, se kterou žije a není oddaný. Na druhou stranu však může zůstavitel zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství (§1552). Takovým příkladem může být situace, ve které zůstavitel dědicovi uloží, aby plnil jako odkaz služebnost bytu kamarádovi zůstavitele do doby, než uzavře sňatek.

3.13.1. Vykonavatel závěti

Snahou zákona je nejen otevřít prostor a možnosti pro projev poslední vůle zůstavitele, ale zároveň zůstavitele ujistit, že po jeho smrti bude jeho poslední vůle opravdu naplněna. K tomuto účelu slouží institut vykonavatele závěti, kterého je zůstavitel oprávněn závětí povolát, příp. mu určit i povinnosti, a v případě, že mu bude určena odměna i její výši a způsob odměňování. Jako vykonavatel závěti zůstavitel zpravidla povolá osobu, které důvěřuje a která je schopna dohlížet a plnit poslední vůli zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Zůstavitel může osobě její povolání do funkce vykonavatele závěti oznámit předem. V opačném případě to dané osobě sdělí soud, který projednává řízení o pozůstalosti. Vykonavatel má právo funkci odmítnout, stejně jako z ní kdykoliv odstoupit. Funkce vykonavatele závěti zaniká dnem právní moci usnesení o nařízení likvidace pozůstalosti (§200 písm. g) z. ř. s.). Funkce vykonavatele závěti trvá do doby, než splní úkoly, které mu zůstavitel zadal, tj. funkce může trvat i po právní moci usnesení o potvrzení nabytí dědictví, vyžaduje-li to naplnění poslední vůle zůstavitele, např. má-li vykonavatel dohlížet na správu a nakládání s majetkem, jehož dědicem bylo povoláno nezletilé dítě, a do doby nabytí jeho zletilosti tento majetek spravují jeho rodiče. Zákon propůjčuje zůstaviteli velký rozsah oprávnění při povolání vykonavatele závěti a umožňuje mu stanovit vykonavateli náhradníka v případě, že by v průběhu výkonu této funkce zemřel, funkci odmítl či by z ní odstoupil. Zůstavitel také může určit vykonavatelů více a každému z nich přidělit určitý úkol.

Mezi úkoly, které jsou zákonem stanoveny pro vykonavatele závěti, patří řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře; dbát o řádné splnění pokynů zůstavitele; hájit před soudem platnost závěti, což platí i pro vydědění a ostatní listiny, které zůstavitel pořídil pro případ smrti; namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka (§1481); potvrdit soudu splnění nařízení zůstavitele (§1690 odst. 2); vydat prohlášení o splnění odkazu (§1621 odst. 2 věta druhá); vykonat správu dědictví, není-li zůstavitelem ustanoven správce (§1554 odst. 2, §1677 odst. 2). Dále může zůstavitel pověřit vykonavatele závěti, aby vybral věc, která případně odkazovníkovi (§1606 odst. 1).

Uvádí-li zůstavitel v odkazu určitou skupinu osob či zřizuje-li odkaz pro určitý účel (chudí, příbuzní, účel dobročinný apod.), může nechat na vůli vykonavatele, aby stanovil, jakým způsobem a která skupina osob nebo účelů bude podělena (§1600). Zůstavitel může vykonavatele také pověřit, aby určil způsob rozdělení pozůstalosti (§1697 odst. 1).⁵⁴ Vykonavatel má k dispozici všechna práva nutná ke splnění nejen úkolů, které mu byly zůstavitelem přiděleny, ale i práva potřebná k naplnění povinností, které pro vykonavatele vyplývají ze zákona.

Vykonavatele závěti, který závažně porušil své povinnosti, tyto povinnosti není schopen řádně splnit nebo existuje-li jiný vážný důvod, odvolá soud i bez návrhu (§1560).

Dědicové, kteří nebudou chtít uznat povolanou osobu jako vykonavatele závěti, a podrobit se tak jeho moci, mohou podat námitku, jejíž snahou je zneplatnit ustanovení závěti, které povolává určitou osobu do funkce vykonavatele závěti. Do právní moci usnesení, že projev vůle zůstavitele o povolání vykonavatele není platný, může vykonavatel závěti uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti, neučiní-li soud jiné opatření (§1555). Dědicové mohou napadnout způsobilost vykonavatele k vedení správy pozůstalosti. Takovou námitkou by se měl soud projednávající pozůstalost zabývat a dojde-li k závěru, že je vykonavatel závěti zřejmě nezpůsobilý pozůstalost spravovat, jmenuje i bez návrhu usnesením správce pozůstalosti (§157 odst. 1 písm. a) z. ř. s.). Soudní komisař může před právní moci usnesení, že projev poslední vůle zůstavitele není platný, rozhodnout o odejmutí práva vykonavatele závěti spravovat pozůstalost.⁵⁵

3.13.2. Správce pozůstalosti

Zákon umožňuje zůstaviteli povolat v závěti správce pozůstalosti. Jedná se o osobu, která po dobu řízení o pozůstalosti, bude pečovat o majetek, který zůstavitel zanechal. Zůstavitel povolá správce například tehdy, pokud vlastní firmu, o jejíž výrobu je potřeba se starat i po dobu, než bude řízení o pozůstalosti skončeno; nebo pokud si zůstavitel není jistý, zda jsou dědicové schopni vykonávat správu pozůstalosti sami apod. Listina, kterou zůstavitel povolává správce pozůstalosti do funkce, musí obsahovat určení osoby, která je povolána do funkce správce pozůstalosti a údaj o tom, zda má správce spravovat celou pozůstalost či pouze její část. Není-li určena velikost pozůstalosti, kterou má správce spravovat, lze vycházet z předpokladu, že se bude jednat o správu celé pozůstalosti. Správcem pozůstalosti lze jmenovat osobu fyzickou, právnickou, advokáta či notáře, který není pověřen úkony v řízení o pozůstalosti. Zůstavitel dále může určit povinnosti správce, výši a způsob případné odměny. Správce pozůstalosti musí být povolán formou veřejné listiny. Zůstavitel tak může správce povolat závětí sepsanou ve formě veřejné listiny či dovětkem, tj. samotným notářským zápisem, ve kterém bude správce pozůstalosti ustanoven. V případě, že správce

⁵⁴ Op. Cit., s. 161-162

⁵⁵ Op. Cit., s. 165

pozůstalosti bude povolán soukromou listinou, lze vzít v úvahu rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky R I 1005/26 ze dne 15. 12. 1926, dle kterého „i poslednímú pořizení postrádajícimu formálních náležitostí platnosti, lze zjednatí platnost uznáním účastněných osob.“

Právní jednání, kterým se povolává správce pozůstalosti do funkce, spadá mezi jednotlivá ustanovení závěti, a lze ho tak zrušit způsoby uvedenými v §1575 a n. Mezi možnostmi, kterými lze tento projev vůle zůstavitele zrušit, patří pořizení nové listiny o povolání jiného správce (§1576); odvolání listiny o povolání správce ve formě předepsané pro pořizení závěti (§1577), tj. formou nejen veřejné, ale i soukromé listiny či pořizení s úlevami; vydáním veřejné listiny o ustanovení správce pozůstalosti uložené v úschově notáře, čímž se listina o ustanovení správce považuje za odvolanou (§1579).⁵⁶

Je-li správce pozůstalosti seznámen s povoláním do této funkce, může se správy pozůstalosti ujmout ihned po smrti zůstavitele, tj. předtím, než bude soudem o ustanovení do funkce vyrozuměn a vyzván, aby se funkce ujal. Zanechá-li zůstavitel více listin, kterými povolává správce pozůstalosti do funkce, či není-li jisté, zda je listina platná, je záležitostí soudu, aby rozhodl, kdo bude správcem pozůstalosti. Soud bude rozhodovat také o povinnostech a oprávněních správce pozůstalosti, nejsou-li z projevu vůle zůstavitele jasná.

Pokud zůstavitel povolá jak správce pozůstalosti, tak vykonavatele závěti, platí, že správce pozůstalosti (příkazník) se řídí pokyny vykonavatele závěti (příkazce), na jejich vztah se použijí přiměřeně ustanovení o příkazu (§1558, §2444). Ustanovení o příkazu tak upravuje zákonem vyžadovaný způsob, kterým správce bude pozůstalost spravovat, a z tohoto vztahu vyplývající některá práva a povinnosti. Majetek v pozůstalosti má být spravován tak, aby byl zachován pro dědice a pro případné věřitele. Správce vykonává prostou správu cizího majetku a má činit vše, co je nutné k jeho zachování (§1405).

Správce pozůstalosti má stejně jako vykonavatel závěti právo, kdykoliv z funkce odstoupit (§1559). Zároveň by však měl respektovat zákonná ustanovení (§1440 odst. 2) a neodstoupit od správy pozůstalosti v nevhodnou dobu či jinak porušit své povinnosti k řádné správě, v opačném případě nahradí vzniklou škodu. Jednání odstoupivšího správce pozůstalosti však zavazuje toho dědice, který jednal v dobré víře, že správa trvá (§1442). Při odstoupení z funkce správce je správce ještě povinen učinit s účinky zavazujícími vše, co je nutné či nezbytné k zamezení ztráty (§1443).⁵⁷ Soud může správce pozůstalosti i bez návrhu odvolat, pokud závažně poruší své povinnosti, není-li schopen své povinnosti řádně plnit či je-li proto jiný závažný důvod (§1560).

⁵⁶ Op. Cit., s. 165-167

⁵⁷ Op. Cit., s. 171

3.13.3. Podmínky

Zůstavitel může připojit k závěti podmínku, na jejíž splnění lze vázat vznik, změnu či zánik dědického práva či práva na odkaz. Podmínky lze obecně dělit na rozvazovací a odkládací, přičemž závisí-li na splnění podmínky, zda nastanou právní následky s ní spojené, jedná se o podmínku odkládací. O podmínce rozvazovací je řeč tehdy, závisí-li na jejím splnění, zda pomínou již nastalé právní následky (§548 odst. 2). Podmínka musí být zvenku poznatelná, budoucí a nejistá, tj. může i nemusí dojít k jejímu splnění. Neplyne-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací (§548 odst. 3). Splní-li dědic podmínku již během zůstavitelova života, není třeba, aby její splnění opakoval, vede-li to k zjevnému obtěžování dědice ze zřejmé svévole zůstavitele (§1551 odst. 2).

Je-li dědici zůstavena pozůstalost či její část s odkládací podmínkou, stane se dědic vlastníkem dědictví teprve tehdy, pokud podmínku nejenom splní, ale přežije-li zůstavitele a bude způsobilý dědit. V opačném případě nenabyde dědictví on ani jeho dědicové. Odkládací podmínka však v takovém případě nesmí být nemožná, takové udělení práva je neplatné a dědic takto povoláný platně povolán nebude, tj. nebude dědit. Příkladem odkládací podmínky je také svěřenské nástupnictví, neboť do splnění odkládací podmínky bude vlastníkem dědictví přední dědic určený zůstavitelem, příp. dědicové ze zákona, neuvádí-li zůstavitel předního dědice. Bude-li odkládací podmínka splněna, předá přední dědic (dědicové ze zákona) dědictví následnému dědicovi (§194 z. ř. s.). K rozvazovací podmínce, která je nemožná, se nepřihlíží (§1563 odst. 1) a dědic, který nabyl dědictví s takovou rozvazovací podmínkou, již dědicem zůstane. Nemožná je taková podmínka, dle které má vzniknout či zaniknout dědické právo v důsledku události, která nemůže nastat. Není rozhodné, zda se jedná o nemožnost absolutní či relativní, objektivní (vůbec nemůže nastat) nebo subjektivní (nemůže nastat u určité osoby), fyzickou či právní, dodatečnou nebo počáteční.⁵⁸ Stanoví-li zůstavitel v závěti odkládací podmínku, která je v době jeho života splnitelná, ale po jeho smrti se stane nemožnou (např. zanikne instituce, kterou má dědic navštěvovat), nenabyde dědic dědictví.

3.13.4. Doložení času

Zůstavitel může omezit dědické právo či právo na odkaz na určitou dobu, příp. jeho nabytí spojit s pozdějším dnem, než je smrt zůstavitele. Na rozdíl od podmínek se doložení času váže na událost, která v budoucnu nastat musí, neboť čas je objektivní veličinou, u které lze jednoznačně právním jednáním stanovit její počátek, délku a konec. Jistota určující tuto událost se však liší, buď zůstavitel určí přesný kalendářní den, kdy nastane, nebo je pouze jisté, že v budoucnu nastane, ale není známo přesně kdy (např. smrt). Je-li dědické právo omezeno jen po určitou dobu, napadne při zůstavitelově smrti těm, kteří do této určené doby byli povoláni, a po jejím uplynutí

⁵⁸ Op. Cit., s. 176

případně dědictví těm, které zůstavitel určí v závěti, příp. zákonným dědicům.

Zůstavitel může v závěti určit, že dědic nabyde právo za určitou přesně stanovenou dobu či ho za určitou dobu ztratí. Zemře-li dědic před zůstavitelem, nepřejde zanechané dědické právo ani na jeho dědice (§1479). Prežije-li však dědic zůstavitele, ale zemře před dovršením lhůty pro nabytí dědického práva, přejde zanechané právo na jeho dědice (§1565).

Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka (§1566), tj. dědic nenabyde právo, které mu zůstavitel pod nemožnou odkládací podmínkou zanechal, nebude dědit. Zákon opět usiluje o to, aby zůstavitelova vůle byla vykládána tak, jak ji on sám zamýšlel, a tak bude-li nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle (§1566), např. „31. 4.“ místo „30. 4.“⁵⁹

3.13.5. Zvláštní ustanovení

Nabytí dědického práva může zůstavitel vázat na odkládací či rozvazovací podmínku nebo na doložení času. Ve všech těchto případech se dědicem stane nejprve jedna osoba, tzv. přední dědic, a po uplynutí určitého času či splnění podmínky osoba druhá, tzv. následný dědic. Snahou zákona je chránit oba výše zmíněné dědice, a tak právo předního dědice omezuje jen právo poživatele řídící se přitom obdobně ustanovením o svěřenském nástupnictví s cílem, aby se následnému dědici dostalo to, na co má dle závěti nárok. Zároveň je však následný dědic povinen přispět poměrně přednímu dědicovi na to, co on splnil na zůstavitelovy dluhy nebo nepominutelnému dědicovi na povinný díl (§1567 odst. 2). Způsob vyrovnání mezi předním a následným dědicem není blíže specifikován, a tak záleží na tom, co určí zůstavitel v závěti, příp. na jejich dohodě, v krajní situaci rozhodne o vyrovnání soud. Do té doby, než následný dědic splní či vyrovnání alespoň zajistí, je přední dědic oprávněn zadržovat to, co má následnému dědicovi vydat dle ustanovení o zadržovacím právu.⁶⁰

Uloží-li zůstavitel při povolání odkazovníka, aby byla splněna podmínka, doložen čas či mu uloží příkaz, použijí se výše zmíněná omezení a závazky obdobně jako v případě dědice, tj. i odkazovníkovi lze zřídit svěřenské nástupnictví.

3.13.6. Příkaz

Zůstavitel může dědici ve vedlejší doložce závěti uložit splnění určité povinnosti. Má-li dědic jiné osobě něco z dědictví odevzdat, jedná se o odkaz, v ostatních případech půjde o příkaz. Obecně se na příkaz pohlíží jako na rozvazovací podmínku, tj. pokud dědic nesplní povinnost, kterou mu zůstavitel uložil v závěti, ztrácí

⁵⁹ Op. Cit., s. 179-180

⁶⁰ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku.

URL: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [cit. 2014-11-16]

své dědické právo, příp. zůstavitel rozhodne v závěti o konkrétních následcích, např. dědic v případě nesplnění poskytne odkaz třetí osobě. Zatímco nesplnění odkazu nemá za následek ztrátu dědického práva. Příkaz většinou obsahuje vůli zůstavitele, aby dědic se zanechaným jměním určitým způsobem nakládal, anebo aby něco vykonal či opominul, tj. něčeho se zdržel, něco strpěl.⁶¹ Zůstavitel může určit lhůtu, ve které má být příkaz splněn, příp. dědic má příkaz splnit předtím, než nabyde dědictví. V takovém případě potvrdí soud nabytí dědictví až poté, co je splnění vůle zůstavitele zabezpečeno. Není-li zůstavitelem určeno jinak, splní dědic příkaz v přiměřené době. Právo vymáhat splnění příkazu má kromě osoby, které je příkaz ku prospěchu, také vykonavatel závěti nebo jiná osoba, kterou k tomu závěť povolává (§1571). Osoby, které dědí místo původních dědiců či mají prospěch z uvolněného odkazu, jsou povinny splnit na dědictví váznoucí povinnosti, ledaže se vztahují pouze k osobě povolaného dědice. Zakáže-li zůstavitel zcizit či zatížit dědictví, může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží, neboť nebyl nařizen na přiměřenou dobu a odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany. Byl-li takový zákaz zapsán do veřejného seznamu, může obtížený po soudu požadovat, aby ho zrušil, čemuž soud vyhoví, převyšuje-li zájem na zrušení zákazu nad zájmem na jeho zachování.⁶² Zůstavitel je dále oprávněn odložit dědicům zrušení spoluvlastnictví k nabytému dědictví či některým věcem z něj (§1155 odst. 2). Dědicové pak nemohou po určité době žádat zrušení spoluvlastnictví, nejvýše po dobu deseti let. Lze-li předmět spoluvlastnictví rozdělit, může zůstavitel dědicům zakázat, aby žádali oddělení ze spoluvlastnictví založeného děděním.⁶³ Příkaz, který nelze splnit přesně, má být splněn alespoň tak, aby bylo vůli zůstavitele co nejvíce vyhověno. Není-li ani to možné, má obtížená osoba právo na to, co jí bylo zůstaveno, nevyplývá-li z vůle zůstavitele něco jiného. Učiní-li se obtížený neschopným splnit příkaz, přičemž ví, že jej tím zmaří, nemá právo na to, co mu bylo zůstaveno (§1570). Je-li příkaz určen skupině osob, přičemž obtížený by musel plnit každému členovi zvlášť, stačí, splní-li právnické osobě, která je oprávněná chránit zájmy těchto osob. Je-li takových právnických osob více a neurčí-li zůstavitel jednu konkrétně, závisí na obtíženém, které z nich bude plnit, jinak rozhodne obecný soud (§1571). Vykonavatel může dědice donutit ke splnění příkazu této právnické osobě, ale především dědice bude nutit vědomí, že nesplní-li příkaz, nenabyde dědictví. Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, je příslušným orgánem veřejné moci orgán státu, do jehož pravomoci patří správa zůstavitelem zmíněné oblasti.⁶⁴

Zůstavitel může v závěti zmínit účel, ke kterému zanechává dědici pozůstalost. Neukládá-li dědici povinnost, aby k takovému účelu bylo dědictví použito, hledí se na jeho projev jako na přání bez právní závaznosti (§1573). Bude-li sporné, zda se jedná o

⁶¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 185

⁶² Op. Cit., s. 186

⁶³ Op. Cit., s. 187

⁶⁴ Op. Cit., s. 190

přání či příkaz, bude třeba tento problém vyřešit v řízení o pozůstalosti.

Pokud zůstavitel uloží dědici či odkazovníkovi povinnost, aby závěti neodporoval, jinak z toho pro dědice budou plynout nevýhody, nemá toto ustanovení právní účinky, odporuje-li dědic pravosti závěti nebo výkladu jejího smyslu, tj. nelze odporovat obsahu platné závěti. Nařízením, které mu zůstavitel prikazuje, se může vyhnout jen tím, že dědické právo odmítne (§1486). Jinak nesplní-li dědic, co mu zůstavitel nařídil, bude ho ke splnění závěti nutit vykonavatel závěti, nebo ti, kterým má dle závěti plnit, příp. i pozůstalostní soud (soudní komisař), který potvrdí nabytí dědictví, až dědic splní nebo alespoň zajistí, k čemu ho zůstavitel zavázal.⁶⁵

3.14. Zrušení závěti

Stejně jako může zůstavitel svobodně pořídit závěť, může listinu obsahující jeho poslední vůli také kdykoliv zrušit. Zákon dává zůstaviteli na výběr způsoby zrušení závěti, a to odvoláním nebo pořízením závěti nové. Zákon dále upravuje specifické případy zrušení závěti. Je-li zůstavitel naživu, pozbývá závěť pořízená s úlevami platnosti po uplynutí dvou týdnů (ústní závěť pořízená dle §1542) nebo tří měsíců (závěti pořízené dle §1543, §1544 či §1545) ode dne pořízení. Tyto doby však neběží ani běžet nepočnou, nemůže-li zůstavitel pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§1549).⁶⁶ Povolal-li zůstavitel v závěti vykonavatele závěti, zaniká takové povolání spolu se zrušením závěti.

3.14.1. Odvolání závěti

Odvolat závěť je zůstavitel oprávněn buď výslovně, tj. prohlášením učiněným ve formě, která je potřebná pro pořízení závěti (v písemné formě soukromou listinou, napsanou vlastní rukou §1533; napsanou někým jiným a se svědky §1534-1536; ve formě notářského zápisu §1537; odvoláním s úlevami, umožňuje-li zákon v takovém případě pořízení závěti s úlevami §1549), nebo mlčky, tj. zničením listiny, v níž je jeho poslední vůle obsažena. Zničí-li zůstavitel pouze některý z několika stejnopisů závěti, nelze mít ještě za to, že měl v úmyslu závěť odvolat (§1578 odst. 1). Poruší-li zůstavitel listinu, která závěť obsahuje jiným způsobem nebo ví-li zůstavitel, že taková listina byla ztracena či zničena, a přesto ji neobnoví, plyne z těchto okolností úmysl zůstavitele zrušit závěť (§1578 odst. 2). Všechny tyto okolnosti budou muset být zjištěny v řízení o pozůstalosti. Zvláštním případem odvolání závěti, která je pořízena ve formě notářského zápisu, je také její vzetí z notářské úschovy (§1579 odst. 1). O tomto následku poučí zůstavitele ten, kdo mu listinu obsahující závěť vydal, a odvolání závěti i poučení poznamená na vydávané listině i ve svém spisu (§1579 odst. 1). Tyto následky se týkají

⁶⁵ Op. Cit., s. 192

⁶⁶ Op. Cit., s. 195

pouze závěti pořízené ve formě veřejné listiny, tj. nevztahují se na vydání soukromé listiny obsahující závět', která byla uložena do úřední (notářské) úschovy.⁶⁷

3.14.2. Pořízení závěti nové

Další ze způsobů zrušení závěti je pořízení závěti nové, přičemž původní závět' se zruší v rozsahu, ve kterém nemůže původní zůstavitelova poslední vůle vedle pozdější obstát (§1576).⁶⁸ Forma pozdější závěti není v tomto případě důležitá. Neurčili zůstavitel ani v jedné závěti dědice k celé pozůstalosti, je možné, aby vedle sebe existovalo více závětí najednou. Zároveň může zůstavitel závět' pouze částečně odvolat (ohledně některého dědice či majetku, který měl určitému dědici původně připadnout).⁶⁹

V případě, že zůstavitel zruší pozdější závět', ale starší uchová, má se za to, že původní závět' nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena (§1580). Dojde-li ke sporu mezi dědici, bude v řízení o pozůstalosti potřeba prokázat úmysl zůstavitele, aby zrušením pozdější závěti zůstala v platnosti závět' dřívější. Vždy je nutné brát v úvahu vůli zůstavitele, tj. zruší-li zůstavitel například svým právním jednáním, obsaženým v pozdější závěti, závět' dřívější a poté zruší i tuto novější závět', dřívější závět' platit znovu nebude.

3.14.3. Neúčinná zrušovací doložka

Pořizovací svoboda zůstavitele nemůže být ničím omezena, ani samotným zůstavitelem. A tak prohlásí-li zůstavitel, že všechna jeho další pořízení pro případ smrti budou neplatná, nepřihlíží se k takovému ustanovení. Stejně neúčinná je i doložka, kterou zůstavitel v závěti stanoví, že neplatná jsou pořízení, která nejsou zřízena v určité formě. Takové neúčinné zrušovací doložky nemají vliv ani na platnost dalších zůstavitelem pořízených závětí.⁷⁰

4. ÚPRAVA ZÁVĚTI V NĚMECKÉM PRÁVU

4.1. Charakteristika německého občanského zákoníku (BGB)

Německý občanský zákoník (BGB) se skládá z pěti knih. Konečná verze německého občanského zákoníku byla představena za vlády pruského krále a posledního německého císaře Friedricha II. v roce 1896, účinnosti nabyt německý občanský zákoník dne 1. ledna roku 1900. Jedná se tak o velmi stálé právní dílo, které je i přes mnohé novelizace používáno přes sto let.

Německý občanský zákoník je rozdělen systematicky do pěti knih, které se dále dělí na oddíly, ty se člení na tituly, které se rozdělují na podtituly a nakonec na kapitoly.

⁶⁷ Op. Cit., s. 200

⁶⁸ Op. Cit., s. 193

⁶⁹ Op. Cit., s. 196

⁷⁰ Op. Cit., s. 202

Úprava německého občanského práva je v občanském zákoníku poměrně rozsáhlá, tvoří ji 2385 paragrafů. První kniha obsahuje obecnou část občanského práva. Zabývá se tak zejména charakteristikou důležitých pojmů občanského práva jako jsou osoby, věci, zvířata, právní jednání, promlčení aj. Druhá kniha se věnuje závazkovému právu, resp. právům vzniklým ze závazkových vztahů, konkrétně obsahu závazkových vztahů, vlivu všeobecných obchodních podmínek na vznik závazku, závazkům ze smluv, jejich zániku, postoupení pohledávky, převzetí dluhu, většímu počtu dlužníků či věřitelů apod. Druhá kniha také vyjmenovává a rozebírá jednotlivé druhy závazkového právního poměru jako je kupní smlouva, směna, půjčka, nájemní smlouva, pacht, smlouva o dílu atd. Kromě toho jsou ve druhé knize upraveny obecně také společnosti, jednatelství bez příkazu, uskladnění, ručení, uznání dluhu, bezdůvodné obohacení apod. Třetí kniha se zaměřuje na věcná práva. Zabývá se tak zpravidla držbou, vlastnictvím, služebnostmi, věcnými břemeny, předkupním právem, hypotékou, zástavním právem aj. Čtvrtá kniha se věnuje rodinnému právu, zejména se zabývá vznikem, uzavřením, zánikem manželství, majetkovými vztahy mezi manžely, rozvodem manželství, dále se zaměřuje na příbuzenství, opatrovnictví, poručenství, osvojení a související instituty.

Nejdůležitější pro účely této diplomové práce je až kniha poslední, tedy kniha pátá německého občanského zákoníku, která se zabývá právem dědickým. Dělí se do pěti oddílů, přičemž první upravuje dědickou posloupnost, druhý právní postavení dědice, na třetí oddíl bude tato část diplomové práce zaměřena zejména, neboť upravuje závěť. Čtvrtý oddíl se věnuje dědické smlouvě, pátý povinnému dílu, šestý dědické nezpůsobilosti, sedmý zřeknutí se dědictví, osmý osvědčení o nabytí dědictví a devátý prodeji pozůstalosti.

4.2. Systematika, historie a charakteristika dědického práva a souvisejících pojmů

Jak již bylo řešeno výše, dědické právo je ve Spolkové republice Německo upraveno v občanském zákoníku (BGB), konkrétně pak v knize páté. Problematice dědického práva se věnuje 463 paragrafů, přičemž nejvíce se občanský zákoník zaměřuje na institut testamentu (závěti), kterému věnuje 208 paragrafů.

Dědické právo je ovládáno zásadou testamentární volnosti, zatímco první kniha (obecná část) je spojena se zásadou osobní svobody a se svobodou sdružování, závazkové právo se soukromou autonomií, věcné právo se svobodou vlastnictví a rodinné právo se svobodným rozhodnutím uzavřít manželství. Cíle dědického práva jsou zejména pomoci při výkladu posledního pořízení a rozdělení pozůstalosti mezi dědice.⁷¹

V historii se dědické právo vyvíjelo pomalu a odráželo mentalitu společnosti. Vývoj dědického práva na území dnešního Německa byl také ovlivněn římským právem. Dle zákonů germánských panovníků nepatřil majetek jednotlivci, nýbrž celé

⁷¹ SCHMOECKEL, M. *Erbrecht. 3. Auflage*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2014, s. 19

rodině. Dané ustanovení se odrazilo i v dědickém právu, a otec domu jakožto zůstavitel měl omezenou testovací svobodu, neboť mohl dědictví rozdělit pouze mezi rodinné příslušníky. Církev však byla opačného názoru a snažila se prosadit neomezenou testovací svobodu alespoň pro část majetku z pozůstalosti. Čím byla rodina bohatší, tím byla větší její moc a každý rodinný příslušník měl šanci, že zdědí část z pozůstalosti. Tento institut je nazýván jako rodinné svěřenské nástupnictví. V 18. století bylo dědické právo šlechty z politických a hospodářských důvodů kritizováno. Šlechtická rodina představovala ohrožení státní moci a akumulace bohatství pouze u této rodiny ohrožovala národní trh. Francouzská revoluce odstranila rodinné svěřenské nástupnictví a zavedla rozdělení pozůstalosti mezi zákonné dědice. Na rozdíl mezi aristokratickým a demokratickým dědickým právem poukázal v té době francouzský liberál Alexis de Tocqueville v díle popisujícím demokratickou Ameriku⁷². Myšlenky liberalismu vedly německé zákonodárce k tomu, že do občanského zákoníku včlenili testovací svobodu jako jeden ze základních pilířů dědického práva. V době, kdy došlo ke kodifikaci německého občanského zákoníku (BGB), používaly se na území rozdílné úpravy dědického práva, tj. částečně se vycházelo z testovací svobody upravené v římském právu, částečně byly převody majetku stále spojeny s rodinou. Návrh, který upravoval dědické právo, předložil v roce 1878 Gottfried von Schmitt a tento byl z větší části zahrnut do připravovaného občanského zákoníku. Liberální pojetí dědického práva spojené s testovací svobodou zůstavitele však našlo i své odpůrce, kterými byli např. Otto von Gierke či Anton Menger. Institutem rodinného svěřenského nástupnictví se však zabývala až v roce 1919 Výmarská ústava, která odkazovala na úpravu v zemských zákonech, které byly vydávány až do roku 1950. Nacionální socialismus v první polovině dvacátého století poznamenal i dědické právo, které vedlo k diskriminaci Židů. Spolková republika Německo kladla po roce 1945 velký důraz na ochranu rodiny. V roce 1997 bylo zavedeno stejné zacházení s manželskými a nemanželskými dětmi, což se projevilo zejména v dědických skupinách při dědění ze zákona, právu na povinný díl apod.⁷³

Základní zásadou dědického práva je již výše zmíněná testovací volnost. Závěť může zůstavitel sepsat zcela sám či se může poradit s notářem a sepsat závěť ve formě notářské zápisu, a zvýšit tak právní jistotu poslední vůle. Možný je také testament, který sepíší manželé, tzv. společenský testament. Dědice lze také povolovat prostřednictvím dědické smlouvy. Pořízení pro případ smrti je buď postavené na smluvním základě (dědická smlouva) či jednostranné právní jednání. Zákonná posloupnost nastupuje dle BGB teprve tehdy, není-li k dispozici žádné platné pořízení pro případ smrti. Testamentární posloupnost má tak před zákonnou posloupností přednost. Přesto je vůle zůstavitele omezena, a to dodržáním předepsané formy posledního pořízení ve stanovených případech, zůstavitel dále nemůže vyloučit účast státu v souvislosti s dědickou daní a zejména je testovací svoboda omezena nárokem neopominutelných

⁷² ALEXIS DE TOCQUEVILLE. *De la démocratie en Amérique, 1835/1840*

⁷³ SCHMOECKEL, M. *Erbrecht. 3. Auflage*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2014, s. 20-24

dědiců na povinný díl.⁷⁴

Mezi principy dědického práva patří univerzální sukcese. Hlavní pojmy dědického práva se snaží BGB definovat v §1922 odst. 1: „*Mit dem Tod einer Person (Erbfall) geht deren Vermögen (Erbschaft) als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen (Erben) über.*“ Přičemž smrt zůstavitele charakterizuje jako dědický nápad, dědictví jako jeho veškerý majetek a osoby, na které tento majetek přechází, jsou dědicové. Jeli dědiců více, vytváří před rozdělením pozůstalosti tzv. společenství dědiců, které je upraveno v §2032 a násl. BGB a poměrně ke svému podílu na celé pozůstalosti odpovídají za dluhy na tomto majetku váz noucí. Na dědice však nepřechází tzv. vysoce osobní práva zůstavitele (Höchstpersönliche Rechte), např. práva vzniklá z rodinného poměru apod. Naopak některá osobní práva zůstavitele na dědice přecházejí, jedná se např. o právo na vlastní obraz, které je kvalifikováno jako právo majetkové. Na dědice přechází také určitá majetková a osobní část práv duševního vlastnictví jako je právo autorské, práva související s uděleným patentem, užitnými a průmyslovými vzory.⁷⁵

Další princip, který ovládá dědického právo, je tzv. princip okamžitého dědického nápadu, tj. dědic se stane vlastníkem (části) pozůstalosti k okamžiku smrti zůstavitele (§1922 odst. 1 BGB). Tímto ustanovením má být zamezeno případům, kdy pozůstalost není přidělena žádnému dědici, jako tomu bylo v římském právu v případě tzv. ležící pozůstalosti (hereditas iacens). V souvislosti s okamžitým nabytím vlastnictví, může dědic bezprostředně uplatnit nároky z pozůstalosti.⁷⁶

4.3. Systematika a charakteristika závěti

Závět upravuje německý občanský zákoník poměrně rozsáhle, úpravou závěti včetně odkazu se zabývá 209 paragrafů. Charakterizován je testament jako jednostranné právní jednání, které je osobním projevem vůle zůstavitele o tom, komu má v případě jeho smrti připadnout majetek zůstavitele, přičemž tento projev vůle může být zůstavitelem kdykoliv odvolán. Německé občanské právo rozlišuje mezi projevy vůle, které k platnosti vyžadují doručení adresátovi a mezi těmi, u nichž nemá doručení na platnost vliv (eine empfangsbedürftige und nichtempfangsbedürftige Willenserklärung). Závět spadá do druhé skupiny.

Pokud je zřízena závět ve formě soukromé listiny, může být uložena za poplatek u okresního soudu, aby se zabránilo její případné ztrátě či poškození (§2248 BGB). Závět sepsaná ve formě notářského zápisu musí být dána do úřední úschovy. Nebude-li tomu tak, nemá to vliv na platnost závěti.

Ten, kdo drží testament po smrti zůstavitele, musí ho vydat pozůstalostnímu soudu, v opačném případě po něm může být požadována náhrada škody, která vznikla nevydáním testamentu (§2259 BGB). Nevydání může také zakládat trestní odpovědnost

⁷⁴ Op. Cit., s. 28

⁷⁵ Op. Cit., s. 29-30

⁷⁶ Op. Cit., s. 31-34

(§274 odst. 1 StGB). Povinnost vydat závěť se týká také notářů, příslušníků státní správy, úředníků (§2259 odst. 2 BGB) apod.

Dokumenty, které jsou relevantní pro dědickou posloupnost, jsou od roku 2012 elektronicky ukládány v registru spolkové komory notářů v Berlíně. V registru však není uložen obsah závěti, ale pouze místo, kde se nachází. Registr neobsahuje soukromé závěti, které nebyly úředně uloženy.⁷⁷

4.4. Testovací svoboda

Svoboda poříditi o svém majetku je projevem ústavně zaručeného práva a je součástí osobní autonomie. Německý občanský zákoník zná různé formy pořízení pro případ smrti a to, závěť neboli testament jako jednostranné právní jednání a dědickou smlouvu jako právní jednání dvoustranné. Speciální formu pak představuje tzv. společný testament (§2265). Obsahem pořízení pro případ smrti, které lze provést na základě testovací svobody, je zejména ustanovení dědice, vydědění, zřízení odkazu či stanovení podmínek (§1937- §1941 BGB). Pořízení pro případ smrti má přednost před zákonnou posloupností, přesto má však neopominutelný dědic (nebyl-li vyděděn) právo na povinný díl vyjádřený v penězích, tj. nikoliv na dědický podíl.⁷⁸

Zřízení závěti je osobní právem zůstavitele, může ji poříditi pouze on. Bude-li závěť zřízena prostřednictvím zástupce, je neplatná. Zůstavitel si však může při pořízení závěti nechat poradit (§17 odst. 1, 1. věta BeurkG). Rady se mohou týkat pouze objasnění právních otázek, nemůže jimi být nahrazena či narušena vůle zůstavitele. Závěť nemůže být pořízena ani prostřednictvím příkazu, neboť příkazník projevuje cizí vůli. Zřízení vlastnoručního testamentu tak nemůže provést příkazník za zůstavitele (příkazce) Předání vlastnoruční závěti do úřední úschovy není zřízením testamentu, a tak může být provedeno příkazníkem (§2248). Vztít závěť z úřední úschovy jako speciální formu odvolání testamentu však může pouze zůstavitel (§2256). Ani závěť ve formě veřejné listiny nemůže zůstavitel poříditi prostřednictvím příkazníka (§2232), neboť se jedná o osobní právo zůstavitele (§10 odst. 2, 1. věta BeurkG).⁷⁹

Poříditi závěť je osobní právo zůstavitele, které je upraveno formálně v §2064 a materiálně dále rozvinuto v §2065. Zůstavitel musí zřídit závěť pouze na základě své vlastní vůle. Dále zůstavitel nemůže nechat na rozhodnutí jiné osoby, zda bude pořízení pro případ smrti platit či nikoliv, stejně tak nemůže třetí osoba zcela sama určit osobu dědice či dědictví.⁸⁰

Závěť představuje právo zůstavitele poříditi osobně o svém majetku, přičemž tento projev vůle může kdykoliv odvolat. Závěť, která je projevem zůstavitelovy vůle, však může být napadena, sepsal-li ji zůstavitel v omylu nebo z donucení, tj. projev vůle zůstavitele nebyl svobodný. K neplatnosti závěti tak vedou případy, ve kterých bylo

⁷⁷ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 69-73

⁷⁸ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 89-90

⁷⁹ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 861-862

⁸⁰ Op. Cit., s. 863-865

zasazeno do testovací svobody zůstavitele (§2339 odst. 1). Dotýká-li se poslední projev vůle zůstavitele zákonného zákazu, je neplatný (§134), např. majitel pečovatelských domů, ve kterém je o zůstavitele pečováno, si nemůže nechat slíbit peněžité či jiné plnění ze strany zůstavitele. Snahou tohoto pravidla je chránit klienty pečovatelských domů a podobných zařízení před zneužitím. Neplatná jsou také taková právní jednání, která odporují dobrým mravům (§138 odst. 1), což se týká zejména zanechání závěti bez uvedení či vydědění neopominutelného dědice apod.⁸¹

4.5. Pořizovací způsobilost

Pořizovací způsobilost představuje způsobilost osoby pořídit o svém majetku pro případ smrti. Dědické právo je chráněno německou ústavou (§14 odst. 1, 1. věta GG). Ústavní garance dědického práva je výrazem ústavních zásad nezávislosti jednotlivce a ochrany vlastnictví. Z čehož plyne, že pořizovatel závěti musí být způsobilý rozhodnout sám o svých záležitostech, aby mohl s tímto právem disponovat (§14 odst. 1, 2. věta GG). Při pořizení testamentu, jakožto jednostranného právního jednání, se kromě obecných ustanovení o svéprávnosti (§104 a násl. BGB) použijí také speciální ustanovení obsažená v části občanského zákoníku, která se věnuje dědickému právu. Způsobilost testovat lze omezit jen ze dvou důvodů, kterými jsou věk zůstavitele nebo psychická porucha ve smyslu §2229 odst. 4.

Mladiství mladší šestnácti let nemají pořizovací způsobilost (§2229 odst. 1 BGB). Pořídit za ně nemůže ani zákonný zástupce, neboť pořizovatel závěti může zřídit testament pouze vlastnoručně (§2064 BGB). Mladiství starší šestnácti let mají sice pořizovací způsobilost (§2229 odst. 1 BGB), avšak závěť mohou pořídit pouze ve formě veřejné listiny, která musí být zhotovena ve formě notářského zápisu (§2232, §2233 BGB), tj. nemůže sepsat vlastnoruční závěť (§2247 odst. 4 BGB). Důvodem této úpravy je zabránit mladistvému, aby pořídil svoji poslední vůli bez dostatečného promyšlení a porady s kvalifikovanou osobou, tj. notářem. Až dosažením zletilosti, tj. osmnácti let (§2 BGB), lze pořídit závěť ve všech zákonem dovolených formách.⁸² Vzhledem k tomu, že je závěť osobním právem zůstavitele, nemůže toto právní jednání provést jiná osoba jako zástupce zůstavitele (§2274). Pořídit závěť je tak osobním právem zůstavitele (§2247), testament nemůže být zřízen prostřednictvím opatrovníka, rodičů apod. V opačném případě je právní jednání zástupce zůstavitele absolutně neplatné. Zůstavitel také nemůže svěřit třetí osobě, aby rozhodla, zda je pořizení pro případ smrti platné či nikoliv (§2065 odst. 1). Toto pravidlo lze narušit pouze tehdy, je-li bezvýsledný výklad závěti.⁸³

Nezpůsobilá pořídit závěť je osoba, která trpí duševní poruchou, není tak schopna rozpoznat následky svého právního jednání a dle toho jednat (§2229 odst. 4

⁸¹ Op. Cit., s. 91-95

⁸² Op. Cit., s. 104-105

⁸³ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 73

BGB). Předpokladem testovací nezpůsobilosti je v tomto případě výskyt duševního onemocnění, psychické poruchy, na základě které není osoba schopna pochopit význam projevené vůle a dle toho jednat. Musí existovat příčinná souvislost mezi psychickým onemocněním a nepochopením projevu vůle a všechny tři zmíněné předpoklady (duševní porucha, projev vůle a kauzalita) existují v časovém okamžiku pořízení závěti.⁸⁴

Německý občanský zákoník hovoří také o tzv. částečné testovací nezpůsobilosti (§2229 odst. 4 BGB). Jedná se o případ, kdy zůstavitel určí dědice v závěti na základě vlastních nepodložených představ o svém okolí. Např. zůstavitel je pouze na základě svého paranoidního onemocnění, tj. nikoliv dle racionálního odůvodnění, přesvědčen, že ho chce jeho sestra zabít. Dle tohoto iracionálního přesvědčení se rozhodne zůstavit veškerý svůj hodnotný majetek téměř neznámým lidem. V takovém případě je potřeba určit, zda byl zůstavitel v době sepsání závěti způsobilý testovat. Dojde-li se k závěru, že zůstavitel neměl v době pořízení závěti testovací způsobilost, je celá závěť neplatná. Rozlišuje se mezi pořízeními, které vycházejí ze zůstavitelova onemocnění a jeho postavení k životním událostem, a mezi těmi, o kterých zůstavitel pořídil naprosto nezávisle. Od částečné testovací nezpůsobilosti se odvíjí neplatnost závěti. Důvodem této úpravy je ochrana zůstavitele, jeho majetku a dědiců (zejména zákonných) v případě pořízení, které zůstavitel činil pod vlivem psychického deficitu.⁸⁵

Pokud zůstavitel není na základě nižšího intelektu schopen porozumět složitějšímu pořízení, dalo by se hovořit o tzv. relativní testovací nezpůsobilosti (§2229, §§104 a násl. BGB). Na rozdíl od částečné testovací nezpůsobilosti zůstaviteli nechybí svoboda rozhodnutí. Pokud by byla relativní testovací nezpůsobilost přijata, přinesla by s sebou značnou právní jistotu. Jurisdikce ani literatura však relativní testovací nezpůsobilost neuznává.⁸⁶

S pořizovací způsobilostí, resp. nezpůsobilostí, určitým způsobem souvisí také tělesná konstituce zůstavitele. Tj. v případě, že je osoba zůstavitele na základě dosaženého věku neschopná udržet psací potřebu a vlastnoručně sepsat závěť, je sice psychicky schopna sepsat závěť, fakticky však s největší pravděpodobností nikoliv.⁸⁷

Na zůstavitele je pohlíženo jako na způsobilého testovat a to do té doby, než bude prokázán opak. V případě pochybností o pořizovací způsobilosti zůstavitele rozhodne po řádném prošetření pozůstalostní soud (§2358 BGB, §26 FamFG). Pozůstalostní soud má možnost, nikoliv povinnost, zapojit do šetření odborníky, ale více se však spoléhá na vlastní posouzení. Důkazní břemeno nese ten, kdo se dovolává pořizovací nezpůsobilosti zůstavitele. Dospěje-li pozůstalostní soud k závěru, že zůstavitel byl v časovém úseku před či po pořízení závěti nezpůsobilý testovat, vzniká důkaz prima-facie, že zůstavitel byl také v době pořízení závěti nezpůsobilý. Kdo se však odvolává toho, že závěť byla pořízena ve světlém okamžiku zůstavitele (lucidum

⁸⁴ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 851-854

⁸⁵ Op. Cit., s. 855

⁸⁶ Op. Cit., s. 856

⁸⁷ Op. Cit., 857

intervallum), nese důkazní břemeno.⁸⁸

Osoba dědice (§2065), odkazovníka (§2151) či dokonce i vykonavatele (§2198, §2200) závěti však může být určena jinou osobou než zůstavitelem, stanoví-li tak pořizovatel poslední vůle v závěti. Určení konkrétní osoby jako dědice, odkazovníka či vykonavatele závěti však nemůže být zcela na vůli třetí osoby, ale je na zůstavitele, aby stanovil kritéria volby (§2065 odst. 2).⁸⁹ Specifickým určením dědice (výjimka z §2065 odst. 2) je případ, kdy zůstavitel jakožto vlastník statku určí v pořízení pro případ smrti přeživšímu manželovi, aby určil jako dědice některého z potomků (§14 odst. 3 HöfeO). Původním dědiců a zbylým potomkům zůstavitele pak vzniká pouze nárok na vyrovnání vůči dědici statku (§12 odst. 1 HöfeO). Naproti tomu může zůstavitel v závěti propůjčit třetí osobě tzv. soudcovské právo, aby z okruhu zůstavitelem určených osob vybrala jako jeho dědice tu osobu, která nejlépe splňuje zůstavitelem v pořízení pro případ smrti požadovaná kritéria.⁹⁰ Vůle zůstavitele při pořízení závěti musí být vážná, srozumitelná a určit způsob výkladu závěti (§2247 odst. 3).

Určení dědice může zůstavitel spojit se splněním podmínek. Některé podmínky jsou však nepřijatelné, např. *má-li závěť platit pouze tehdy, je-li s ní syn zůstavitele srozuměn* (§2065 odst. 1). Podmínky mohou být odkládací i rozvazovací (§2065). Zůstavitel může také stanovit náhradníka v případě, že v závěti původně určený dědic dědit nebude.⁹¹

4.6. Formy závěti

Německé právo rozlišuje mezi řádnými a mimořádnými formami závěti. Všechny formy jsou upraveny zákonem. Neodpovídá-li závěť žádnému zákonem uvedené formě, je neplatná (§125, 1. věta). Nedostatek formy nemůže překonat ani dobrá víra. Dodržení formy má sloužit k ochraně před zfalšováním testamentu (důkazní funkce) a zabránit rychlým, nepromyšleným projevům vůle zůstavitele, jako např. ústní určení dědice v restauraci. Všechny formy jsou postaveny naroveň, takže např. vlastní rukou zřízený testament může být odvolán později zřízenou závětí ve formě notářského zápisu a naopak.⁹²

4.6.1. Závěť pořízená veřejnou listinou

Závěť pořízená veřejnou listinou je závěť sepsaná notářským zápisem. Účelem závěti pořízené ve formě notářského zápisu je zajistit právní jistotu a jasnost práva, odborně poradit zůstaviteli při sepsání jeho poslední vůle. Závěť ve formě notářského zápisu tak naplňuje kromě poradní funkce, ještě funkci důkazní a ochrannou. Tato

⁸⁸ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 860

⁸⁹ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 98

⁹⁰ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 866-877

⁹¹ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 74-76

⁹² Op. Cit., s. 77

forma má však i své nevýhody, neboť při ní vznikají vyšší náklady závislé na výši zanechaného majetku. Závěť pořízená německým notářem v cizině se nebere za závěť ve formě notářského zápisu ve smyslu §2231 č. 1 BGB. V zahraničí však mohou být doložené tzv. konzulární závěti (§10, §11 KonsularG).

Zůstavitel může svoji poslední vůli projevit před notářem různými způsoby. Téměř vše, co zákon zakazuje u vlastnoručního testamentu (§2247), je u závěti ve formě veřejné listiny povoleno. Na způsob projevu vůle zůstavitele neklade zákon žádné formální požadavky (§2232 1. věta, 2. alternativa). Zůstavitel sdělí při projevu své poslední vůle před notářem, že obsahuje jeho poslední vůli (§2232, 1. věta). Písemný text nemusí být zhotoven vlastní rukou zůstavitele (§2232, 2. věta). Není třeba, aby byla poslední vůle vyjádřena ústně. Notář může přečíst návrh závěti a zůstavitel pouze potvrdí, že tento obsah odpovídá jeho poslední vůli. Potvrdit obsah přečteného návrhu může zůstavitel ústně, přikývnutím či jiným způsobem, lze-li z toho poznat jeho vůli. Zůstavitel dále může před notářem projevit svoji poslední vůli ústně, písemně či posunkovou řečí. To, zda sdělí zůstavitel notáři obsah či nikoliv, závisí pouze na jeho rozhodnutí, a tak se může rozhodnout, že notáři pouze předá listinu, aniž by ho s jejím obsahem seznámil, v takovém případě není zcela naplněna poradní funkce (§17 BeurkG), což však nemá žádný vliv na platnost závěti. Mladiství mohou zřídit závěť ve formě notářského zápisu, a to buď předáním listiny obsahující jejich poslední vůli notáři, přičemž ho seznámí s obsahem listiny, nebo sdělením poslední vůli notáři (§2233 odst. 1). V tomto případě je porada od notáře zajištěna. Osoby hluchoněmé či neschopné psaní mohou notáři předat listinu a posunkem potvrdit, že obsahuje jejich poslední vůli. Cílem je zachovat testovací svobodu jakožto ústavně zaručené právo.

Notář je povinen založit závěť ve formě notářského zápisu do úřední úschovy příslušného okresního soudu (§34 odst. 1, 4. věta BeurkG), a zabránit tak ztrátě či poškození závěti. Závěti sepsané formou notářského zápisu se také zakládají do centrálního registru závětí, v případě smrti zůstavitele informuje spolková notářská komora matriční úřad o místě, kde je testament uložen, a o příslušném pozůstalostním soudu. Po smrti otevře pozůstalostní soud závěť.⁹³

4.6.2. Závěť pořízená vlastnoručně

Celý text závěti včetně podpisu je sepsán vlastní rukou zůstavitele (§2247 odst. 1 BGB). Dle rozhodnutí soudu s poukazem na možnost zfalšování stačí těsnopis, zatímco slepecké písmo nikoliv. Obsah a podpis nemusí být sepsány současně. Odkazy na další listiny jsou přípustné pouze tehdy, jsou-li i ostatní listiny sepsány vlastnoručně. Řeč, ve které je sepsána poslední vůle zůstavitele, nemusí být němčina, stačí kterákoliv řeč, kterou zůstavitel ovládá. Podpis uzavírá text závěti. Ve výjimečných případech může být podpis přilepen k dopisu, který obsahuje testament, je-li to nutné pro pokračování textu. Podpis nemůže být nahrazen vlastním oslovením zůstavitele v závěti (např. „Já, Karel Veliký, ustanovuji za svého dědice...“). Pokud se závěť skládá z více listů papíru,

⁹³ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 114-117

je potřeba podepsat až ten poslední. Pravidlem je podepsat závěť křestním jménem a příjmením, stačí však i podpis jiným způsobem provedený, např. Váš otec (§2274 odst. 3, 2. věta). Podepíše-li se v takovém případě zůstavitel pouze počátečními písmeny, není jasné, zda se nejedná pouze o návrh závěti. Ničemu neškodí, pokud se na listinu obsahující závěť, podepíše i dědic. Dle německého práva není třeba podpis svědků na závěti, s výjimkou §2250 BGB.

Datum ani místo sepsání závěti není třeba uvádět (§2274 odst. 2). Datum obsažené v závěti je užitečné pro stanovení, zda zůstavitel, byl v době sepsání závěti způsobilý testovat či nikoliv (§2247 odst. 4, §2). Časové určení také může pomoci při určení platného testamentu, pokud je závěti sepsáno více a vzájemně si odporují (§2258 odst. 1). Mladiství mohou sepsat závěť pouze ve formě notářského zápisu (§2247 odst. 4, §2233 odst. 1). Rodiče jako zákonní zástupci nemohou za své potomky testovat (§2064). Pouze ten, kdo je schopen přečíst, o čem vlastnoručně pořídil, může sepsat závěť ve formě soukromé listiny (§2247 odst. 4). Osoby zcela slepé jsou tedy vyloučeny z vlastnoručního pořízení závěti. V pochybnostech, zda zůstavitel je či není schopen čtení, se má za to, že číst umí.⁹⁴

4.6.3. Mimořádné formy závěti

Důvodem zřízení mimořádného testamentu jsou výjimečné situace, ve kterých je potřeba projevit poslední vůli zvláštní formou. Platnost takto vytvořených závětí je omezena na tři měsíce (§2252 odst. 1). Žije-li zůstavitel po uplynutí těchto tří měsíců, hledí se na mimořádnou formu závěti jako by nebyla vůbec pořízena. Lhůta tří měsíců běží od doby, ve které je zůstavitel schopen pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§2252 odst. 2).

Způsoby zřízení mimořádné závěti jsou před starostou (Dorf-), před třemi svědky (Not-) nebo na moři (See-testament).

Před starostou zřídí zůstavitel závěť tehdy, hrozí-li nebezpečí, že by zemřel dříve, než by mohl závěť pořídit před notářem (§2249 odst. 1), či v případě, že se zůstavitel nachází v místě, ze kterého je nemožné či těžce dosažitelné sepsat závěť před notářem (tzv. uzavřené místo, §2250 odst. 1). Starosta musí zvážit nejen šanci na přežití, ale i čas, který zůstaviteli zbývá, zdali by v tomto čase mohla být závěť zřízena před notářem. Jelikož se jedná o náročné posouzení, osvobozuje zákon starostu od rizika mylného schválení smrtelného nebezpečí, tj. není-li objektivně podložena obava, že testament nelze zřídit formou notářské listiny, přesto je testament platný (§2249 odst. 2, 2. věta BGB). V opačném případě, tj. smrtelné nebezpečí se objektivně vyskytovalo, subjektivní posouzení starosty však bylo opačné, stává se závěť dle jurisdikce a převažujících odborných názorů platná. Před starostou lze pořídit závěť také tehdy, pokud se zůstavitel nachází na místě, které vylučuje pořízení závěti ve formě notářské listiny. Jednat se tak může například o místa, kde jsou záplavy, zasypání lavinou,

⁹⁴ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 77-80

zemětřesení atd. Na rozdíl od obavy ze smrti, kde hraje roli také subjektivní posouzení, se tzv. uzavřené místo (Abspernungsort) posuzuje pouze z objektivního hlediska. Starosta vystupuje na místo notáře, a je tak povinen dodržet určité formální náležitosti, tj. sepsat záznam o pořízení závěti, přečíst ji a schválit zůstavitelem, zajistit přítomnost dvou svědků a podpisy všech zúčastněných osob. Nutná je přítomnost dvou svědků (§2249 odst. 1, 2. věta). Je-li jeden z těchto svědků určen za dědice, je v této části závěť neplatná (§2249 odst. 1, 3. věta). Zůstavitel může svoji poslední vůli projevit dvěma způsoby, a to prohlášením své poslední vůle či předložením rukopisu (§2232). Při pořízení závěti před starostou nastává velké riziko, že požadované formální náležitosti nebudou dodrženy. Nejdůležitější však je, aby zůstavitelova vůle odpovídala obsahu testamentu, a proto lze formální nedostatky tzv. zhojit, prokáže-li se shoda mezi obsahem závěti a vůlí zůstavitele (§2249 odst. 6). Nezhojitelné jsou však nedostatky, kdy chybí smrtelné obavy, nejsou přítomni dvou svědků, existuje příbuzenský poměr mezi zůstavitelem a starostou apod. (§2249 odst. 1, 4. věta BGB, §6 č. 3 BeurkG).

Před třemi svědky sepíše zůstavitel závěť tehdy, není-li možné ji sepsat před notářem, je-li zůstavitel v ohrožení života či v tzv. uzavřeném místě. Poslední vůli projeví zůstavitel před třemi svědky i tehdy, pokud by mohla být závěť sepsána před starostou. Žádný ze svědků nesmí být ve vztahu k zůstaviteli ve zvláštním postavení, ani nesmí být zůstavitelem v tomto testamentu určen za dědice. Typickým případem je nehoda ve vysokých horách. Všichni tři svědci musí být přesvědčeni o uzavřeném místě či smrtelném nebezpečí. Zákon vyžaduje od zůstavitele ústní prohlášení poslední vůle před třemi svědky. Dalšími formálními požadavky je přijetí rukopisu za života zůstavitele, předčtení poslední vůle zůstavitele, jeho potvrzení a podpisy zůstavitele a svědků.

K mimořádným formám pořízení závěti patří také tzv. mořský testament (Seetestament), který se pořídí tehdy, nachází-li se zůstavitel na mořské plavbě na palubě německé lodi mimo vnitrozemské přístavy. Musí se jednat alespoň o krátkou sportovní či zájmovou plavbu. Mořský testament může zůstavitel pořídít před třemi svědky, aniž by mu hrozilo ohrožení života (§2250 odst. 3). Ani možnost pořídít závěť před notářem přítomným na palubě, nevylučuje mořský testament. Začátek nové plavby na moři přerušuje běh lhůty, tj. po přerušení musí uběhnout celé tři měsíce, aby byla závěť neplatná.⁹⁵

4.7. Stanovení dědice a vydědění

Jedna či více osob jsou určeni v pořízení pro případ smrti jako právní nástupci zůstavitele. Nastupují nejen do zůstavitelových práv, ale i do jeho závazků, hovoří se o tzv. univerzální sukcesi.

Zůstavitel může některé dědice stanovit pouze k části pozůstalosti a jiné dědic bez určení podílů. V takovém případě se nejprve rozdělí pozůstalost mezi dědice s určenými podíly a poté se rozdělí zbytek pozůstalosti mezi dědice bez určených podílů

⁹⁵ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 892-902

rovným dílem. Jsou-li ustanoveni pouze dědicové k určité části pozůstalosti, ale není tím vyčerpána pozůstalost celá, pak se zbytek pozůstalosti rozdělí mezi dědice ze zákona.

Pokud zůstavitel rozdělí celou pozůstalost mezi dědice, ale některý z dědiců jako dědic nenastoupí, pak se dědické podílů ostatních dědiců poměrně zvýší o uvolněný dědický podíl tohoto dědice. Jsou-li s tímto dědickým podílem spojena zatížení v podobě odkazu, dovětku apod., hledí se na něj jako na zvláštní, nezávislý a samostatný dědický podíl, který nepřechází v této části na dědice (§2095).⁹⁶

Pro německé právo znamená pojem vydědění vynětí zákonných dědiců vyplývající z pořízení pro případ smrti, tj. závěti. Zůstavitel může vydědit všechny zákonné dědice, s výjimkou státní pokladny (Fiskus), která nastupuje jako dědic v případě, že není jiného dědice (§1936).

Vydědění lze provést dvěma způsoby. Prvním způsobem je stanovit v testamentu osobu, která je vyděděna, aniž by byl ustanoven jiný dědic, tzv. negativní testament (§1938). Tuto možnost však může obsahovat i dědická smlouva, proto není pojem negativní testament přesný. Druhý způsob představuje tzv. pozitivní testament, tj. určení jiných dědiců než těch, kteří by připadali v úvahu jako dědicové ze zákona. Problém nastává, je-li neplatné ustanovení dědiců v závěti. Otázkou je, zda nastupují opět dědicové ze zákona.

Ustanovení dědice a vydědění jsou spolu související pojmy a nelze si představit, že by v případě neplatnosti ustanovení dědiců měl zůstavitel v úmyslu ustanovit za svého dědice pouze stát, který by připadal v úvahu, pokud by nebylo žádného jiného dědice.⁹⁷

4.8. Náhradnictví

V závěti může zůstavitel také stanovit náhradníka, který nastoupí v případě, že prvně určený dědic dědit nebude. Náhradník v takovém případě nastoupí bezprostředně do práv a povinností původního dědice spojených s pozůstalostí. Proto, aby mohl náhradník nastoupit na místo původního dědice, je třeba, aby se prvně určený dědic dědicem nestal, což může být také v případě, že jeho ustanovení za dědice je od počátku neplatné. Náhradník tak nastupuje tehdy, nestane-li se původní dědic dědicem a to jak před nápadem dědictví, tak i po něm (§2096).

Zůstavitel může stanovit také více náhradníků, kteří se stanou dědici s rovným podílem k uvolněnému dědickému podílu. Stanoví-li zůstavitel jako náhradníky dědice již určené v pozůstalosti, má se za to, že chtěl, aby uvolněný dědický podíl přirostl poměrně k jejich určeným dědickým podílům (§2098 odst. 1).

Náhradník je přímým právním nástupcem dědice, pro kterého byl ustanoven a

⁹⁶ OLZEN, D. *Erbrecht. 4. Auflage*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2013, s. 104-106

⁹⁷ OLZEN, D. *Erbrecht. 4. Auflage*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2013, s. 102-103

který se dědicem nestal. Náhradník nastupuje do dědických práv a povinností spolu s dědickým nápadem.⁹⁸

4.9. Svěřenské nástupnictví (Vor- und Nacherbschaft)

Svěřenské nástupnictví je v německém právu institut, který povolává předního dědice k pozůstalosti jen na určitý čas, kterým je zpravidla doba jeho života (§2106 odst. 1), a po uplynutí této doby se dědicem stává jiná osoba určená zůstavitelem v závěti (§2139). Okamžik, ke kterému se stává svěřenský nástupce dědicem, může zůstavitel libovolně určit, a ovlivnit tak chování svěřenského nástupce. Svěřenský nástupce je definován jako ten, kdo dědí teprve poté, co se dědicem stala jiná osoba (§2100). Svěřenský nástupce nedědí po předním dědici, nýbrž po zůstaviteli.

Hranice užívacího práva na pozůstalosti vyplývá z oprávnění a povinností předního dědice, které jsou spojeny s pozůstalostí.

Pokud svěřenský nástupce odmítne stát se dědicem, stane se plným dědicem přední dědic (§2142 odst. 2).

Je-li jako dědic stanovena osoba, která se ještě nenarodila, má se v pochybnostech za to, že byla ustanovena jako svěřenský nástupce (§2101 odst. 1).

Dle zákona je zakázáno stanovit, že svěřenský nástupce nastupuje na místo předního dědice po více než třiceti letech. Důvodem této úpravy je zabránit příliš dlouhému váznutí na pozůstalosti.

S dědickým nápadem se stává dědicem přední dědic, jehož práva volně disponovat s nabytým majetkem (§2112) jsou omezena. Přední dědic by měl získané dědictví předat nejlépe neporušené svěřenskému nástupci. Takové dědictví tak pro předního dědice představuje zvláštní majetek, který je oddělen od jeho vlastního majetku (§2113- §2115). Dispozice s majetkem, které narušují či omezují práva svěřenského nástupce, jsou považovány za neplatné. Platné jsou však takové dispozice předního dědice s pozůstalostí, ke kterým dal svěřenský nástupce svolení (§185). Neplatná pro svěřenské nástupnictví jsou i ta právní jednání předního dědice, která zavazují svěřenského nástupce k bezplatnému přenechání pozůstalosti jiné osobě, plnění jeho darovacího slibu (§2113 odst. 2) apod. Zákon však chrání toho, kdo získal od předního dědice část pozůstalosti v dobré víře, aniž by věděl o existenci svěřenského nástupce. V takovém případě se postupuje analogicky, jako by se jednalo o nabytí od neoprávněného v dobré víře (§161 odst. 3).

Přední dědic je povinen spravovat pozůstalost a vydat ji svěřenskému nástupci (§2130 odst. 1). Zůstavitel může předního dědice zprostit zákonných omezení, která se vztahují na dispozici předního dědice s pozůstalostí (§2136). V každém případě však bude platit zákaz bezplatného převodu pozůstalosti (§2113 odst. 2). Osvobození se netýká opatření vykonavatele závěti, která dopadají na předního dědice (§2115), ani principu věcné subrogace (§2111).

⁹⁸ Op. Cit., s. 107

Svěřenský nástupce se stává dědicem dle zásady univerzální sukcese, tj. vstupuje do práv i závazků zůstavitele. V případě, že svěřenský nástupce zemře dříve, než se stane dědicem, nastávají dvě možnosti, jak se s touto situací vypořádat. Buď přejde svěřenské nástupnictví na zůstavitelem jmenovaného potomka (§2108 odst. 2), nebo tito potomci mohou být stanoveni jako náhradníci (§2069). V prvním případě je rozhodující vůle zůstavitele pro pokračování ve svěřenském nástupnictví. Možnost zdědit svěřenské nástupnictví vylučuje přirůstání uvolněného dědického podílu na ostatní dědice. Jiná situace však nastane tehdy, pokud svěřenský nástupce dědictví odmítne či se ho zřekne. Jsou-li v takovém případě pochybnosti, stává se přední dědic plným dědicem (§2142 odst. 2).

Disponovat se svěřenským nástupnictvím je akceptováno (§2033). Vyžaduje formu notářského zápisu. Nabyvatel není povolán ke svěřenskému nástupnictví, ale nastupuje do práv a povinností spolu s nápadem svěřenského nástupnictví. Zůstavitel však může vyloučit převod svěřenského nástupnictví s věcným omezením pro náhradníka svěřenského nástupce. Možnosti disponovat se svěřenským nástupnictvím odpovídá právu věřitele svěřenského nástupce zabavit majetek spadající do svěřenského nástupnictví (§857 odst. 1 ZPO).

Svěřenský nástupce má právo požadovat informace od předního dědice týkající se dědictví (§2122 BGB), má právo požadovat soupis dědictví (§2121) a další údaje ohledně stavu dědictví (§2127). Poté, co nastane okamžik, ve kterém se svěřenský nástupce stává dědicem, má právo požadovat od předního dědice vydání dědictví (§2130 odst. 1), resp. práv či náhrad, které získal přední dědic za vydání dědictví jiné osobě, nebo prostředků, za které získal dědictví (tzv. věcná subrogace). Přední dědic je oprávněn k běžné dispozici s dědictvím a povinen k vynaložení běžných nákladů na jeho zachování. Mimořádné náklady, které přední dědic vynaložil na zachování pozůstalosti, může požadovat od svěřenského nástupce zpět (§2124 odst. 2). Přední dědic neodpovídá za změnu či škody vzniklé na dědictví řádným užíváním. Svěřenský nástupce má právo požadovat náhradu hodnoty, která obsáhla předním dědicem požití plody z dědictví (§2133). Požití věci z pozůstalosti pro vlastní potřebu, musí přední dědic svěřenskému nástupci také nahradit, aniž by tím byl dotčen nárok na náhradu škody (§2134). Byl-li přední dědic osvobozen zůstavitelem od přísných omezení týkající se pozůstalosti, odpadá nárok svěřenského nástupce na náhradu za požití plodů z dědictví (§2138).

Přední dědic odpovídá za závazky do nástupu svěřenského nástupce dle obecných ustanovení (§1967- §2017). Je-li předních dědiců více, odpovídají jako spoludědicové. Svěřenský nástupce začne odpovídat za závazky zůstavitele až poté, co se stane dědicem, a to jako samostatný dědic či spoludědic dle počtu ostatních dědiců. Po nástupu svěřenského nástupce neodpovídá přední dědic více za dluhu, s výjimkou, není-li dědictví dostatečně velké, aby pokrylo spojené závazky, nebo odvolal-li se svěřenský nástupce s úspěchem na omezení svého ručení (§2145). Dále odpovídá přední dědic tehdy, byla-li jeho odpovědnost za závazky neomezená ještě před nástupem

svěřenského nástupce jako dědice, jeho odpovědnost za dluhy tak existuje vedle odpovědnosti svěřenského nástupce.⁹⁹

4.10. Výklad závěti

Stává se, že je závěť sepsána nejasně a nelze z ní přesně vyčíst poslední vůli zůstavitele. V těchto případech se přistupuje k výkladu, pro který je výchozím bodem doslovné znění závěti. Vedle textu závěti však lze brát v potaz i další okolnosti, které mohou pomoci při výkladu a lze-li je odvodit ze zůstavitelovy poslední vůle.

Přistoupit lze k tzv. doplňujícímu výkladu, jsou-li splněny následující podmínky: obsahuje-li závěť nedostatky (mezery), které zůstavitel nezamýšlel, pak je třeba vzít v úvahu, co zůstavitel ve chvíli, kdy testovatel opravdu zamýšlel a chtěl odkázat, kdyby věděl o události, která nastala později (např. smrt či narození určité osoby atd.). V závěti však musí být alespoň naznačen výsledek takového výkladu, Pozdější ústní prohlášení zůstavitele k závěti jsou brána v potaz jen tehdy, vztahují-li se k jeho vůli při psaní testamentu, v opačném případě je potřeba, aby zůstavitel sepsal závěť novou.

Další možností je tzv. přívětivý (wohllollende) výklad, který se snaží zachovat v platnosti cíl zůstavitelovy poslední vůle. Jedná se tak např. o situaci, kdy se manželé stanoví v dědické smlouvě jako vzájemní dědicové. Kvůli nedostatku notářského zápisu je však dědická smlouva neplatná, ale toto právní jednání lze považovat jako společenský testament (§2084, §133 BGB).

Je-li bezvýsledný výklad testamentu, upravuje v některých případech zákon, jak se má dále postupovat. Stanoví-li zůstavitel v závěti, že vše mají dědit jeho zákonní dědicové, má se v pochybnostech za to, že tím odkazuje na zákonnou dědickou posloupnost (§2066 BGB). Určuje-li zůstavitel jako své dědice příbuzné, bere se to v pochybnostech jako odkaz na zákonnou posloupnost s tím, že nedědí všichni příbuzní (např. švagrové), ale pouze ti, kteří byli příbuznými v okamžiku dědického nápadu (§2067). Obdobně se postupuje i při určení dalších příbuzných (§2067). Stanoví-li zůstavitel jako dědice své děti, má se v pochybnostech za to, že odkázal opět na zákonnou dědickou posloupnost (§2068). Určí-li zůstavitel jako dědice jednoho ze svých potomků, který po zřízení závěti zemře, dědí za něj jeho potomci, přičemž ostatní potomci zůstavitele po nich mohou požadovat povinný díl, pokud nebyli vyděděni (§2069). Specificky upravuje zákon případ, kdy určí zůstavitel jako své dědice určitou skupinu osob (§2071). Např. stanoví-li za své dědice svého pečovatele, ačkoliv od sepsání závěti do smrti zůstavitele se u něho vystřídal pečovateli několik, má se v pochybnostech za to, že bude dědit osoba, která o zůstavitele pečovala v době jeho smrti. Označí-li zůstavitel jako své dědice přátele přírody, nedědí nic, neboť tento okruh osob není dostatečně ohraničen. Další v zákoně zmíněný způsob výkladu se týká případu, kdy zůstavitel určí jako svého dědice armádu. Určí-li zůstavitel v závěti dědice, kterému však odpovídá dědiců více, je snahou zákona vycházet z objektivních skutečností a respektovat tak vůli zůstavitele, je-li to možné (§2073). Např. zůstavitel

⁹⁹ OLZEN, D. *Erbrecht. 4. Auflage*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2013, s. 108-115

stanoví, že klavír má dědit jeho sestra, sester však má několik. Hraje-li na klavír pouze jedna z těchto sester, pak bude dědit ona. Odlišná je situace, ve které zůstavitel označí jako svého dědice spolek na ochranu zvířat v určitém městě, přičemž se v daném městě nachází takové spolky dva. Nelze-li z vůle zůstavitele vyčíst bližší určení dědice, pak budou dědit oba spolky rovným dílem. Napíše-li zůstavitel v závěti, že si vyhrazuje doplnění závěti, což později neučiní, je závěť v pochybnostech brána jako platná (§2086).

Zákon obsahuje také úpravu k nejasnostem ohledně výše dědického podílu. Určí-li zůstavitel výši dědických podílů tak, že nevyčerpají celou pozůstalost, má se za to, že zbytek pozůstalosti dědí dědicové ze zákona rovným dílem. Rozdělí-li zůstavitel pozůstalost v závěti tak, že je celá vyčerpána, ale poté jednoho z dědiců vyloučí, pak se buď zvýší poměrně dědický podíl ostatních dědiců o jeho uvolněný podíl (§2089), nebo se dědicem jeho podílu stane stát (§1936). Postup se zvolí tak, aby co nejlépe odpovídal poslední vůli zůstavitele. Stanoví-li zůstavitel více dědiců, aniž by jim určil výši dědického podílu, má se za to, že každý dědí rovným dílem. Určí-li zůstavitel v závěti pouze určitým dědicům výši dědického podílu, pak se zbytek pozůstalosti rozdělí mezi zbývající, zůstavitelem určené, dědice rovným dílem (§2092).

Ze závěti může být také problematické rozpoznat, zda zůstavitel stanovil danou osobu jako svého dědice nebo odkazovníka. Zatímco dědic se stává právním nástupcem zůstavitele (§1922 odst. 1), odkazovníkovi vzniká pouze určitý nárok vůči dědicům (§1939, §2174). V tomto případě zákon příliš nepomáhá a nelze než vycházet z vůle zůstavitele a z jejího výkladu (§2087).

Pokud zůstavitel odkáže jednomu svému dítěti v závěti pouze povinný díl, má se v pochybnostech za to, že se nejedná o ustanovení za dědice, ale dle smyslu a účelu to může znamenat odkaz či vydědění a poukázání na zákon (§2304).

Stanoví-li zůstavitel své dědice k určitým věcem, které v době sepsání závěti mají stejnou hodnotu (např. dům, cenné papíry atd.) a nevyplývá-li z vůle zůstavitele něco jiného, musí dojít mezi dědici k vyrovnání, pokud se hodnota zděděných věcí v okamžiku dědického nápadu změnila (§2048).

Je-li část závěti neplatná, má to za následek neplatnost celé závěti pouze tehdy, vyplývá-li to z vůle zůstavitele nebo nemůže-li závěť bez této neplatné části jako celek existovat (§2085).

Dědicové mezi sebou mohou uzavřít tzv. výkladovou smlouvu, která vyžaduje formu notářského zápisu (§2033). Mohou v ní upravit svoje závazkové vztahy související s dědictvím dle výkladu závěti, nikoliv však své postavení jako dědice, které vyplývá pouze a jedině z poslední vůle zůstavitele.¹⁰⁰

¹⁰⁰ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 103-115

4.11. Vady závěti

4.11.1. Neplatnost a neúčinnost

Neplatné (Nichtigkeit) jsou testamenty, které nebyly vyhotoveny v požadované formě (§125 odst. 1), při jejichž pořízení chyběla testovací způsobilost (§2229), které se přičítají dobrým mravům (§138 odst. 1), odporují zákonnému zákazu (§134) nebo trpí nedostatky vůle (§§116 a násl.). Taková právní jednání lze napadnout žalobou dle občanského zákoníku (§142 odst. 1). Na napadená právní jednání se hledí jako na od počátku neplatné.¹⁰¹

Německé právo pracuje s pojmem neúčinnost (Unwirksamkeit), který se terminologicky liší od českého právního pojetí (relativní) neúčinnosti. Dle německého práva je neúčinný takový testament, který vznikl jako právní jednání, ale nemá žádné účinky. Jedná se tak např. o ustanovení určité osoby jako dědice, která však zemřela před smrtí zůstavitele. Ustanovení manžela, snoubence či životního partnera je neúčinné, pokud bylo manželství apod. před dědickým nápadem rozvedeno (§2077). Také odvolání závěti vede k neúčinnosti, nikoliv neplatnosti závěti, neboť odvolaná závěť byla nejprve platná a může být platná znovu, pokud bude odvolání závěti odvoláno (§2257).

Obsahuje-li však závěť několik ustanovení, mohou pouze některá z nich být neplatná, v takovém případě se hovoří o tzv. částečné neplatnosti. Vyplývá-li z vůle zůstavitele, že tato neplatná ustanovení souvisejí s ostatními ustanoveními obsaženými v závěti, pak budou i tato zbývající ustanovení neplatná. Pravidlem částečné neplatnosti je však neplatnost pouze některých ustanovení, zatímco ve zbytku zůstává závěť platná (§2084, §2085). Toto ustanovení představuje výjimku z obecné zásady, že je-li část právního jednání neplatná, pak je neplatné právní jednání celé (§139).¹⁰²

4.11.2 Porušení zákona o pečovatelských domech (Heimgesetz)

V tomto zákoně je zakázáno zaměstnancům či spolupracovníkům pečovatelských domů přijmout či si nechat slíbit peníze nebo peněžité plnění od obyvatel těchto pečovatelských domů (§14 HeimG). Snahou daného zařízení je zabránit tlaku na obyvatele domovů při sepisování závěti a změnám chování zaměstnanců a dalších pracovníků vůči těmto obyvatelům. V případě, že je takový zaměstnanec, pracovník či spolupracovník pečovatelského domu ustanoven jako dědic (odkazovník) v závěti obyvatele tohoto domova, pak to má za následek neplatnost závěti, ale pouze tehdy, bylo-li tak stanoveno po vzájemné dohodě pečovatele a opečovávaného či bylo-li některému z pečovatelů známo, kdo je ustanoven jako dědic (on či další z pečovatelů), a neohradil se proti tomu. Obdobně se postupuje i tehdy, je-li pečovatel ustanoven jako

¹⁰¹ MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 970-971

¹⁰² LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 155-158

vykonavatel závěti (§2221 BGB) či jsou-li jako dědicové ustanoveny děti pečovateli apod.¹⁰³

4.11.4. Porušení dobrých mravů

Závěť, která se přičí dobrým mravům je neplatná (§138 BGB). Porušení dobrých mravů lze rozdělit do několika skupin. Do první skupiny spadá zneužití důvěrného vztahu se zůstavitelem, do kterého však nepatří ustanovení lékaře, opatrovníka apod. jako dědice, neboť se na ně analogicky nepoužije ustanovení §14 HeimG. Stejně tak se v této souvislosti nehovoří o rodinných příslušnících. Druhou skupinou je ustanovení jako dědiců osob, se kterými má zůstavitel sexuální vztah, netýká se to však milenců, na jejichž ustanovení za dědice se dříve nahlíželo jako přičící se dobrým mravům. Třetí skupinu tvoří poškození sociální pomoci, ve kterém se jedná o tzv. postižený testament, kdy ustanoví rodiče své postižené dítě jako svého předního dědice k dědickému podílu, který je nepatrně větší než povinný díl (§2306 odst. 1), zatímco své další zdravé děti či jejich potomky jako dědice následné (svěrenský nástupce), kteří se stanou dědici až po smrti předního dědice. Pro dědický podíl postiženého dítě bude zřízen vykonavatel závěti, některý příbuzný bude povolán jako vykonavatel závěti, další osoba jako náhradní vykonavatel. Vykonavateli závěti bude v závěti stanoveno, aby plnění z testamentu převáděl na předního dědice pouze ve formě, která mu dle sociálního práva můžou být maximálně k dispozici, aniž by na ně měl přední dědic právní nárok. Obdobné otázky ohledně neplatnosti vystávají i u tzv. potřebných závětí (Bedürftigentestament), ve kterých jsou dědici ustanoveny předlužené či nemajetné osoby. Dobré mravy mohou porušovat také závěti, které povolávají určitou osobu za dědice pouze tehdy, pokud se vdá či rozvede (§138 BGB, Art. 6 GG) nebo vstoupí, přestoupí či vystoupí z určité církve (Art. 41 GG) apod..¹⁰⁴

4.12. Napadení závěti

Závěť, která trpí určitými nedostatky, však může být nadále platná, pokud nebude oprávněnou osobou napadena. Úprava napadení v dědickém právo se odlišuje od úpravy obsažené v obecné části německého občanského zákoníku. Díky tomuto institutu mohou být zrušena pořízení pro případ smrti, která neodpovídají skutečné vůli zůstavitele, napadení závěti tak může mít pouze negativní účinek. Východiskem je nesoulad mezi vůlí zůstavitele a obsahem závěti. Závěť však lze napadnout pouze po jasném výkladu obsahu závěti, neboť do té doby lze stále přistoupit k výkladu a zachovat tak vůli zůstavitele.¹⁰⁵

¹⁰³ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 101-102

¹⁰⁴ Op. Cit., s. 103

¹⁰⁵ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 158

4.12.1. Důvody

Důvody, na základě kterých lze napadnout závěť, jsou taxativně vyjmenovány v §2078 a násl. Jedná se o omyl v obsahu, resp. povaze právního jednání, tzv. Inhaltsirrtum (např. závěť je dvoustranné právní jednání, které bude platné až konsensem dědice a zůstavitele, do té doby může být zůstavitelem kdykoliv změněno), či vady v projevu vůle zůstavitele, ačkoliv ve skutečnosti byla jeho vůle jiná, tzv. Erklärungsirrtum (např. dědicovi odkázal 10000 Euro, ale ve skutečnosti zamýšlel odkázat 1000 euro. Bude-li závěť napadena a skutečná vůle zůstavitele prokázána, pak závěť bude platné právní jednání, ale s částkou 1000 Euro). Dalším důvodem napadení je omyl v motivu, tzv. Motivirrtum (Irrtum im Beweggrund), dle kterého mohou být napadeny závěti, ve kterých na základě omylu předpokládal zůstavitel vznik, změnu či zánik určité minulé, přítomné či budoucí okolnosti (§2078 odst. 1).

Všechny tyto důvody napadení lze však použít pouze tehdy, existuje-li příčinná souvislost mezi projevem vůle zůstavitele a daným omylem. Důvodem napadení závěti je také protiprávní hrozba (§2078 odst. 2), např. určitá osoba neposkytne zůstaviteli, který je těžce nemocný, pomoc, pokud ji neustanoví dědicem. Podvod není zmíněn jako samostatný důvod napadení závěti, může však vést k nesprávnému motivu zůstavitele, a závěť tak lze napadnout z důvodu omylu v motivu (Motivirrtum). Závěť lze napadnout také tehdy, nezmíní-li zůstavitel neopominutelného dědice ve své poslední vůli, i když nebyl zůstaviteli znám či se narodil až po jeho smrti (§2079 odst. 1). Tento důvod se od ostatních liší tím, že není potřeba dokazovat kauzalitu, neboť se předpokládá, že zůstavitel testoval s vědomím, že o neopominutelném dědici věděl.¹⁰⁶

4.12.2. Oprávněná osoba

Napadnout závěť nemůže zůstavitel, neboť ji může kdykoliv bez dalšího odvolat. Naopak právo napadnout závěť má ten, komu by pravá vůle zůstavitele přišla ku prospěchu (§2080 odst. 1). Je-li k napadení závěti oprávněno více osob, mohou tak učinit každá samostatně. Je-li důvod napadení v omylu zůstavitele o určité osobě, kterou neustanovil jako svého dědice, pak může závěť napadnout pouze tato osoba (§2080 odst. 2). Z důvodu opomenutí neopominutelného dědice, může poslední vůli zůstavitele napadnout pouze tento neopominutelný dědic (§2080 odst. 3).¹⁰⁷

4.12.3. Postup

Napadení závěti musí oprávněná osoba adresovat pozůstalostnímu soudu (§2081), tj. okresnímu soudu dle posledního bydliště zůstavitele, který se zabývá řízením o dědictví (§23a odst. 1 č. 2, odst. 2 č. 2 GVG). Není třeba, aby projev vůle oprávněné osoby byl učiněn ve zvláštní formě, ale musí z něj vyplývat vada vůle

¹⁰⁶ Op. Cit., s. 159-165

¹⁰⁷ Op. Cit., s. 166

zůstavitele.

Právo napadnout závěť vzniká až při dědickém nápadu (§2080 odst. 1). Lhůta, ve které lze závěť napadnout, je jeden rok od doby, co se oprávněná osoba dozvěděla o důvodu napadení (subjektivní lhůta, §2082 odst. 1) a definitivně zaniká po uplynutí třiceti let od dědického nápadu (objektivní lhůta, §2082 odst. 2). Je-li v poslední vůli zůstavitele dědic povinen k určitému plnění, může toto plnění odmítnout i poté, co uplynula lhůta k napadení závěti (§2083).¹⁰⁸

4.12.4. Právní účinky a důkazní břemeno

Napadená závěť či její jednotlivá ustanovení jsou od počátku (*ex tunc*) neplatná (§142 odst. 1). Ostatní ustanovení závěti zůstávají, jsou-li pochybnosti, v platnosti (§2085).

Důkazní břemeno nese v zásadě oprávněná osoba, která závěť napadla. Nebude-li vyjasněn důvod napadení, má se za to, že je závěť platná.¹⁰⁹

4.13. Vedlejší doložky

4.13.1. Podmínky

Pořízení pro případ smrti může zůstavitel spojit s odkládacími či rozvazovacími podmínkami. Účinky spojené se závěti tak může zůstavitel vázat na budoucí, nejistou událost, která nastane před či po dědickém nápadu. Stanoví-li zůstavitel odkládací podmínky, stane se určitá osoba dědicem až poté, co bude daná podmínka splněna. V případě rozvazovacích podmínek je tomu naopak, tj. osoba dědí hned v okamžiku dědického nápadu, ale dědické právo ztrácí po splnění podmínky. Podmínky mohou směřovat k chování dědice (tzv. *Potestativbedingungen*). Nepřípustné jsou podmínky, které se přiči dobrým mravům, zasahují do osobní svobody či porušují základní práva, např. týkající se náboženství, sňatku, rozvodu apod.¹¹⁰

4.13.2. Vykonavatel závěti

Je potřeba od sebe odlišovat pojmy vykonavatel závěti a výkon závěti. Zatímco výkon závěti může nařídit pouze zůstavitel (§2197), ustanovit osobu jako vykonavatele závěti může nejen zůstavitel (§2299 odst. 2), ale i třetí osoba či pozůstalostní soud. Není-li nařízen výkon závěti ve společném testamentu, nemůže ho v zásadě nařídit v novém testamentu přeživší manžel, výjimka §2294, §2336, §2338. Délka výkonu závěti se liší dle toho, zda se jedná o výkon závěti, kde vykonavatelé nejsou zůstavitelem blíže určeny úkoly, v takovém případě končí výkon závěti vyřízením všech úkolů spojených s výkonem, obvykle trvá měsíce či rok, ve výjimečných případech

¹⁰⁸ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 166-167

¹⁰⁹ Op. Cit., s. 168

¹¹⁰ Op. Cit., s. 170-172

může trvat i déle než třicet let. Oproti tomu tzv. správní či trvalý výkon závěti může trvat nejdéle třicet let.¹¹¹

Vykonavatele závěti jmenuje zůstavitel či k tomu může zmocnit třetí osobu (§2198) či požádat pozůstalostní soud (§2200). Zůstavitel může jmenovat také náhradního vykonavatele závěti či vykonavatelů více, tzv. spolu-vykonavatele. Vykonavatelem může být nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická (§2210 3. věta, §2163 odst. 2). Vykonavatelem závěti může být stanoven i spoludědic, nikoliv však osoba, která je jediným dědicem. Často je vykonavatel závěti pro nezletilé dítě jmenován přeživší manžel, z čehož vyplývají problémy dvojího postavení manžela, neboť je zákonným zástupcem nezletilého, a zároveň vykonavatelem závěti.¹¹²

Vykonavatel závěti je oprávněn spravovat, disponovat či jinak jednat ve vztahu k pozůstalosti. Své postavení a okruh úkolů odvíjí vykonavatel od vůle zůstavitele, nikoliv od dědiců. Je-li ustanoven vykonavatel bez určení konkrétních úkolů, pak mezi jeho úkoly dle zákona patří vykonání poslední pořízení (§2203), správa pozůstalosti (§2205, §2209), plnění závazků v rámci správy pozůstalosti (§2206), vypořádání (§2204). Zůstavitel však může okruh zákonných úkolů vykonavatele rozšířit, omezit či mu určit konkrétní úkoly. Zůstavitel však nemůže rozšířit okruh úkolů pozůstalostního soudu, např. každé právní jednání vykonavatele vyžaduje souhlas pozůstalostního soudu apod. Zůstavitel může vykonavatele ustanovit pouze k určitému dědickému podílu. Zůstavitel může také odebrat vykonavateli právo a povinnosti vykonávat samostatně poslední pořízení zůstavitele, v takovém případě může vykonavatel požadovat od dědiců jeho provedení.¹¹³

Je-li stanoven výkon závěti k pozůstalosti, která se zapisuje do katastru nemovitostí, pak se z úřední povinnosti запиše do katastru i poznámka o vykonavateli (§52 GBO). Vymazán bude vykonavatel závěti pouze tehdy, je-li výkon závěti ukončen (§29 GBO). Změna osoby zůstavitele se nezapisuje do katastru, neboť v katastru nemovitostí není uvedena konkrétní osoba vykonavatele, nýbrž jen poznámka o vykonavateli obecně. Je-li ustanoven tzv. správní či trvalý výkon závěti k pozůstalosti komanditisty, je potřeba zaznamenat vykonavatele závěti do obchodního rejstříku.¹¹⁴

Předložit osvědčení své funkce musí vykonavatel závěti pouze tehdy, vyžaduje-li to protistrana. Žaluje-li vykonavatel závěti, stačí, že předloží procesnímu soudu pouze důkazní prostředek (např. soukromou závěť), není třeba osvědčení. Formálním důkazem funkce vykonavatele je buď osvědčení (§2368 BGB, §35 odst. 2 GBO) v originále či ověřená kopie, anebo předložení závěti ve formě notářského zápisu či protokolu. Vykonavatel závěti tak může být stanoven buď v dědickém osvědčení (§2353, §2364 BGB), ve kterém jsou stanoveni dědicové a vykonavatel, ale bez jmenování konkrétní osoby vykonavatelem, anebo v osvědčení o vykonavateli závěti (§2368 BGB), kde je

¹¹¹ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 407-408

¹¹² Op. Cit., s. 409-410

¹¹³ Op. Cit., s. 411-413

¹¹⁴ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 414-415

stanovena osoba vykonavatele, její omezení a dědicové, ale bez jmenování konkrétní osoby dědiců, anebo je vykonavatel závěti zapsán v pozemkové knize (§52 GBO), kde jsou obsaženy jména dědiců, poznámka o vykonavateli, ale bez určení konkrétní osoby vykonavatele. Pro dědické nápady od 17. 8. 2015 bude možné vydat tzv. evropské osvědčení o pozůstalosti pro vykonavatele závěti.¹¹⁵

Mezi vykonavatelem závěti a dědici vzniká závazkově-právní vztah (§2197 a násl.). Dědic má vůči vykonavateli např. právo na řádnou správu pozůstalosti (§2216), právo na informace (§2218 odst. 1), soupis pozůstalosti (§2215), roční zúčtování (§2218 odst. 2), vypořádání (§2204 odst. 1), náhradu škody (§2219), vydání pozůstalosti po skončení funkce vykonavatele závěti, vyúčtování, vydání dokumentů apod. Vykonavatel závěti má vůči dědicům např. právo držet pozůstalost, vykonat poslední vůli zůstavitele (§2203), splnit závazky (§2206 odst. 1), na náhradu výdajů (§2221) apod.¹¹⁶

Pozůstalostní soud jmenuje vykonavatele závěti pouze, je-li o to zůstavitelem požádán (§2200). Vyhotoví dědické osvědčení s poznámkou o vykonavateli a osvědčení vykonavatele závěti. Pozůstalostní soud je činný pouze na žádost účastníků (např. dědiců). Může odvolat vykonavatele závěti, je-li proto vážný důvod (§2227), rozhoduje při rozdílných názorech více vykonavatelů (§2224), ve výjimečných případech stanoví bez právní síly nařízení zůstavitele ohledně správy pozůstalosti (§2216 odst. 2).¹¹⁷

Je třeba rozlišovat mezi ukončením výkonu závěti obecně a ukončením funkce konkrétního vykonavatele závěti. Ukončení výkonu závěti není upraveno v zákoně. Obecně lze říci, že končí splněním všech úkolů nebo není-li možnost je splnit, pozůstalostní soud ani dědicové nemohou výkon závěti zrušit, neboť by tím odporovali vůli zůstavitele. Funkce konkrétního vykonavatele závěti může skončit jeho odvoláním pozůstalostním soudem (§2227 odst. 1), výpovědí funkce samotným vykonavatelem závěti (§2226), zemře-li vykonavatele závěti (§2225), ztratí-li svéprávnost (§2225, §2201, §104 č. 2 BGB) či je-li mu určen opatrovník (§2225, §2201, §1896 BGB). Dalším důvodem zaniknutí funkce je např. insolvenční řízení (§1975).¹¹⁸

4.13.3. Správa pozůstalosti (Nachlasspflegeschaft)

Zákonná úprava správy pozůstalosti je roztržena do více paragrafů občanského zákoníku (§1915 odst. 1, §1773- §1895, §1962 aj.), konkrétně se správou pozůstalosti zabývají §1960 a §1961 BGB. Pozůstalostní soud ustanoví správce pozůstalosti, aby spravoval a zajistil pozůstalost. Správce plní funkci zákonného zástupce (dosud neznámých) dědiců. Německý občanský zákoník rozlišuje mezi třemi druhy správy pozůstalosti; běžnou správou pozůstalosti (§1960), procesní správou (§1961) a správou

¹¹⁵ Op. Cit., s. 416-418

¹¹⁶ Op. Cit., s. 419

¹¹⁷ Op. Cit., s. 420-435

¹¹⁸ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 438-441

pozůstalosti (§1975).¹¹⁹

O běžnou správu se jedná tehdy, není-li dědic znám, dědictví nebylo ještě přijato (§1960 odst. 1, 2. věta) nebo není jisté, zda dědic, ačkoliv je znám, dědictví přijal (§160 odst. 1, 2. věta). V obou případech musí zároveň existovat potřeba tuto běžnou správu pozůstalosti nařídit (§1960 odst. 1, 1. věta). Procesní správa pozůstalosti je nařízena tehdy, pokud osoba, která přijala dědictví a má nárok z pozůstalosti, podala návrh na nařízení procesní správy pozůstalosti soudu. Je potřeba prokázat zájem na ochranu práva žadatele, nikoliv potřeba procesní správu pozůstalosti nařídit. Příslušným k nařízení správy pozůstalosti je pozůstalostní soud, dle místa bydliště zůstavitele. Funkce správce končí jeho propuštěním dle §1886, přičemž je ustanoven správce nový. Správa pozůstalosti se zruší, je-li určen dědic, anebo není-li potřeba, aby byla správa nadále nařízena. Správa však může existovat i po nařízení insolvenčního řízení (§1960).¹²⁰

Správce pozůstalosti je zástupcem dědice, jeho práva a povinnosti jsou však omezeny na správu pozůstalosti a zjištění dědice. Na otázky, kdo z více osob je skutečným dědicem, však neodpovídá správce pozůstalosti, nýbrž pozůstalostní soud. Správce nemůže napadnout závěť. K některým právním jednáním vyžaduje správce pozůstalosti svolení pozůstalostního soudu, např. právní jednání s cennými papíry (§1812) apod. Správci pozůstalosti je zakázáno darovat z majetku patřícího do pozůstalosti (§1804, §1915 odst. 1). V případě konfliktu zájmů nemůže jednat (§1915 odst. 1, §1795, §181). Dopadají na něj omezení vůči jiným veřejným činitelům ve vztahu k závěti, např. vykonavatelé závěti (§1903). Správce pozůstalosti podává věřitelům pozůstalosti zprávy o stavu pozůstalosti (§2012 odst. 1, 2. věta). Správce pozůstalosti sděluje úředním orgánům osobu dědice. Správce pozůstalosti odpovídá dědicům za nesprávnou správu pozůstalosti (§1960, 1915, §1833 odst. 1), věřitelům pozůstalosti za porušení povinnosti podat informace o stavu pozůstalosti (§2012 odst. 1, 2. věta) apod.¹²¹

4.13.4. Příkaz zůstavitele k rozdělení pozůstalosti (Teilungsanordnung)

Příkaz zůstavitele k rozdělení pozůstalosti (§2048) je právní institut, na základě kterého může zůstavitel určit způsob rozdělení pozůstalosti a zodpovědět další otázky týkající se rozdělení pozůstalosti (určení správce pozůstalosti apod.). Při zřízení příkazu musí být zachována forma závěti. Na spoludědice nepřechází vlastnické právo s dědickým nápadem (tj. okamžikem smrti zůstavitele), nýbrž až převedením při rozdělení. Do vypořádání dědictví tak zůstává celá pozůstalost ve spoluvlastnictví spoludědiců. Příkaz k rozdělení nemá vliv na výši dědického podílu, který stanovil

¹¹⁹ Op. Cit., s. 443-444

¹²⁰ Op. Cit., s. 445-447

¹²¹ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 448-453

zůstavitel. Spoludědic je povinen převzít předmět, jehož hodnota je nižší či rovna jeho dědickému podílu, pokud zůstavitel nenařídil něco jiného. Dědic se samozřejmě může zříci dědictví, v takovém případě nemusí přebírat nic. Zůstavitel také může převzetí předmětu nechat na volné úvaze spoludědice (§2049). V případě vyšší hodnoty rozdělených věcí musí spoludědic vyplatit ostatním odpovídající rozdíl. Rozhodná je hodnota rozdělovaných věcí k okamžiku provádění příkazu zůstavitele k rozdělení pozůstalosti, tj. nikoliv hodnota při zřízení testamentu či v okamžiku dědického nápadu. Právo zůstavitele pořídit příkaz k rozdělení pozůstalosti je omezeno (§2306, §2307). Je-li příkazem obmyšlen spoludědic, jemuž určený podíl nedosahuje poloviny zákonného podílu, ke kterému je oprávněn, hledí se na příkaz jako by nebyl učiněn (§2306 odst. 1, 1. věta). Je-li zanechaný dědický podíl větší, může dědictví odmítnout a požadovat zákonný díl (§2306 odst. 1, 2. věta). Zůstavitel může nařídít, aby k vypořádání došlo na základě uvážení třetí osoby (§2048, 2. věta). Třetí osoba pak není vázána na zákonná pravidla rozdělení, ale může se rozhodnout svobodně, pokud nerozhodne zjevně nespravedlivě (§2048, 3. věta). Je-li třetí osobou určen vykonavatel závěti, pak může vypořádání sám provést (§2204, §2205).¹²²

4.13.5. Příkaz (Auflage)

Příkazem obsaženým v závěti může zůstavitel dědice či odkazovníka zavázat k plnění, aniž by jiné osobě dal právo toto plnění požadovat (§1940). Příkazem tak může zůstavitel stanovit dědici, aby se po jeho smrti staral o jeho zvířata, pečoval jeho hrob, věnoval určité množství peněz na charitu apod. Vzhledem k podobnosti příkazu (§2193) a odkazu (§2151), poukazuje zákonodárce na použití ustanovení odkazu i na právní problematiku týkající se příkazu. Na rozdíl od odkazu, na který má určená osoba nárok, nemusí být v příkazu žádná osoba obmyšlena, nikdo nemá nárok na příkaz, vzniká pouze nárok na jeho výkon (§2194). Odkaz je na rozdíl od příkazu možné odmítnout (§2180). Dalším rozdílem je, že se dědí nárok na odkaz, zatímco postavení obmyšleného příkazem zděditelné není. Obecně je příkazu přenechána větší volnost, tj. záleží pouze na úvaze zůstavitele, zda a k jakému účelu příkaz pořídí. Zůstavitel může také určit třetí osobu, aby na základě svého uvážení stanovila obmyšlené osoby.¹²³

4.14. Ztracená závěť

K dědické posloupnosti na základě závěti se přistupuje tehdy, je-li zřízena závěť a nastane dědický nápad, tj. smrt zůstavitele. Existence závěti bude prokázána jejím předložením (§2356 odst. 1 BGB). V případě, že ji není možné předložit, stačí předložení jiného důkazního prostředku (§2356 odst. 1, 2. věta). Jako důkazní prostředek však nestačí, že zůstavitel někomu řekl, koho povolal za dědice. Není třeba dokazovat přesné znění závěti, stačí obsah kontextu. Nelze-li najít originál závěti, je

¹²² Op. Cit., s. 282-287

¹²³ Op. Cit., s. 154-155

úřední povinností vyšetřit, zda by se předložená kopie mohla přesně shodovat se ztracenou závětí a nejedná se o zfalšování.

Ztrátu závěti mohl také zapříčinit samotný zůstavitel, který ji vyhodil. Nelze se však automaticky domnívat, pokud závěť nelze najít, že ji zůstavitel zničil, a tak odvolal (§2255). V úvahu připadá také, že byla ukradena, vyhozena omylem při uklízení pokoje atd. Na prokázání, že závěť byla zničena a odvolána, nesmějí však být kladeny přehnané požadavky, stačí nepřímý důkaz o změně vůle zůstavitele. Aby mohlo být dále vyšetřováno, musí účastníci soudu předložit body pro další vyšetřování.

4.15. Společný testament manželů

4.15.1. Pojem a význam

Německý občanský zákoník připouští v §2265 zřídit tzv. společný testament manželů, prostřednictvím kterého může jeden z manželů vynutit na druhém poslední vůli. Zároveň stoupá riziko zfalšování, neboť druhý manžel (v praxi většinou manželka) společný testament pouze podepisuje. Kromě toho mohou mít některé dispozice závazný charakter, stejně jako u notářské smlouvy, akorát bez porady u notáře. V cizině jsou společné testamentsy manželů připuštěny jen částečně, např. ve Francii, Itálii, Nizozemí.

Na obsah společné závěti se vztahují stejná omezení jako v případě jednostranné závěti. Pouze manželé (§2265 BGB) a registrovaní partneři (§10 odst. 4 LpartG) mohou zřídit společný testament, nikoliv však snoubenci, příbuzní, přátelé, životní druzi apod.¹²⁴

4.15.2. Druhy

Německé právo rozlišuje mezi třemi druhy společné závěti. Za prvé se jedná o tzv. vnější společný testament neboli jednoduchý testament manželů (*testamenta mera simultanea*), ve kterém není obsah dispozice jednoho z manželů v souladu s obsahem dispozice druhého manžela. Tento typ testamentu se využívá pouze zřídka, neboť se upřednostňuje privilegovaná forma vlastnoručního testamentu. Druhým typem je tzv. reciproční společný testament (*testamenta reciproca*), ve kterém se ustanoví manželé vzájemně za své dědice, jejich ustanovení však na sobě nejsou ve svých působeních závislá. Posledním druhem je tzv. vzájemný společný testament (*testamenta correspectiva*), dle kterého se platnost dispozice jednoho manžela odvíjí od platnosti druhého. Rozhodujícím, a tedy předmětem zkoumání, je, zda vůle poříditi vůle vzájemného porřízení existovala v okamžiku sepsání závěti. Vzájemnost se také nemusí týkat všech ustanovení závěti, ale pouze některých. Specifickým druhem společného testamentu je tzv. Berlínský testament, ve kterém se manželé vzájemně určí za své

¹²⁴ Op. Cit., s. 86

dědice, přičemž po smrti jednoho z manželů se dědici stanou jejich děti. Berlínský testament je v praxi nejpoužívanější.¹²⁵

4.15.3. Forma a ustanovení dědice

Pro společnou závěť platí obecné předpisy o závěti. Zřízení může být společný testament vlastnoručně nebo notářským zápisem. Možné je také, aby text společné závěti sepsal pouze jeden z manželů a poté ho oba, nemusí současně, podepsali (§2267 BGB). Společný testament může být zřízen také jako mimořádná závěť dle §2249, §2250 BGB, a to i tehdy, jsou-li splněny předpoklady pouze u jednoho z manželů (§2266).

Ve společném testamentu se manželé často ustanovují jedinými dědici a zároveň určují, že po smrti déle žijícího manžela budou dědit jeho potomci či jiné osoby jako tzv. koneční dědicové, z čehož vyplývají nejednotné závěry. Buď je přeživší manžel ustanoven jako přední dědic, zatímco potomci (či jiné určené osoby) jako následní dědicové nejdříve zemřelého manžela, a zároveň plnohodnotní dědicové přeživšího manžela; konečný dědic tak dědí jeden majetek jako následný dědic, druhý jako plnohodnotný dědic (tzv. dělený princip). Nebo je přeživší manžel plnohodnotným dědicem nejdříve zemřelého manžela, přičemž potomek nedědí zprvu nic a má nárok na povinný díl, později bude plnohodnotným dědicem přeživšího manžela (jednotný princip, tzv. Berlínský testament). Anebo je potomek brán jako plnohodnotný dědic nejdříve zemřelého manžela, přeživšímu manželovi je však odkázáno užívací právo na pozůstalosti. Který ze závěrů bude použit, se odvíjí od výkladu závěti. V pochybnostech se má za to, že se jedná o Berlínský testament (§2269 odst. 1).¹²⁶

4.15.4. Rozvod

Pokud se manželé poté, co zřídili společnou závěť, rozvedou, bude závěť jako celek bez právních účinků (§2268 odst. 1), tj. neúčinné (Unwirksamkeit dle německého práva) budou i v ní obsažené odkazy ve prospěch třetích osob atd. Stanou-li se rozvedení opět manželi, nic už to na právních účincích společné závěti nemění. Vyplývá-li však z pořízení pro případ smrti, že má navzdory rozvodu mít právní účinky, pak zůstane účinná (§2268 odst. 2). Vůle udržet testament s právními účinky musí existovat při zřízení závěti; u zřízení vzájemné dispozice musí existovat u obou manželů, jinak stačí u toho z manželů, které testoval. Důkazní břemeno existence této vůle nese ten, kdo se odvolává na účinnost závěti.¹²⁷

¹²⁵ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 87

¹²⁶ Op. Cit., s. 88-89

¹²⁷ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 90

4.15.5. Vzájemné pořízení

Vzájemná pořízení manželů jsou taková pořízení, která jsou na sobě vzájemně existenčně závislá. Tato pořízení však nemusí být oboustranná. Jednat se může např. o ustanovení dědice, odkaz, dovětek (§2270 odst. 2), nikoliv o vydědění, stanovení vykonavatele závěti apod. Vzájemnost se také může týkat pouze části dispozice, může být stanovena i jako jednostranně závislé právní jednání (např. nastupuje pouze tehdy, pokud druhý manžel testuje daným způsobem).

Zda se jedná o vzájemnou dispozici, se pozná z vůle manželů a obsahu závěti, popř. jejího výkladu za použití vykládacího pravidla obsaženého v §2270 odst. 2 BGB, dle kterého se jedná o vzájemnost tehdy, pokud na sebe manželé oboustranně pamatují; pokud manžel, který se povolává jako dědic, ustanoví příbuzného druhého manžela jako dědice (§1589); pokud povoláný manžel ustanoví jako dědice osobu blízkou druhému manželovi.

Vzájemnost má dvojí účinek. Pokud jeden z manželů své pořízení odvolá nebo je-li neplatné, má to za následek neplatnost pořízení druhého manžela (§2270 odst. 1). Smrtí jednoho z manželů je druhý manžel na vzájemné pořízení vázán, nemůže je odvolat či testovat znovu (§2271 odst. 2).

Testuje-li přeživší manžel po smrti druhého manžela, jsou neplatná ta pořízení, která porušují práva vyplývající ze vzájemného pořízení, např. ustanoví-li přeživší manžel dědice konečnému dědicovi, zatíží-li konečného dědice odkazem, stanoví-li mu vykonavatele závěti atd.

Přeživší manžel je v zásadě vázán na ustanovení vzájemného pořízení, situace, za kterých byla vzájemná pořízení založena, se však mohou změnit. V takových případech může přeživší manžel v omezeném rozsahu pořízení pro případ smrti změnit (§2287). Jedná se o tzv. klauzuli volného výběru, dle které mohou manželé sjednat ve společné závěti právo přeživšího manžela testovat volně o pozůstalosti zemřelého manžela (§2271 odst. 2, dispozitivní právo). Toto právo přeživšího manžela může vyplynout až z doplněného výkladu závěti. Pokud se manželé stanovili jedinými dědici a třetí osobu za konečného dědice, mohli si ve společné závěti sjednat, že přeživší manžel může konečného dědice změnit. Přeživší manžel získá zpět svoji testovací svobodu (§2271 odst. 2), pokud odmítne ve lhůtě (§1944) dědictví připadající mu dle společné závěti. Přeživší manžel je oprávněn ke zrušení vzájemného pořízení také tehdy, pokud se osoba ustanovená ve vzájemném pořízení jako dědic dopustí přestupku (§2333, §2334, §2336), který by vedl k odstoupení od dědické smlouvy (§2271 odst. 2). Přestupek musí být spáchán až po zřízení společného závěti, v závěti detailně popsán (§2236 odst. 2). Posledním případem je tzv. omezení v dobrém úmyslu (§2271 odst. 3, §2289 odst. 2).

Byl-li zřízen ve společném testamentu odkaz, mohou být pochybnosti o tom, kterého z manželů se toto pořízení týká a zdali se k plnění má přistoupit po smrti prvního z manželů či až po smrti obou. (§2176). Dle výkladového pravidla (§2269 odst. 2) se jedná o odkaz přeživšího manžela a v úvahu přichází až po jeho smrti. Přeživší

manžel tak může o daném předmětu pořídit za svého života jiným způsobem, a to i když znemožní naplnění odkazu. Je-li pořízením znevýhodněna pozice odkazovnicka, má odkazovnick po smrti druhého manžela nároky vůči dědicům (§2288 odst. 2 analogicky). Zemře-li odkazovnick po smrti prvního, ale před smrtí druhého dědice, je odkaz neplatný (§2160), nedopadá-li na potomky dle §2069. V zásadě nemůže přeživší manžel měnit pořízením pro případ smrti více vzájemných pořízení.¹²⁸

4.15.6. Napadení

Právo napadnout společný testament má ten, komu by po dědicím nápadu přišlo odpadnutí pořízení pro případ smrti vhod (§2080 odst. 1), nikoliv zůstavitel. Analogicky se v případě napadení společné závěti použijí všechna ustanovení o napadení dědicím smlouvy (§2281- §2285). Přeživší manžel je oprávněn k napadení vzájemného pořízení, pokud k tomu je důvod (§2078, §2079). Pro napadení společného testamentu třetí osobou po smrti obou manželů platí opět ustanovení dědicím smlouvy, např. třetí osoba nemá právo napadnout společné závět, pokud toto uplynula lhůta pro uplatnění tohoto práva již přeživšímu manželovi (§2283). Stane-li se napadením společné závěti některé ze vzájemných pořízení neplatným (§142 odst. 1), vede to také k neplatnosti korespondujících vzájemných pořízení zemřelého manžela (§2270 odst. 1). Byl-li zrušen pozdější společný testament dle §2258, může se dřívější závět zemřelého manžela stát znovu platnou.¹²⁹

4.15.7. Nová svatba přeživšího manžela

Manželé mohou ve společné závěti, ve které jsou určeni jako jediní dědicové, pamatovat na situaci, že se přeživší manžel znovu vdá/ožení. V takovém případě ztratí právo být jediným dědicem a pozůstalost si vypořádá s ostatními potomky. Díky této klauzuli se potomci stanou dědici ještě za života druhého manžela, neboť hodnota pozůstalosti může být skutečně i právně zmenšena. Jedná se o rozvazovací podmínku, neboť přeživší manžel se nejprve stane předním dědicem, svatbou nastupují potomci jako dědicové následní. Je-li stanoven konečný dědic a přeživší manžel určen jako přední dědic, má nová svatba za následek nástup následného dědice. Na přeživšího manžela lze pohlížet jako na předního dědice s odkládací podmínkou a plného dědice s rozvazovací podmínkou.¹³⁰

4.16. Zrušení závěti

Závět' může být odvolána výslovným odvoláním závěti (§2254); zničením závěti (§2255); vzetím závěti z úřední úschovy (§2256); zřízením pozdější závěti, vedle které

¹²⁸ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 88-94

¹²⁹ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 183-184

¹³⁰ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 184-187

nemůže původní závěť obstát. Závěť nemůže být odvolána smlouvou či obdobným právním jednáním (§2302). Pro odvolání společné závěti manželů platí speciální ustanovení (§2271, §2296). Závěť pořízená ve formě notářského zápisu může být odvolána soukromě napsaným testamentem a naopak.¹³¹

4.16.1. Výslovné odvolání závěti

Závěť může zůstavitel kdykoliv odvolat zcela nebo její jednotlivé části (§2253), a to tak, že zřídí tzv. odvolací závěť (§2254), která nemá žádný obsah, např. „Tímto odvolávám závěť z ... Podpis.“ Bude-li odvolána pouze část závěti, je potřeba zvážit, zda mohou zbývající ustanovení závěti bez této části existovat (§2085). V části, ve které je závěť odvolána, nastupují dědicové ze zákona. Odvolací závěť může být odvolána jinou platnou závětí.¹³²

4.16.2. Zničení závěti

Zůstavitel může závěť zcela či zčásti odvolat tím, že zničí či obsahově změní listinu, ve které je obsažena (§2255). Za zničení se považuje spálení, roztrhání apod. Změnou je proškrtání celé závěti či jednotlivých částí, vystřížení části závěti aj. Aby bylo možné na odvolání hledět jako na pořízení pro případ smrti, musí mít ten, kdo závěť odvolává, pořizovací způsobilost, jinak odvolání nemá žádné právní účinky. Pořizovací způsobilost není v těchto případech předpokládána (neplatí §2255, 2. věta). Úmysl odvolat závěť chybí např. tehdy, byla-li závěť zničena nedopatřením.¹³³

4.16.3. Vzetí závěti ve formě notářského zápisu z úřední úschovy

Zůstavitel může kdykoliv požadovat vzetí závěti sepsané ve formě notářského zápisu z úřední úschovy (§2256 odst. 2), což má za následek odvolání závěti. Vzetí zpět nemá často velký smysl, neboť odvolat závěť ve formě notářského zápisu může zůstavitel změnou závěti ve formě notářského zápisu či soukromě sepsanou závětí. Zůstavitel také může, poté co mu bude dána závěť z úřední úschovy zpět, takovou závěť zničit, a zabránit tak, aby byl dále znám obsah této odvolané závěti. Vzetí z úřední úschovy představuje dispozici pro případ smrti, a tak musí mít zůstavitel pořizovací způsobilost. Bude-li z úřední úschovy vzata soukromě sepsaná závěť, nemá to žádnou vliv na její platnost (§2256 odst. 3).¹³⁴

¹³¹ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 81

¹³² Op. Cit., 2013, s. 82

¹³³ ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013, s. 83

¹³⁴ Op. Cit., s. 84

4.16.4. Zřízení pozdější závěti

Zřízením nové závěti budou odvolána ta ustanovení původní závěti, která si s pozdější závětí odporují (§2258 odst. 1). Vůle odvolat závěť není požadována. Zjistit, zda existuje nesoulad mezi ustanoveními pozdější a původní závěti, je otázkou výkladu. Sepisuje-li se závěť u notáře či advokáta, mělo by se vždy začínat větou: „Odvolám všechny mé dosavadní závěti“. Existuje-li více závětí se stejným datem, hledí se na ně, jakoby byly zřízeny současně, nevyplývá-li z výkladu či dokazování něco jiného. Obsahují-li současně zřízené závěti vzájemně odporující ustanovení, ruší se tato ustanovení oboustranně.¹³⁵

4.16.5. Společná závěť manželů

Způsob odvolání společné závěti manželů se liší dle toho, zda se jedná o vzájemná pořízení či nikoliv. Pořízení, která nejsou vzájemná, mohou být kdykoliv odvolána (§2253). Kterýkoliv z manželů tato ustanovení tak může odvolat způsoby, které platí obecně pro odvolání závěti (viz výše).

Za života obou manželů mohou být i vzájemná pořízení volně odvolána. Odvolání se provádí obdobným způsobem jako v případě odstoupení od dědické smlouvy (§2271 odst. 1, §2296), a tak je nutné ověřit u notáře odvolání směřované druhému manželovi. Důvod odstoupení však není nutné uvádět. Druhý manžel musí být s odvoláním důvěryhodně seznámen, neboť odvolání vzájemného pořízení jednoho z manželů vede k odvolání vzájemného pořízení i druhého manžela. Odvolací závěti nebo pořízením pro případ smrti, které věcně odporuje společnému testamentu, nelze společný testament jednostranně odvolat (§2271 odst. 1, 2. věta). Po smrti jednoho z manželů, zaniká právo druhého manžela odvolat jeho vzájemná pořízení (§2271 odst. 2 1. věta). Vzájemná pořízení přeživšího manžela se tak po smrti prvního z manželů stávají závazná. Jinak je tomu v případě, bude-li přeživšímu manželovi přiznáno pořízením pro případ smrti právo změnit či zrušit vzájemná pořízení prostřednictvím jednostranné závěti (tzv. výhrada změny). Je-li při prvním dědickém nápadu dědicem pouze přeživší manžel, může znovu nabýt právo odvolání, pokud odmítne připadnuvší dědictví (§2271 odst. 2, 1. věta). Dané ustanovení nemá vliv na zrušení testamentu po spáchání přestupku (§2294) a na odebrání povinného dílu (§2336). Přeživší manžel může svobodně testovat také tehdy, zřeknou-li se dědicové dědictví nebo zemřou-li před dědickým nápadem (§2352), bez toho aniž by se použila ustanovení o uvolněném podílu či povolání náhradního dědice (§2069).¹³⁶

¹³⁵ Op. Cit., s. 85

¹³⁶ LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, s. 181-182

5. SROVNÁNÍ ČESKÉ A NĚMECKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ZÁVĚTI

Jak vyplývá z textu diplomové práce, je si právní úprava závěti v OZ velmi podobná s právní úpravou závěti obsaženou v BGB. Některé instituty jsou však upravené rozdílně.

Základem pro pořízení testamentu je pořizovací způsobilost, která je v OZ a BGB pojata odlišně. Dle české právní úpravy může závěť pořídit osoba starší patnáct let před nabytím zletilosti ve formě veřejné listiny. Osoby omezené ve svéprávnosti z důvodu duševní poruchy mohou po uzdravení pořídit závěť v jakékoliv formě. Na rozdíl od českého práva nemají dle BGB pořizovací způsobilost osoby mladší šestnácti let. Po dovršení šestnáctého roku do nabytí svéprávnosti, tj. do osmnáctého roku, mohou osoby pořídit závěť pouze ve formě veřejné listiny. Osoby trpící dle soudního rozhodnutí duševní poruchou nejsou způsobilé pořídit závěť, pokud nepožily ve světlém okamžiku, o kterém rozhodne soud. V českém i německém právu se na zůstavitele hledí jako na způsobilého pořídit závěť, dokud nebude prokázán opak. Důkazní břemeno nese osoba, která tvrdí, že zůstavitel neměl pořizovací způsobilost.

V OZ i BGB je kladen důraz na testovací svobodu a rozhodující pro výklad závěti je v obou právních řádech vůle zůstavitele při pořízení závěti. Kromě textu závěti poslouží k výkladu testamentu i další související podklady, ze kterých lze vyčíst vůli zůstavitele. Německé právo podrobněji rozpracovává výklad závěti a rozlišuje mezi tzv. přívětivým výkladem, jehož účelem je zachovat cíl zůstavitelovy vůle, a doplňujícím výkladem, který se použije na závěť obsahující mezery, které zůstavitel nezamýšlel, v potaz se bere, co zůstavitel zamýšlel a chtěl odkázat v okamžiku pořízení závěti, pokud by mu byly známé události, které nastaly později.

Odlišnosti lze najít také v zákonem stanovených formách závěti. V českém právu lze závěť zřídit ve formě soukromé listiny, a to jako závěť alografní, sepsanou jinou osobou než zůstavitelem, a závěť holografní, sepsanou zůstavitelem vlastnoručně. Závěť lze zřídit také jako veřejnou listinu, ve formě notářského zápisu. V mimořádných situacích může být testament pořízen s úlevami. Aby mohl zůstavitel využít úlevy při pořízení závěti, je potřeba, aby byly naplněny zákonem předpokládané skutečnosti, tj. zůstavitel se nachází v ohrožení života; existuje důvodná obava, že zemře dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny; nachází se v mimořádné situaci; zůstavitelem je vojákem účastnícím se ozbrojeného konfliktu; pluje-li na palubě námořního plavidla registrovaného pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a má-li proto vážný důvod. Ve všech výše uvedených případech je potřeba nejen, aby nastala zákonem předvídaná situace, ale také, aby byly splněny další zákonem stanovené podmínky (přítomnost svědků, způsob pořízení, lhůta a její vliv na platnost testamentu atd.). Německá právní úprava rozlišuje mezi závětí napsanou vlastní rukou zůstavitele (vlastnoruční), závětí pořízenou ve formě veřejné listiny a mimořádnými formami závěti. Závěť lze sepsat v mimořádné formě, pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky. BGB rozlišuje mezi třemi

druhy mimořádných forem, a to testamentem sepsaným na moři, před třemi svědky nebo před starostou. Před starostou lze zřídit závěť tehdy, hrozí-li nebezpečí, že by zemřel dříve, než by mohl závěť pořídit před notářem, či v případě, že se zůstavitel nachází v místě, ze kterého je nemožné či těžce dosažitelné sepsat závěť před notářem. Před třemi svědky sepíše zůstavitel závěť tehdy, pokud ji nelze sepsat před notářem a hrozí-li mu nebezpečí na životě či se nachází v místě, ze kterého nelze závěť sepsat. Testament na moři může zůstavitel sepsat, pokud se nachází na mořské plavbě na lodi registrované v Německu.

Obsah závěti je v českém i německém právním řádu upraven podobně. V závěti lze vydědit osobu zákonného dědice, ustanovit dědice, určit náhradníka, v případě, že se dědicem nestane původně obmyšlený. Také institut svěřenského nástupnictví (Vor- und Nacherbschaft) je v obou právních systémech podobný. Německé právo reguluje specifický způsob určení dědice, kdy zůstavitel jakožto vlastník statku určí v pořízení pro případ smrti přeživšímu manželovi, aby stanovil jako dědice některého z potomků podle tzv. řádu o statcích (Höfeordnung)

Rozdíly lze dále najít ve vadách závěti, kterým se německé právo věnuje podrobněji. V německém právu je úprava neplatnosti závěti dle zákona o pečovatelských domech, dle kterého je neplatný takový testament, ve kterém byl zaměstnanec, spolupracovník pečovatelských domů či jeho příbuzný stanoven dědicem zůstavitele, který byl v době pořízení závěti obyvatelem těchto pečovatelských domů. V českém právu je daná problematika upravena obdobně, platná je v takovém případě pouze závěť, která je sepsaná ve formě veřejné listiny. Shodně je stanovena neplatnou závěti ta, která se přičí dobrým mravům. Německé právo však používá jinou terminologii, kromě výrazu neplatnost (Nichtigkeit) pracuje také s pojmem neúčinnost (Unwirksamkeit).

Obdobně jsou v obou právních řádech zpracovány vedlejší doložky závěti. Německé právo přidává mezi vedlejší doložky samostatný institut výslovně pojmenovaný jako příkaz zůstavitele k rozdělení pozůstalosti (Teilungsanordnung).

Jedním z velkých rozdílů v úpravě závěti v českém a německém právu je dle BGB možnost zřízení tzv. společného testamentu. Německé právo se společnému testamentu věnuje v několika ustanoveních, rozlišuje mezi více druhy společného testamentu. Na společný testament má vliv rozvod, nová svatba přeživšího manžela a další okolnosti uvedené v zákoně. Německé právo také definuje způsob napadení společného testamentu, jeho zrušení a formu ustanovení dědice, které se odlišují od ostatních forem závěti.

Obsáhleji je v německém občanském zákoníku zpracována problematika ztracené závěti a s ní související důsledky. V OZ i BGB je obdobně zpracován také institut tzv. negativní závěti.

Podobně je v obou právních řádech upraveno zrušení závěti. V BGB je navíc upraven způsob zrušení společné závěti manželů, který české právo nezná.

6. ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo charakterizovat právní úpravu závěti v českém a německém právu a následně tyto dva právní řády srovnat.

Závěrem lze říci, že v německém občanském zákoníku jsou některé instituty upraveny rozsáhleji, terminologicky odlišně, německé právo pracuje s pojmy, které české právo nezná či používá v jiném smyslu, jako například společný testament manželů či neúčinnost (Unwirksamkeit), kterou BGB charakterizuje jako jednu z vad závěti. Právě společný testament je jedním z nejvýznamnějších rozdílů mezi českým a německým dědickým právem. BGB podrobněji zpracovává výklad závěti a výslovně vyjmenovává možné způsoby výkladu a okolnosti, ke kterým se v případě výkladu bude přihlížet, aby byla co nejlépe naplněna vůle zůstavitele. Rozdíly lze najít také v zákonem stanovených formách závěti a mimořádných formách závěti, které české právo charakterizuje jako závěť pořízenou s úlevami. Dále německé právo výslovně pojmenovává vedle klasického, také v českém právu zakotveného příkazu (Auflage), i tzv. příkaz zůstavitele k rozdělení pozůstalosti (Teilungsanordnung). Jeden z hlavních rozdílů právní úpravy závěti v OZ a BGB se týká pořizovací způsobilosti, která je v obou právních řádech upravena odlišně. Německý občanský zákoník se také více věnuje problematice napadení závěti a ztracené závěti.

V právní úpravě závěti v OZ i BGB lze však najít i shodné rysy. Obdobně jsou v obou právních řádech upraveny vedlejší doložky, náhradnictví, svěrenské nástupnictví, testovací svoboda, neplatnost závěti aj. Dále pracují oba právní řády obdobně s pojmy jako je stanovení dědice či vydědění.

Závěrem lze říci, že český občanský zákoník č. 89/2012 Sb. je ve srovnání s občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. více ovlivněn právem německým, a proto jsou mnohá ustanovení týkající se závěti a s ní souvisejících institutů upraveny v českém a německém právu obdobně. Důvodem podobné úpravy je také fakt, že oba právní řády mají společné kořeny v právu římském. Na druhou stranu lze i přesto najít v české a německé právní úpravě závěti rozdíly.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch
z. ř. s.	Zákon č. 292/2013, zákon o zvláštních řízeních soudních
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BeurkG	Beurkundungsgesetz
StGB	Strafgesetzbuch

FamFG Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

KonsularG Konsulargesetz

ZPO Zivilprozessordnung

HeimG Heimgesetz

GG Grundgesetz

GVG Gerichtsverfassungsgesetz

GBO Grundbuchordnung

LpartG Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft

HöfeO Höfeordnung

8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

8.1. Odborná literatura

- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3: páte, jubilejní aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2009
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo: Právnícké učebnice. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s.r.o., 1997
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014
- BEDNÁŘ V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011
- MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. *Dědické právo. 2. Aktualizované vydání*. Linde Praha a.s., 2005
- DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013
- SVEJKOVSKÝ, J. a kol. *Nový občanský zákoník: Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012
- SCHMOECKEL, M. *Erbrecht. 3. Auflage*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2014
- ALEXIS DE TOCQUEVILLE. *De la démocratie en Amérique, 1835/1840*
- ZIMMERMANN, W. *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. 4., neue bearbeitete Auflage*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2013
- LEOPOLD, D. *Erbrecht. 20. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014
- MUSCHELER, K. *Erbrecht. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010
- OLZEN, D. *Erbrecht. 4. Auflage*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2013

- REIMANN; BENGEL; MAYER, J. *Testament und Erbvertrag. Kommentar mit Erläuterungen, Checklisten und Gestaltungsvorschlägen. 5. Auflage.* Luchterhand-eine Marke von Wolters Kluwer Deutschland GmbH, 2006

8.2. Internetové zdroje

- Portál Ministerstva spravedlnosti. Obecně o dědickém právu.
URL: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/obecne/>>
- Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku.
URL: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

8.3. Právní předpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013, zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 227/1997 Sb., zákon o nadacích a nadačních fondech
- Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch JGS Nr. 946/1811, in der geänderten Fassung
- Bürgerliches Gesetzbuch BGBI. I S. 42, ber. S. 2909, ber. 2003 I S. 738, in der geänderten Fassung
- Beurkundungsgesetz BGBI. I S. 1513, in der geänderten Fassung
- Strafgesetzbuch BGBI. I S. 3322, in der geänderten Fassung
- Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit BGBI. I S. 2586, 2587, in der geänderten Fassung
- Konsulargesetz BGBI. I S. 2317, in der geänderten Fassung
- Zivilprozessordnung BGBI. I S. 3202, ber. 2006 I S. 431, ber. 2007 I S. 1781, in der geänderten Fassung
- Heimgesetz BGBI. I S. 2970, in der geänderten Fassung
- Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland BGBI. S. 1, in der geänderten Fassung
- Gerichtsverfassungsgesetz BGBI. I S. 1077, in der geänderten Fassung
- Grundbuchordnung BGBI. I S. 1114, in der geänderten Fassung
- Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft BGBI. I S. 266, in der geänderten Fassung
- Höfeordnung BGBI. I S. 1933, in der geänderten Fassung

8.4. Soudní rozhodnutí

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky R I 1005/26

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR 4 Cz 61/1986
- Rozsudek Krajského soudu v Brně 18 Co 218/93-32

9. ABSTRACT

9.1. Abstract v českém jazyce

Cílem diplomové práce je srovnat právní úpravu závěti v české a německé právní úpravě. V diplomové práci je použit metodický postup a maiori ad minus. Po obecné charakteristice závěti se diplomová práce zaměřuje na úpravu závěti v římském právu, které výrazně ovlivnilo současnou českou i německou právní úpravu testamentu. Poté je pozornost věnována vývoji závěti na českém území ve 20. století, zejména úpravě závěti v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.

Následně diplomová práce charakterizuje současnou právní úpravě závěti v českém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Analýza vychází zejména z právních předpisů, odborných komentářů a odborné literatury, soudních rozhodnutí a z internetových zdrojů.

Po zpracování právní úpravy závěti v českém právním řádu se diplomová práce zaměřuje na právní úpravu závěti v německém právním řádu. V této kapitole je použit obdobný metodologický postup a právní zdroje.

Srovnání české a německé právní úpravy závěti přineslo následující závěry: Ačkoliv jsou si obě právní úpravy závěti velmi podobné, zejména z důvodu historických kořenů v českém a německém právním řádu, přesto lze mezi obě právními řády najít rozdíly, např. pojetí testovací způsobilosti, formy závěti atd. BGB upravuje institut závěti detailněji a pracuje s některými pojmy, které české právo nezná, např. společný testament manželů; s pojmy, které české právo výslovně nepojmenovává, např. Teilungsanordnung; s pojmy, které české právo používá významově odlišně, např. Nichtigkeit apod. Vedle rozdílů lze však v OZ i BGB najít mnoho společných rysů, např. pojetí vydědění, stanovení dědiců, dědickou posloupnost, náhradnictví, testovací svobodu apod.

Srovnání české a německé právní úpravy závěti umožnilo poznat systematiku, charakteristiku a pojetí závěti ve dvou rozdílných občanských zákonících. Diplomová práce posuzuje a srovnává současnou právní úpravu v České republice a ve Spolkové republice Německo. Tato diplomová práce může být přínosem pro další srovnání dědického práva, zejména závěti, či být inspirací pro právní úpravu závěti v jiných zemích.

9.2. Abstract v anglickém jazyce

The aim of the thesis is to compare legal regulations of testament in the Czech and German legislation. A maiori ad minus methodical procedure is used in the thesis. After general characteristics of testament, the work is focused on the regulation of

testament in Roman law, which significantly influenced the current legislation in the Czech and German law. Furthermore, the attention is paid to the regulation of testament on the Czech territory during 20th century, especially to the Czech Civil Code 40/1964.

Subsequently, the thesis characterizes the current legal regulation of testament in the Czech Civil Code 89/2012 in detail. This analysis is mainly based on legislation, expert commentaries and literature, judgment and internet resources.

After processing the Czech regulation of testament, the thesis changes its area of interest to the regulation of the German legislation of testament. At this chapter similar methodological procedure and legal resources were used.

The comparison of testament in the Czech and German legal system showed following conclusion: although the legal regulation of testament is very similar, especially due to the historical roots of Czech and German law, several significant differences have been revealed, e. g. the concept of capacity to dispose, the forms of testament etc. The German Civil Code regulates the testament in a greater detail and deals with some terms that the Czech law doesn't know, e. g. the common testament of married couple; that the Czech law doesn't explicitly regulate, e. g. Teilungsanordnung; that the Czech law uses in another sense, e. g. Nichtigkeit etc. German legislation regulates more extensively the interpretation of testament. Apart from these differences there are many similarities between the Czech and German Civil Code, e. g. the concept of disinheritance, determination of heirs, testamentary succession, substitution, freedom of disposition etc.

The comparison of the Czech and German legislation of testament enables to recognize the systematics, the characteristics and the concept of testament in two different civil codes. The thesis evaluates and compares the current legislation in the law system of the Czech Republic and Germany. The thesis can be beneficial for further comparison of law of inheritance, especially testament, or it can be inspirational for the legal regulation of testament in other countries.

10. KLÍČOVÁ SLOVA

Závěť, dědic, dědické právo, pozůstalost, zůstavitel

Testament, heir, law of inheritance, decedent's estate, deceased